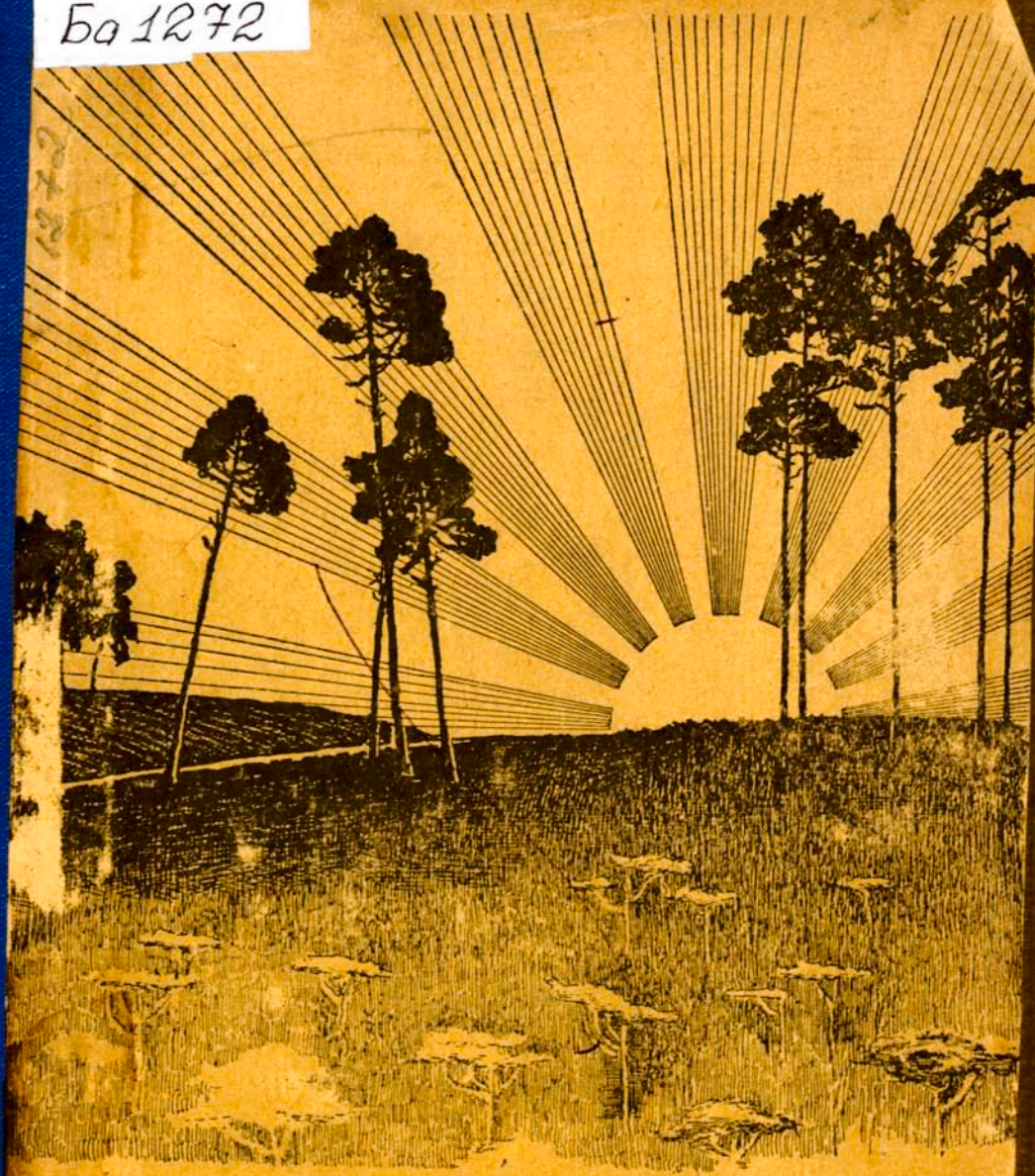

Ба 1272

ГОД БЕЛАРУСКИ ГОД
1913 - КАЛЕНДАР 1917

ба 1272

ГОД ВЫДАВЦТВА ЧАЦЬВЕРТЫ

Календар адзначэн сярэбраным медалем на Быхоўскай еельска-гаспадарскай выстаўцы у 1911 г.
дыплемам на Лепельскай с.-гасп. выстаўцы у 1912 гаду.

ба 1272

БЕЛАРУСКІ КАЛЕНДАР

„Нашай Жывы“
на 1913 год.

3 НОВЫМ ГОДАМ.

- 3 Новым Годам весяліся,
Беларускі люд!
- 3 Новым Годам пашырыся,
Грамадзянскі труд!
- 3 Новым Годам закрасуйся,
Шчасна, наш народзе,—
Ліха-ж, гора адступіся
У гэтым Новым Годзе!
- 3 Новым Годам працывтай Ты,
Беларусь сьвятая;
- 3 Новым Годам нас спаткай ты,
Доля удалая...
- 3 Новым Годам, грамадзяне,
Многа сіл возьміце.
Нашу мову, нашу песню
Між людзьмі шырыце!..

Броніслава Свідэрская.

ВІЛЬНЯ.

Друкарня Марціна Кухты, Татарская вул. д. № 20.
1913 г.

Беларусы Звярніце Увагу!

Рэдакцыя беларускай газеты „Наша Ніва“ ужо 4 г. выдае

БЕЛАРУСКІ КАЛЕНДАР.

Беларускі календар—гэта найлепшы с паміж календароў нашага краю.

Беларускі календар—першы каторы адзначаны сярэбрым медалем на сельска гаспадарскай выстаўцы.

Беларускі календар—звярнуў увагу на сябе расейскіх і польскіх газет, каторыя прызналі, што ні у расейскай ні у польскай мове німа гэтак добра уложэнаго і дапасванаго да вясковаго жыцця календара.

Беларускі календар—каштуе усяго толькі 15 капеек і павінен быць у кожнаго беларуса. Пытайцеся ва ўсіх кнігарнях.

БЕЛАРУСЫ! Каму з Вас дорага справа жыцця і адраджэньня Беларусі і беларусоў, выпісывайце і шырце беларускую газету „Нашу Ніву“

„НАША НІВА“

гэта люстра душы, думак і патрэб Беларусі. Каштуе с перасылкай на цэлы год, усяго толькі 2 р. 50 к., на поўгода 1 р. 25 к. Пробныя нумэры высылаюцца дармо.

Адрэс: Вільня, Завальная вуліца дом № 7.

Праз рэдакцыю „Нашай Нівы“ можна выпісывань накладной платай усе беларускіе кніжкі.

Хто хочэ ведаць як трэба гаспадарыць, каб з гаспадаркі мець добры даход, ніхай выпісывае першы беларускі месяцнік сельскай гаспадаркі.

„САХА“

„САХА“ дае практычныя рады па селаскай гаспадарцы, садоводзтву, лугаводзтву, ветэрынарыі і др. Каштуе на год с перасылкай 1 р. 20 к. Адрэс: Вільня Завальная вуліца дом № 7.

Год 1913 звычайны,

мае 365 дзён.

Календарныя знакі:

- ☉ маладзік (першая квадра).
- ☽ поўня (другая квадра).
- ☾ сход (трэцяя квадра).
- ☿ ветах (чацьвёртая квадра).

Пасты мясаеды і памінкі праваслаўныя:

Калядны тыдзень ад першаго дня Каляд да Вадохрэча; 5 студня Вадахрэшчэнская куцця.

Мясаедныя памінкі (субота) 16 лютага.

Загавіны на мяса (нядзеля) 17 лютага.

Масляніца (у гэтым часе цэрква пазваляе есці толькі малочную і рыбную страву) ад 18 да 24 лютага.

Загавіны на вялікі пост у нядзелю 24 лютага.

Вялікі пост пачынаецца у панядзелак 25 лютага.

Вялікапостныя памінкі у суботы 9, 16, 23 марца.

Вялікдзень 14 красавіка.

Радаўніца (памінкі) і чэрвеня у суботу.

Загавіны на Пятроў пост у панядзелак 10 чэрвеня. Пятроў пост 2 тыдні і 5 дзён.

Петра 29 чэрвеня у суботу; пачатак пятроўскага мясяцу.

Загавіны на Прачысенскі пост у ваўторак 30 ліпня.

Памінкі на забітых на вайне у чацьвер 29 жніўня (пост).

Узвіжэньне (субота) пост.

Змітроўскія дзяды (памінкі) 19 кастрычніка у суботу.

Загавіны на Піліпоўскі пост у чацьвер 14 лістапада.

Каляды 25 сьнежня.

Дні у каторыя не венчаць.

Праз увесь год перад серадай і пятніцай; у часе вялікаго посту; у Пятроўку; у Прачысенскі пост; перад сьвяточнымі і нядзельнымі днямі; у Піліпоўскі (Каляды) пост і сьвяткамі.

Дні у каторыя не спраўляюць пахарон.

У першыя дні Каляд; Вялікадня; у дні ўступленьня на пасады і каранацыі Гасудара Імператара і у дні імянін Іх Імператарскіх Вялічэств і Гасудара Насьледніка.

Святы пераходзячыя каталіцкія на 1913 год.

	Стары календар.	Нсвы календар.
Запусты ня вялікі пост	10 лютаго.	19 студня.
Папелец	27 лютаго.	5 лютаго.
Вербная нядзеля	7 красавіка.	16 марца.
Вялікдзень	14 красавіка.	23 марца.
Крыжовыя дні	20, 21, 22 мая.	28, 29, 30 крас.
У неба ўступленьне	23, мая.	1 мая.
Зялёныя святакі	2, чэрвеня.	11 мая.
Св. Тройцы	9 чэрвеня.	18 мая.
Божае Цела	13 чэрвеня.	22 мая.
1 нядзеля адвэнту	1 сьнежня.	30 лістапада.

Жаніцца і спраўляць вяселья касцёл забраняе.

Ад першай нядзелі адвэнту да Трох каралёў і ад Папельцу да Праводнай нядзелі.

Табельныя дні.

(дні невысутственыя).

- Студзень: 1 Новы Год (аўторак).
 " 6 Водохрэшчэ (нядзеля).
 Люты: 2 Стрэпеньне (субота).
 " 22 і 23 масляніца (пятніца і субота).
 Марэц: 6 Благавешчэньне (панядзелак).
 Красавік: 11—13 Вялікія чэцьвер, пятніца і субота.
 " 14—21 Вялікадны тыдзень.
 " Імяніны Гасударыні Імператрыцы Александры Феодороўны (аўторак).
 Май 6 Нарадзіны Гасудара Імператара Мікалая Александравіча (панядзелак).
 " 9 Мікалая дзіватворцы (чэцьвер).
 " 14 Каранаваньне Іх Імператарскіх Вялічэств Гасудара Імператара і Гасударыні Імператрыцы.
 " 23 Ўнесеньне Гасподне (чэцьвер).
 " 25 Нарадзіны Гасударыні Імператрыцы Александры Феодороўны.

Чэрвень:	2 Св. Тройцы (нядзеля).
"	3 Св. Духа (панядзелак).
"	29 Св. Ап. Петра і Паўла (субота).
Ліпень	22 Імяніны Гасударыні Імператрыцы Марыі Фёдоровы (панядзелак).
"	30 Нарадзіны Гасудара Наследніка Цэсарэвіча Аляксея Мікалаевіча.
Жнівень:	6 Спаса (аўторак).
"	15 Прачыстая (чацьвер).
"	29 Спяцьце Яна Кеціцеля (чацьвер).
"	30 Александра Неўскага (пятніца).
Вэрэсень:	8 Прачыстая II-я (нядзеля).
"	14 Узвіжэньне (субота).
"	26 Сьмерць Яна Богаслова (чацьвер).
астрычнік:	1 Пакрава (аўторак).
"	5 Імяніны Гасудара Цэсарэвіча Аляксея Мікалаевіча
"	21 Уступленьне на Пасад Гасудара Імператара Мікалая Александравіча.
"	22 Кзанскай Маці Божай (аўторнік).
Лістапад:	14 Нарадзіны ўдовай Гасударыні Імператрыцы Марыі Фёдоровы.
"	21 Уздзіны у Храм Прачыстай.
Сьнежень:	6 Сьвяццеля Мікалая дзіватворцы і Імяніны Гасудара Імператара Мікалая Александравіча.
"	25, 26, 27 Каляды (серада, чацьвер, пятніца).

Хронолагія.

Устаноўлены славянскія літэры	у 862 гаду.
Першае раздзяленьне царквы на праваслаўную і каталіцкую	870 "
Раздзел царквы на Русі	1054 "
Грунвальдзкая бітва	1410 "
Друкавалася першая беларуская біблія	1517 "
Першы календар па беларуску выйшоў	1587 "
Друкаваўся Літоўскі Статут	1598 "
Брэстскі сабор і устанавленьне Уніі на Беларусі	1596 "
Прылучэньне Усходняй часткі Беларусі да Расеі	1772 "
Прылучэньне заходняй часткі Беларусі да Расеі	1793 "
Прылучэньне Беларускай зямлі да Расеі	1807 "
Скасаваньне Уніі на Беларусі	1829 "
Забаронена казаць казаньня па беларуску	1839 "
Звальненне сялян ад прыгону	1861 "
Забаронена друкаваць кніжкі па беларуску	1865 "
Выдан маніфэст аб скліканьні Гас. Думы у Расеі	1905 "
Выйшла першая газета па беларуску („Наша Доля“)	1906 "

Студзень

Январь (мае дзён 31)
STYCZEŃ (maje dzień 31)

Studzień

Календар праслаўны.		Kalendar R. Katolicki.		Календар Грэко-Уніяцкі	
1 В.	Нов. год 1913.	W	Nowy Rok	В.	Новы Год. Св. Васил. В.
2 С.	Св. Сильвестра	S	Makarego op.	С.	П Сильвестра
3 Ч.	Прп. Малахія	C	Daniela m.	Ч.	Малахвія
4 П.	Соб. 70 апост.	P.	† Tytusa b.	П.	Збор. 70 апосталоў
5 С.	Мч. Феопемпта	S.	Telesfora p.	С.	Пр. Міхей
Нед. 29 Богоявд. Госп.		Niedz. 29 o Trz. Kuoli		Няд. Трох Каралёў	
6 В.	Богояв. Госп.	N.	Trzech Króli	В.	Трох Каралёў
7 П.	С. Св. Іоанна	P.	Lucjana m.	П.	Св. Яна Ксціцеля
8 В.	Прп. Георгія	W	Seweryna op.	В.	Прп. Ягора
9 С.	Св. Філіпа	S.	Marcjana p.	С.	Св. Піліпа
10 Ч.	Св. Григорія	C.	Agatona p.	Ч.	Грыгора
11 П.	Прп. Геодосія	P.	† Honoraty p.	П.	† Хвалоса
12 С.	Мч. Татяны	S.	Arkadyja a	С.	Мч. Татяны
Нед. по Просв. Мч. Ерміла		Niedz. po Trz. Króli		Нядз. па 3 каралёх	
13 В.	Мч. Ерміла	N.	Weroniki p.	В.	Мч. Ярмілы
14 П.	Прп. От. вь Син.	P.	Hilarego b.	П.	Пр. Ісаі
15 В.	Прп. Павла	W	Pawla I pust.	В.	Прп. Паўла
16 С.	П. ч. в. А. Петра.	S.	Marcellego m.	С.	Ап. Петра
17 Ч.	Прп. Антонія	C.	Antoniego op.	Ч.	† Антонія Вялік.
18 П.	Св. Аванася	P.	† Kat. s. Piotra	П.	Св. Апанася
19 С.	Пчп. Макарыя	S.	Henryka b.	С.	Прп. Макара
Н. д. 31.		Niedz. 2 p. Trz. K.		Нядз. 2 па 3 каралех.	
20 В.	Прп. Зевімі	N.	Imienia Jezus	В.	† Ясіма Вялік.
21 П.	Пр. Максіма	P.	Agnieszki p.	П.	Пр. Максіма
22 В.	Ап. Тимофея	W	Wincentego	В.	Цр. Імахова
23 С.	Св. м. Клімен.	S.	Zasl. N. M. P.	С.	Св. м. Кліма
24 Ч.	Прп. Ксена	C.	Tymoteusza	Ч.	Аксаны
25 П.	Св. Грыгорія	P.	† Naw. s. Pawla	П.	Св. Грыгора Багаслова
26 С.	Пр Ксенофонта	S.	Polikarpa b.	С.	Ксенофонта
Нед. 32.		Niedz. 3 o Trz. K.		Нядз. 2 па 3 каралех	
27 В.	П. м. Св. Іоанна	N.	Sw. Rodziny	В.	† Яна Златауста
28 П.	Прп. Ефрема	P.	Flawiana m.	П.	Яфрэма
29 В.	П. м. Св. Ігнат.	W	Franiszka S.	В.	Св. Ігната
30 С.	Св. Васілія	S.	Martyru p. m.	С.	† Св. Васілія
31 Ч.	Кіра і Іоанна	C.	Piotra Nolas	Ч.	Мікіты

Татарскі календар. 26 Рабігуль
Эвэль.

Жыдоўскі календар. 1, 10, 25, 26
Швот.

Уход і захад сонца.

Чысло.	Усход.	Заход.	Даўж. дні.
1	8 г. 22 м.	3 г. 57 м.	7 г. 35 м.
11	8 " 09 м.	4 " 16 м.	8 " 07 м.
21	8 " 02 м.	4 " 37 м.	8 " 45 м.

Пагода на календару Бруа.

1 суха, 2 ветранна, 7 вецер і дождж,
12 сьнег, 13 пахмурна і сцюжна, 14
сьвягі пераменна 16-19 вецер, 20 хо-
лад, 27 сьнег і марозы.

Парамены месяца

☉	1	чысла	6	гад.	32	м.	у дзень
☽	9	"	6	"	10	"	"
☾	16	"	10	"	04	"	вечэра
☿	24	"	7	"	52	"	раніц.

Кожын беларус павінен рушца; каб у валасныя судзьдзі выбіраліся найлепшыя людзі.

Гаспадарскі календар.

Пачынаецца Студзень, а маляды і мала практыкаваны гаспадар думае, што і весна блізка; дзядок адно усміхаецца і кажа: „Грашніца—зімы палавіца“. Заглядайце часцей у вочы адрывкі, давайце корм на вагу і у сечцы, каб і саломінка не зглумілася, а то цяпер неяк наш клімат папсаваўся і да Мікалая трэба жывёлу карміць. Старайся, каб у гэтым месяцы вашы кароўкі пабыдлавалі, а кабылі ацэліліся, бо калі карова ацеліцца у восень, то будзе даваць малако усю зіму, а вясной пойдзе на пашу—ізноў малако. Кабыла ажэрабіўшыся у Студзені, падкорміць жэрэбя да вясны а калі трэба ў поле, то можна будзе жэрэбятко адсадзіць. Хто мае далёкія даставы дроў і сена, хай стараецца у гэтым месяцы па вывозіць, бо у лютым дарога ўжо няпэўная.

Кожын сьведамы беларус не павінен чурацца беларускіх кніжэк, друкаваных тымі або іншымі літэрамі, бо павінен ведаць, што беларуская справа ў шрыфце. Беларуская справа у нашай роднай мове, у нашай душы.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня Жыцьця.

Вільня. Георгіеўскі прасп 4,
Тэлефон 830.

Кармленьне кароў пры даенні. Па іншых гаспадарках можна бачыць, што пры даенні кароў кормяць. Рабіць гэтак не раім. Калі карова і есць і доіцца разам, то ці каровы зменьшаюць удой, ці дрэнна жуываюць корм, не перажуваюць яго так, як трэба.

На практыцы паказалася, што ў тых гаспадарках, дзе кароў пры даенні кармілі, удой быў большы, як пачалі карміць кароў у другі час, а не пры даенні. І ўсякі зразумее, што гэта так, калі скажэм, што найбольшая часць малака вырабляецца каровай пры самым даенні, ад прыліву крыві да вымя, а калі жывёла есць і корміцца разам з даеннем, то ей прыліў крыві патрэбен і да галавы, дзе сьлініцца і жвецца корм і да жывата. Дзеля гэтаго калі разам карова і корміцца і доіцца—то або вырабляецца мала малака, або дрэнна перажуваецца і сьлініцца корм, што пасьля шкодна адзываецца на здароўі жывёлы.

Бацькі.

- Ці бьцьць цябе бацькі?
- Ой бьцьць.
- А каторы болей: бацька ці матка?
- Каторы час мае.

ЛЮТЫ

ФЕВРАЛЬ (мае даён 28)

Luty (maje dzion 28)

Luty

Календар правослаўны.

Kalendar B.-Katalicki.

Календар Грэко-Уніяцкі.

1 П	Трифона	Р.	Ignac.	П	Трыфона
2 С.	Срѣт. Госп.	С.	Осх. N. M. P.	С.	Страценьне
	Нед. о Ммт. и Фарис.		4 Niedz. po Taz. K.		Нядз. 4 па 3 каралёх
3 В.	Св. П. Сімеона	Н.	Blażejs b.	В.	Сімесна, Анны
4 П	Прп. Исидора	Р.	Ansgarego	П	Сідара
5 В.	Мч. Агаеін	W	Agaty p. m.	В.	Агаты
6 С.	Св. Вукола	С.	Doroty p. m.	С.	Марты
7 Ч.	Пр. Паревенія	С.	Romnalda op.	Ч.	Пархвена
8 П.	Вмч. Θεодора	Р.	† Jaca z Matty	П.	Тодара
9 С.	Мч. Никифора	С.	Apolonii p. m.	С.	Мікіпара
	Нед. о Влудн. Сыні		Niedz. Starozapust.		Нядз. а Влудн. сыне
10 В.	Св. м. Харалам.	Н.	Scholastyki p.	В.	Харалампа
11 П	Св. м. Власія	Р.	Obj. N. M. P.	П.	Уласа, Змітра
12 В.	Св. Мелегія	W	Eulalii p.	В.	Аляксея
13 С.	Прп. Мартин.	С.	Jana m.	С.	Марпяна
14 Ч.	Пр. Кирилла	С.	Walentego k.	Ч.	Кірылы
15 П	Св. А. Онисима	Р.	† Faustyna m.	П.	Анісіма
16 С.	Мч. Памфіла	С.	Juljanny p.	С.	Памфіла
	Нед. Мясоп.		Niedz. Mięsopustna.		Нядз. Мясапустная.
17 В.	Св. мч. Θεодора	Н.	Patrycjusza b.	В.	Св. мч. Тодара
18 П.	Св. Льва п. Римс.	Р.	Symeona b.	П	Лявона Папы Римск.
19 В.	Ап. Архимта	W	Konrada w.	В.	Арх па
20 С.	Св. Льва еп.	С.	Leona b. w.	С.	Лявона епіскапа
21 Ч.	Пр. Тимоея	С.	Maksymiana	Ч.	Цімахвея
22 П.	Прп. Аеанасія	Р.	† Kat. s. Piotra	П.	Апанаса
23 С.	Св. Поликарпа	С.	Piotra Dam.	С.	Палікарпа
	Нед. Сыроп.		Niedz. Zapustna.		Нядз. Сырапустная
24 В.	О. ч. гл. Іоанна	Н.	Macieja Ap.	В.	Сыропце гл. Яна Ксціцела
25 П.	Св. Тарасія ар.	Р.	Zygryda b.	П	Тараса
26 В.	Св. Порфірыя	W	Aleksandra	В.	Пархвера
27 С.	Пр. Прокопія	С.	† Pop. Leand.	С.	Пракопа
28 Ч.	Прп. Василія	С.	Romana op.	Ч.	Васілія

Татарскі календар. 6 Парадзіны пра-
рока Магамэта.

Жыдоўскі календар. 25 Рабігуль Ахір.

Усход і заход сонца.

Чысло.	Усход.	Заход.	Даўж. дня.
1	7 ч. 29 м.	5 ч. 01 м.	9 ч. 32 м.
11	7 " 05 "	5 " 23 "	10 " 18 "
21	6 " 41 "	5 " 44 "	11 " 03 "

Пагода па календару Бруса.

1 вількі мароз, 4 ветранна, 7 мок-
ра, 12 пахмурна, 17 пераменна, 18 ве-
цер, 24 пахмурна і холад, 25 вецер і
дождж.

Перамены месяца.

☽	1	чысла	11	гад.	04	м.	днём.
☾	8	"	4	"	34	"	у ночы.
☽	14	"	11	"	46	"	вечер.
☾	23	"	2	"	53	"	у ночы.

Кожын беларусі павінен ру-
піцца, каб звялося да званьня
пьянства у вёсцы.

Гаспадарскі календар.

„У дзень плюшчыць, а ў но-
чы трашчыць“. Аглядайце ва-
шы палеткі, каб на жыце вада
не збіралася, а можа гдзе каля
плоту або каля кустоў нагнало
шмат сьнегу, дык, узяўшы па-
ру коні, трэба праехаць конна
разоў са два, каб у сьнягу па-
рабіць дзіркі, дык і сьнег ско-
ра растае. У садку уважайце,
каб каля дрэўцоў вада не
збіралася, бо кара патрэскаец-
ца. Пільнуўце пчолак: можа
каторым трэба мёду даць, а мо-
жа ў каторым вульлі мыш за-
вялася, дык пастаўце пастку.
Бабы хай мяняюцца с суседні-
німі вёскамі пёўнямі і гусака-
мі—калі самец з іншаго гнезда,
дык прыплод будзе лепшы. Аг-
ледайце гаспадарскіе прыла-
ды—плугі, бароны, калёсы, каб
подчас не прышлося гэтаго ра-
біць, як пара у поле ісьці.

Кожын сьведомы беларус па-
вінен заўсёды ўсім казаць,
што ён беларус і што беларус-
кая мова такая добрая як і ін-
шая.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня жыцця.

Вільня, Георгіўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Абарона пшчол ад мышэй.
Каму с пшчэльнікоў не даво-
дзілося зімой бедаваць што мы-
шы нападаюць на вульлі? Адзін
практычны расейскі пшчаль-
нік дае на гэта такую раду, ка-
торую, ён ужо выпрактыкаваў.
Мышы вельмі ня любяць мяты.
Вось ён як толькі паставіць
вульлі на зімоўку, стаў, клась-
ці галінні мяты усюды—і пад
вульлі і пад пакрышку і на па-
мосьце. Усе тые гады, што клаў
мяту, шкоды ад мышэй не бы-
ло ніякай, хоць мышэй было
многа і летам і восеньню. А ў
-тые гады, калі ён не клаў мя-
ты, мышы рабілі многа шкоды.
Пшчолам ад мяты нічога ня ро-
біцца.

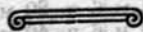

Дбаўчы аб пччасьце іншых
людзей, мы знайходзім сваё
пччасьце.

Платон.

Колькі год.

Адкуль мне ведаць, каторы
мне год йдзе? Як радзіўся, быў
без памяці; як рос, розуму ня
меў; а як ужо да розуму дай-
шоў, то тады-б і лічыў, але
шмат год ужо прайшло.

Марэц

МАРТ мае даён 31
MARZEC maja dzion 31

Марес

Календар прываслаўны.		Кален ar R-Katolicki.	Календар Грэко Уні- яцкі	Н.С.
1 П	Евдокія	P † Albina	Аудосі	14
2 С	Св. мч. Θεодота	S † Heleny Cēs	Хвяд та	15
3 В	Нед. Правосл.	N Niez. p. Wstępn	Няда 3 пустная	16
4 П	Мч. Евтропія	N Kuneundy	Аутропа	17
5 В	Пр. Герасима	P Kazimierza	Гарас ма	18
6 С	Мч. Конона	W Ad. Jana m	Вячаслава	19
7 Ч	Мч. Константина	S † Wiktora	Марка	20
8 П	Св. мч. Василія	C Tomza w.	Хв. дара	21
9 С	Прп. Θεοφιλα	P † Jana B. żeg.	Хв. ахв. ла	22
	40 Св. мч. Сев.	S † Franciszki	40 мучэнікоу	29
10 В	2 Нед. В. Поста	2 Niedz. postu Sucha	2 няда. посту	23
11 П	Мч. Кодрата	N 4-tu męc.	Кандрата	24
12 В	Св. Софонія	P Konstantego	Сафона	25
13 С	Пр. Феофана	W Grzegorza w.	Грыгора	26
14 Ч	Св. Никифора	S † Krystyny p.	Мікіпара	27
15 П	Св. Θεογιοста	C Matyldy kr.	Банядыкта	28
16 С	Мч. Агапія	P † Kl mersa	Александра	29
	Мч. Савина	S † 7bolNMP	Юльяна	29
17 В	3 Нед. В. поста	3 Niedz. p. Glucha	3 няда. посту	30
18 П	Прп. Алексія	N Józefa z Ar.	Аляксея	31
19 В	Св. Кирыла	P Gabryela Ar.	Кірылы	1
20 С	Мч. Хрысана	W Józefa Obl.	Хрысанта	2
21 Ч	Прп. Іаанна	S † Wolframa b.	Прп. Яна	3
22 П	Прп. Іакова	C Benedykta op.	Кр. Якуба	4
23 С	Св. мч. Василія	P † Bugusława	Св. Мч. Васілія	5
	Пр. мч. Никона	S † Katerzyny	Св. мч. Мікэлая	5
24 В	4 Нед. Вел. Поста	4 Niedz. po Srodop.	4 Няда. посту	6
25 П	Св. Атемона	N Maika m.	Захара	7
26 В	Благ. Пр. Богородицы	P Zw. N. M. P.	Богавешчэньне	8
27 С	Прп. Василія	W Ludgera b. w.	Архіп. Гурлы	9
28 Ч	Мч. Митрона	S † J. na Dam.	Мч. Митрона	10
29 П	Прп. Іларіона	C Jana Kapietr.	Лаурныя	11
30 С	Св. Марка	P † 7 bol. NMP.	Св. Марка	12
	Прп. Іонна	S † Anieli wdowy	Яна Лідзьвінвіка	12
31 В	5 Нед. В. Поста	5 Niedz. p. Męki P.	5 Няда. посту	13
	Св. Аполонія	N Balbiny p.	Аполені	13

Татарскі календар. 26 Джэмадуль-Эвэль.

Жыдоўскі календар. 7 пост Эстэр.
10 Пурым. 11 Шушан Пурым.

Усход і заход сонца.

чысло	Усход	Заход	даўж. дня
1	6 ч. 20 м.	6 ч. 00 м.	11 ч. 40 м.
11	5 ч. 24 м.	6 ч. 20 м.	12 ч. 26 м.
21	5 ч. 28 м.	6 ч. 40 м.	13 ч. 12 м.

Пагода на календару Бруса.

1 суха, холад, 10 цёпла, 15 і 16 адліга,
18—20 дождж, 21 цёплы вецер, 23 ма-
роз, 25 сьцюжа з ветрам.

Перамены месяца.

3 2 чысла 11 гэдз. 28 м. вечэр.
9 " 2 " 26 " у дзень
16 " 3 " 28 " " "
24 " 8 " 18 " вечэрам.
11 чатак вясны 8 марца а 7 гадзіне
49 мінут раніцай.

Кожны беларус павінен ру-
ціцца, каб суседзі не цягаліся
на судох, а канчалі усе спра-
вы згодой без суда.

Гаспадарскі календар.

Не бярыся за плуг, пакуль
разна блішчыць.

Пільнуйце капцоў і ям з
ульбай і варывам; мо каторыя
пачалі псавацца, дык у цяп-
ейшую пагоду перабірайце.
Старайцеся апазніць цвёт у
важных садох—накідайце каля
дэва аршыны на два кругом
бнегу, утапчыце яго моцна,
пасля па верху прыкрыйце са-
момістым гноем і зноў закідайце
бнегам, дык дзэрэво будзе цві-
ціць пазней, а прымарозак яму
не зашкодзіць. На старых дрэ-
вах выражайце сухіе і лішніе
жылыя галіны, аскрэбайце мох
з бяліце дрэво (1/2 кароўяго
ною, 1/4 гліны і на цэбар гэтай
пазі два гарнцы вапны і бу-
льбу тэрпентыны). Абірайце
ліст на дрэве, бо з яго
вылезуць летама чэрві. Барануй-
це сенажаці, аж пакуль земля
не пачарнее, мох згрэбайце у
дзень і, як высохне, вывозьце у
алеў. Раскідайце крэтаў, вы-
рэбайце і выбірайце на сена-
жаці трэскі, гальбё і камені. У
канцы у Марца, як толькі зем-
ля абсохне, можна сеяць гарох
насенны лубін. Ранняя сеўба
калі і не зусім уродзіць, то з
насення ня зводзіць. Хто ўсе-
нае канюшыну ў жыто, хай
вешчае пасеяць перэд Блага-
вешчэньнем і кіне небаранава-
ваю. Бабам пара сеяць расаду.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьяня жыцця

Вільня, Георгіеўскі прасп. 4,
Тэлефон 830

Абмылка людзей у тым, што
яны шукаюць шчасьця на чу-
жым шляху, замест таго, каб
шукаць па сваім.

Згусцелы мёд. Часам у со-
тах мёд гусьцее, ці як кажуць
па вучонаму крышталізуецца.
Як-жэ даць раду? Амэрыкан-
скі пшчальнік Бальдрэт раіць
зрабіць гэтак. С такіх сотоў
знімаюць пакрышэчкі (заска-
рупліны), ўстаўляюць у мёда-
гонку і аддзеляюць увесь рэдкі
мёд. Апасля таго кладуць со-
ты на дно катла і прыладжы-
ваюць высока над катлом ваду,
каб яна памаленьку капала на
соты. Пасля перэварачываюць
соты на другі бок і гэтак сама
пускаюць на іх ваду. Выробле-
ныя гэтак соты стаўляюць у ву-
лей пшчолам, як надстаўку.
Сільныя семі лёгка справяцца
з гэтай работай. Пшчолы вадой,
што у сотах разводзяць крыш-
талы мёду і гэтым самым збе-
рагаюць і мёд і соты.

Кожны сьведамы беларус па-
вінен у гэтым гаду усьвядо-
міць колькі цёмных беларусоў.

Красавік

АПРѢЛЬ мае дзён 30
KWIECIEŃ maje dzion 30.

Krasawik

Календар праваслаўны.		Kalendar R-Katolicki.		Календар Греко-Уніяцкі.	
1 П	Пр. Марыі	P.	Teodory		Св. Марыі
2 В.	Прп. Тимона	W	Franciszka		Цімона
3 С.	Пр. Никіты	S.	† Ryszarda b.		Мікіты
4 Ч.	Пр. Іос. фп.	C.	Izydora b. w.		Язэпа
5 П	Св. Θεодула	P.	† Wincentego		Ср. Хвэодулы
6 С.	Св. Мөөодыя	S.	† Wilhelma		Св Міфодыя
	Нед. Вайі.		6 niedz. p. Palmowa		6 нядз Посту
7 В.	Св. Георгія	N.	Epifanjusza b.		Св. Юр'я
8 П	Св. Іродіона	P.	Dyonizego b.		Св. Ірадзіона
9 В.	Пр. Вадима	W	Maryi Kleof.		Св. Васіля
10 С.	Мч. Максіма	S.	† Ezechiela		Мч. Максіма
11 Ч.	Вел. С. Антыпы	C.	† Wiel. Leona		Ярэмы
12 П	Вел. Св. Васілія	P.	† Wiel. Wikt.		Арцімона
18 С.	Вел. Артемона	S.	† Wiel. Herm.		Арцстарха
	Свѣтлое Христ. Воскр.		Zmartw. Chr. Pana		Нядз. Вялікодная.
14 В.	☉ Св. Христ Воскр.	N.	Zmartw. Chr. Pana		Вялікдзень Бенэдыкта
15 П	☉ Св. Арыстар.	P.	Wiel. Anast.		Вялік. Александра
16 В.	☉ Св. м. Агапіі	W	Wiel. Marc.		Агаты
17 С.	Св. м Сімеона	S.	Aniceta p. m.		Сімеона
18 Ч.	Пр. Іоанна	C.	Bohumila w.		Прп. Іоанна
19 П	Св. Георгія	P.	† Tymona w.		Св. Юр'я
20 С.	Пр. Θεодора	S.	Sulpicjusza		Хведара
	Нед. Ад. Өомы		Niedz. Przewodnia		Нядз. Праводная
21 В.	Смч. Іануарія	N.	Anzelma b. w.		Януараго
22 П	Ап. Клімента	P.	Sotera i Kaja		Лукаша
23 В.	☉ Св. Георгія	W	☉ Wojciecha		Св. Юр'я
24 С.	Мч. Саввы	S.	Fidelsa kap.		Мч. Саўкі
25 Ч.	Ап. Марка	C.	Marka Ewan.		Ап. Марка
26 П	Смч. Васілія	P.	† Kleta i Marc.		Св. Сцэпана
27 С.	Ап. Сімеона	S.	Teofila b. w.		Сімеона
	Нед. св. жён' М'рон.		2 Niedz po Wiel.		2 нядз. па Вялік.
28 В.	Мг. Максіма	N.	Grobu Chr.		Мч. Максіма
29 П	9. мч. Клізічск.	P.	Piotra m.		Квінціліана
30 В.	Св. Ап. Іакова	W	Katarzyny		Ап. Яўкба, Арцёма

Татарскі календар. 25 Джэмадуль-Ахір.

Жыдоўскі Календар. 9, 10—15, 16
Пэйсах (жыдоўскі Вялікдзень 24—25
маладзік.

Усход і захад сонца.

Чысло.	Усход.	Заход.	Даўж. дня.
1	4 г. 59 м.	7 г. 03 м.	14 г. 04 м.
11	4 г. 35 м.	7 г. 23 м.	14 г. 48 м.
21	4 г. 12 м.	7 г. 43 м.	15 г. 31 м.

Пагода па календару Бруса.

3—6 ясна і сцюжа, 7—10 пераменна
17 сярэдняя пагода, 27 пахмурна.

Перамены месяца.

☾	1	чысла	8	гадз.	10	мін.	раніц.
☾	8	"	12	"	03	"	ноччу.
☾	15	"	8	"	40	"	раніц.
☾	23	"	10	"	55	"	раніц.

Кожны беларус павінен глядзець за агульным грамадзянскім добром.

Гаспадарскі календар.

Якім зярном пасееш, такі колас вырасьце.

Старайцеся ачысьціць добра зярно і сейце як можна раней. Худое зярно у зямлі прападзе, а на асыпку згодзіцца. Ня сей лішне густа, бо зярном зямлі не накорміш. Не ары лішні раз, а часцей бярыся за барану. Бульбу на насенне выбірайце чыстую, здаровую і сярэдняю, садзіце на мяккой зямлі і ня лішне густа. Барануйце канюшыну і пасыпайце попелам. Сеяць выку на зялёны корм не аднаго дня, а па кавалку, каб заўсёды быў у запасе зялёны корм. Калі хто з восені прыгатаваў ямы, пара садзіць шчэпы, аблажыць гноем і паліваць. Шчапіць дзічкі. Абірайце цвёт на маладзенькіх яблыньках і грушах, каб лішне ня змучыць дрэўцо. Не пушчайце жывёлы на сенажаці, бо карысьць малая, а шкоды не паправішь гадзі. Рабіце компосты з зелья, лісту, купніку, крыху попелу і гною; гэтакую кучу перакідайце ла лето разоў два рыдлёўкай і палівайце гнаёўкай.

Кожны сьведомы беларус павінен у гэтым гаду паруціцца знайсці двух падпішчыкоў на беларускія газеты.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня жыцьця

Вільня, Георгіеўскі прасп.
Тэлефон 830.

Напітак пры гарачцы. Узяць кварту гарачай вады, палажыць туды 2—3 ложкі мёду і выціснуць туды сок з адной цытрыны (лімону). Гэты напітак паменшае гарачку, асьвежае ў хваробе праганяе смагу і вызывае поты. Лекарскае значэньне мёду ведалі ужо старыя рымляне. Гэтак, вядомы рымскі вучоны Плініюш, каторы жыў у першым стагодзьдзі па нараджэньню Хрыста, падрабна апісвае лекарскае значэньне мёду. — Гэта страва пшчол, — кажа ён аб мёдзе, — здарова і для людзей, як для хворых, так і для здаровых. Мёд надае здаровы выгляд чалавеку, паднімае выдзяленьне мочы, ачышчае жывот і уцішае жар крыві; ён падтрымлівае бодрасьць і сьвежаець духа“.

✓ Вялікі чын.

— Твой сын у маскалёх? пытае дзед старай бабы.

— Але і ня простым ён салдатам служыць, а такога чыну дабіўся, што усе яго слухаюць.

— Значыць, ён унтэр?

— Куды вышей.

— Фельдфебель?

— Э, ешчэ вышэй: барабаншчык.

М а й			МАЙ мае дзён 31.	М а ј		
Календар праваслаўны.			Kalendar R-Katolicki.	Календар Греко-Уніяткі.		
1	С	Пр. Іереміа	S	Filipa	Ярэмы	
2	Ч	Св. Афансія	C	Zygmunta	Апанаса	
3	П	Мч. Тимоея		† Zn. krz. św.	Цім хвей	
4	С	М. Целягін		Florjana m.	Пал неі	
Нед. о Разслабл.				3 Niedz. po Wielk	Нядз. аб недужным	
5	В	Вмч. Прынн	N	Op. św. Józefa	І зны	
6	П	☞ Пр. І ва	F	☞ Jana Ap.	Справ. Іова	
	В	Мч. Акакія	W	Domceli m.	Знаменьне крыжа Г.	
8	С	✕ Св. Ап. Іоанна	S	Stanislawa b.	Апост. Яна	
9	Ч	✕ П. м св. Николая	C	Grzegorza N.	Св. Мікалая	
10	П	Св. ап. Сымона	P	† Izydora or.	Апостола Сымона	
11	С	Прп. Кирыля	S	Mamorta b.	Кірылы	
Нед. о Самар.				4 Niedz. po Wielk.	Нядз. аб Самараніне	
12	В	Св. Епифанія	N	NMP. Łask.	Епіх на	
13	П	Мч. Алксандра	F	Serwacego b.	С дара	
14	В	☞ Мч. Исидора	W	☞ Bonifacego	Алксандры	
15	С	Прп. Шахомія	S	Z fii wdowy m.	Шахома	
16	Ч	Прп. Фе дора	C	Jana Nepom.	Тодара	
17	П	Св. Стефана	P	† P. schalisa	Сцеп на	
18	С	Мч. Ф од та	S	Feliksa k.	Хвядота	
Нед. о Слѣпомъ				5 Niedz. po Wielk.	Нядз. аб слепым	
19	В	Смч. Патрыція	N	Piotra Cel.	Палавеі	
20	П	О. м. с. Алексія	P	Bernardyna	Аляксея	
21	В	Св. Кокстантына	W	Wiktora m.	К станцына	
22	С	Мч. Васіліска	S	Julji i Heleny	Васіліска	
23	Ч	✕ Возн. Госц.	C	Wnieb. Паў.	Лявона	
24	П	Пр. Сымона	P	† Joanny	С мона	
25	С	☞ 3 об. г. Іоанна	S	Gr egorza	Грыгора	
Нед. Св. Отець.				6 Niedz. po Wielk.	Нядз. св. Айцоў	
26	В	Ап. Ка па	N	Filipa i Ner.	К рпа	
27	П	Смч. Терапонта	P	Bedy w.	Хве апонта	
28	В	Св. Никиты	W	Augustyna b.	Мікіты	
29	С	Мч. Θεодосіа	S	Teod zji p.	Хвядоса	
30	Ч	Пр. Ісакія	C	Feliksa p. m.	Іс ка	
31	П	Св. ап. Ерма	P	† Anieli p.	Св. ап. Ярэмы	

Татарск календар. 24 Раджаб.
Жыдоўск календар. 12 Л. г. Бэой-
мэ 24 мал. дзк. 29, 30 Шяцідзеса-
ціца

Усход і захад сонца.

Чысло.	Усход.	Зход.	Дзўж. дн.
1	3 ч 51 м.	ч. 02 м.	16 ч. 12 м.
12	3 ч 35 м.	8 ч. 20 м.	16 ч. 45 м.
21	3 ч 2 м.	8 ч. 34 п.	17 ч. 12 м.

Пагода на календару Бруса.

1 перамена 7 сьцюжа і веці
13 цёпла і пахмурна 16 дрэнь
пагода і холад. 23 сонечна і бу
25 суха. 29 жара.

Перамены месяца.

7	чысла 9	гадз. 48	м. раніцай
15	" 2	" 34	" па паўно"
22	" 10	" 27	" веч.
29	" 7	" 8	" веч.

Кожын беларус павінен глядзець за агульным грамадзянскім дабром.

Гаспадарскі календар.

Бярэцца за папар; хто ра ней заарэ папар, у таго лепшае будзе жыто і ніколі чэрняк не папусе руні. Скасіўшы віку на зялёны корм, заары поле, каб земля не перасыхала; касі ка нюшыну і цімафейку, як толькі закрасуець, бо пазней устарае і ня будзе карысці для жывёлы. Хто мае заліўныя сенажаці, хай косіць у канцы Мая. Абсыпайце часьцей бульбу, толькі у сухую пагоду. Пільнуйце вашы гароды, каб варыво не зарасло травой. Садзіце расаду капусты, падсыпаўшы курыным гноем. У гэтым месяцы бывае многа майскіх жукоў, яны робяць вялікія шкоды па садох і гародах, дык раніцай, падаслаўшы дзяругу пад дрэвам, атрэсайце жукоў і збірайце іх у вядро, а посьле, заліўшы гарачай вадой, закапайце пад яблыню ці грушу.

Кожы сьведомы беларус павінен моцна трымацца сваей роднай мовы і дзе толькі можна не вясці гутаркі інакш, як па беларуску.

Першае Узаемнае Таварыство Страханья жыцця

Вільня, Георгіўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Народ можна толькі тады пабіць, калі пабіты ужо яго багі, значыцца, яго моральныя ідэалы, яго найлепшыя думкі і жаданья.

Талмуд.

Вада для курэй. У нас мала рупяцца гаспадыні аб тым каб куры мелі чыстую для піцця, ваду кажучь, што курыца абы дзе напьецца Тымчасам бяз сьвежай, добрай вады куры ня могуць быць здаровы. Ваду для курэй трэба наліваць у гліняныя начыньня і разы 2—3 у дзень пераменяць яе.

Куры пачынаюць больш знасіць яец, калі дадаваць да корму ім адагрэванага малака. Амэрыканскія кураводы перэканаліся, што прыбаўка да корму курам адагрэванага малака па-большуе носкасць курэй на іц.

Аб'ясніў.

- Чаму гэта, тата, адны родзяцца чорнымі, а іншыя белымі?
- Бо адны родзяцца ў дзень, а другія ў ночы.
- А калі рудыя?
- Рудыя? Гм... Рудыя, бачыш родзяцца тады, калі сонцэ дужа пячэ.

Чарвень

ЮНЬ мае дзён 30.
CZERWIEC maje dzion 30

Gerwień

Календар прараслауны.		Календар R-Katolicki.	Календар Грэко Ун-цкі.
1	С Іустына	S Jakuba	ЮСТЫНА
2	Патідзесят. В ⚔ Д. Св. Тройцы	N Zeslanie Ducha św.	Пяцідзесятніца
3	П ⚔ Д. Св. Духа	P Zesł. Ducha Ś.	Д. Св. Тройцы
4	В Св. Мітрофана	P Świąt. Erazm.	Д. Св. Духа
5	С Смч. Дороея	W Świąt. Franc.	Мітрафана
6	Ч Прп. Іларіона	S † Bonifacego	Дарахвея
7	П Мч. Фёдота	C Norberta b. w.	Лаўрына
8	С Вмч. Феодора	P † Roberta	Хвядота
		S † Maksyma b.	Хвядара
9	Нед. В'яжх Святых. В Св. Кірылла	N Niedz. Trójcy ŚSS.	Нядз. ўсіх святых
10	П Смч. Тимоея	N Pyma i Felic.	Кірылы
11	В Св. Вароламея	P Małgorzaty	Цімахвея
12	С Прп. Онуфрыя	W Barbary ap.	Бв. Ваўтрамея
13	Ч Прп. Анны	S Jana w.	Ануфра*
14	П Прп. Елісея	C Boże Ciało	Ганны
15	С Прп. Амоса	P † Bazylego w.	Гальяна
		S Wita Modes.	Амоса
16	Нед. 2 по Пяц. В Св. Тихона	N 2 Niedz. po Ziel. Ś.	Нядз. 2 па св. Т.
17	П Мч. Мануіла	N Bennona b. w.	Ціхона
18	В Мч. Леонція	P Jolenty w.	Мануілы
19	С Св. ап. Іуды	W Marka i Marc.	Лявона
20	Ч Мч. Аванасія	S Gerwazego m.	Ап. Юды
21	П Смч. Терентія	C Sylwerjpsza	Мч. Апанаса
22	С Смч. Евгенія	P † Serca. Jez.	Цярэшкі
		S Paulina b. w.	Ауся
23	3 Нед. по Пяц. В Мч. Агрыпіны	N 3 Niedz. po Ziel. Ś	3 Нядз. па св. Тройцы
24	П ⚔ Р. К. Іоанна	N N. M. P n. p.	Грыпіны
25	В Пр. м. Февроніі	P Nar. św. Jana	Нар. св. Яна
26	С Прп. Давіда	W Prospera b. w.	Х'вроніі
27	Ч Прп. Самісона	S Jana i Pawła	Пр. Давіда
28	П Пер. м. Кіра	C Władysława	Прп. Самісона
29	С Св. Петра і Паўла	P † Leona II p.	Кіра
		S Piotra i Pawła	Петра і Паўла
30	4 Нед. по Пяц. В Соб. 12 Апост.	N 4 Niedz. po Ziel. Ś.	Нядз. 4 па св. Т. Сабор 12 Апостолаў

Татарскі календар. 19 ўступленьне Магомета на неба.

Жыдоўскі календар. 22, 23, маладзік.

Усход і захад сонца.

чысло	усход	захад	даўж. дня
1	3 ч. 15 м.	8 ч. 45 м.	17 ч. 30 м.
11	3 ч. 15 м.	8 ч. 49 м.	17 ч. 34 м.
12	3 ч. 22 м.	8 ч. 46 м.	17 ч. 24 м.

Пагода на календару Бруса.

1 дождж і пахмурна. 6, 7 і 8 добра пагода, 12 цёпла і дождж. 18 перамна. 20 дажджліва і холад. 23 добра пагода.

Перамены месяца.

⊕ 5	чысла	8	гадз.	24	м.	вечэр.
⊕ 13	"	8	"	11	"	"
⊕ 21	"	7	"	36	"	"
⊕ 28	"	12	"	8	па	паўночы

Кожын беларус павінен заўсёды трымацца праўды і ведаць, што непраўдай далёка незаўдзе.

Гаспадарскі календар.

Касі траву, пакуль луг не аткрасуе, бо пазней трава ецьвердзьянее, і ня будзе з яе карысьці для жывёлы. Да Петра высушыш траву і пад кустом, а па Пятрэ ня сохне і на кусьце. Не ганяйся за пашай па канюшынішчы, а сьпешай заараць, пакуль земля не перасохла, бо завядзеш многа пырніку, і жыто не зародзіць. Барануй часьцей папар, каб травой не зарос. Пачынай жаць жыта, як толькі зернятка пераломіш у пальцах.

Падлівайце у садзе прышчэпы.

Калі кожны замяцець смяць цё каля сваёй хаты, дык і уся вуліца чыстай будзе.

Л. Толстой.

Кожын сьведомы беларус павінен шырыць паміж сваім народам беларускіе кніжкі.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня жыцьця

Вільня, Георгіўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Хто не шануе роднай мовы, той і не шануе сябе.

Як звясыці мух летам у хлявох. Мухі размножыўшыся летам у хлявох страшэнна мучаць скаціну. Каб ратавацца ад іх робяць гэтак: Бяруць невялічкіе павязаныя пучкі папаратніку і вешаюць у хлявох пад стронам; пад вечэр на гэтых пучках аседаюць цэлыя раі мух. Калі ужо сьямнее, то двое людзей бяруць шырокі мяшок і падносяць раскрытым пад пучок, а трэці скорэнька перэрэзае шнурок. Толькі перэрэзаючы шнурок трэба гэта рабіць лоўка і хутка, каб ня спудзіць мух. Апрача гэтаго кожны гаспадар павінен як найбольш прывучыць ластавак, бо гэта найлепшыя памочнікі у гэтым дзеле.

Перад кураньнем.

— Дзіўна! Ты ешчэ бруднейшы, як я.

— Нічога тут дзіўнаго я-ж за цябе старшы.

Липень

ЮЛЬ (мае даён 31)

Lipiec (maje dzion 31)

Lipień

Календар праслаўны.

Kalendar R. Katalicki.

Календар Греко-Уніяцкі

1 П. Космы	Р. Teodor	П. Кузьмы
2 В. П. Р. Пр. Богор.	W Naw. N. M.P.	В. П. Р. Пр. Богор.
3 С. Пр. м. св. Филиппа	S. Anatoljusza	С. Св. Филиппа
4 Ч. Св. Андрэа арх.	C. Józefa Kalas.	Ч. Св. Андрэа
5 П. Прп. Аванасія	P. † Antoniego	П. Спр'явдл. Аванася
6 С. Пр. Сисоя	S. Izajasza pr.	С. Сисоя
5 Нед. по Пят.	5 Niedz. po Ziel. S.	Нядз. 5 па Зял. Св.
7 В. Пр. Өомы	N. Bl. Jana z D.	В. Пр. Тумаша
8 П. Де. Б. Мат.	P. Elżbiety kr.	П. М. Божай
9 В. Прм. Панкратія	W Weroniki p.	В. Панкрата
10 С. Д. ч. Р. Христ.	S. 7 braci męz.	С. 7 братоў муч.
11 Ч. Вмч. Елѳиміи	C. Pelagii m.	Ч. Яхвеміи
12 П. Мч. Прокл	P. † Jana Gwalb	П. Прокла
13 С. Соб. Арх. Гавр.	S. Malgożaty p.	С. Арх. Гаўрылы
6 Нед. по Пят.	6 Niedz. po Ziel. S.	Нядз. 6 па Зял. Св.
14 В. Св. Ап. Акілы	N. Bonawentury	В. Антона
15 П. Св. р. в. Владим	P. Henryka ces.	П. Валадзіміра
16 В. Смч. Асінюгена	W N. M. P. Szk.	В. Св. Савы
17 С. Вмч. Марыны	S. Aleksego w.	С. Вмч. Марыны
18 Ч. Мч. Емільяна	C. Szymona z L.	Ч. Амеліяна
19 П. Прд. Макрыны	P. † Wincentego	П. Маўрыны
20 С. Св. пр. Іліі	S. Czesława w.	С. Царока Іліі
7 Нед. по Пят.	7 Niedz. po Ziel. S.	Нядз. 7 па Зял. Св.
21 В. Прп. Сімеона	N. Praksedy p. m.	В. Спр Сімеона
22 П. Св. Мар і М.	P. Maryi m.	П. Св. Марыі М.
23 В. Мч. Трофіма	W Apolinarego	В. Трафіма
24 С. Мч. Хрыстыны	S. Krystyny p.	С. Хрыстыны
25 Ч. Усп. Св. Анны	C. Jakóba ap.	Ч. Св. Анны
26 П. Смч. Ермолая	P. † Anny matki	П. Св. Ярмалая
27 С. Вмч. Панцелеймона	S. Nat. lji m.	С. Мч. Панцелеймона
8 Нед. по Пят.	8 Nedz. po Zel. S.	Нядз. 8 па Зял. Св.
28 В. Св. Ап. Прохора	N. Bl. Kunegun.	В. Св. Пр'хора
29 П. Мч. Өеодотіи	P. Marty p.	П. Мч. Хвядосі
30 В. Св. Ап. Сілы	W Julitty m.	В. Ап. Сілы
31 С. Св. пр. Евдокіма	S. Ignacego w.	С. Св. Аўдакіма

Татарскі календар. 7 Байрам 22 Рамазан.

Жыдоўскі календар. 1 маладзік 9 пост Руіны Храма, 22 маладзік. 30 пост руіны храма.

Усход і захад сонца.

чысло	усход	захад	даўж. дня
1	3 г. 33 м.	8 г. 37 м.	17 г. 04 м.
11	3 " 49 м.	8 " 22 м.	16 " 33 м.
21	4 " 7 м.	7 " 04 м.	15 " 57 м.

Пагода на календару Вруса.

1 Добрая пагода, 9 дождж і сцюжа, 15 упалы, 17 дождж, 20 ясна 24 вецер і пахмурна.

Перамены месяца.

☉	5 чысла 8 гада.	37 м. раніц.
☾	13 " 12 "	29 " пас. поуд.
☽	20 " 3 "	28 " "
☿	27 " 6 "	33 " раніц.

Кожын беларус павінен рупіцца, каб у яго ваколіцы была пазычкова ашчадная касса ці крэдытовы хаўрус.

Гаспадарскі календар.

„Прыйдзе Ільля, наробиць гільля“. Даўней у кожнага гаспадага быў азярод (пераплат), а цяпер мала дзе іх робяць, ды і старыя гніюць і раскідаюцца. Азярод—танная прылада, а для гаспадара у дажджлівае лета ратунак ад вялікай страты. Будуюць цяпер гумны з малымі капежамі (застаронкамі-паветкамі), а пад капежай можна схаваць многа снапоў. Як толькі гаспадар спозніцца звязці снапы с поля, дык суседзі спасуць, а сырога у гумне ня зложыш. Не пушчайце жыўлы на маладую канюшыну, пакуль не змацуецца, бо на вясну не парасьцець. Не касіце сёлетняй канюшыны, бо на такім полі сьнег не затрымаецца і карэньчыкі павымерзаюць. Заорывайце лубін пад жыта, калі струкі паказаліся: трэба многа часу, каб земля улеглася, бо посьле ўзойдзе жыта, а земля аседаючы, паадрывае карэньчыкі. Сьпешай заараць аржанішчэ. Прыйдзе Ільля, спытае чы арана над жыта ралля?

Кожын сьведомы беларус павінен навучыць хоця-б двух беларусоў чытаць і пісаць па беларуску.

Першае Узаемнае Таварыство Страхованья Жыцьця.

Вільня. Георгіеўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Кожын сьведомы беларус павінен рупіцца, каб дзеўчаты не пеялі іншых песен, як на нашай роднай мове.

Масць для замазваньня дрэў пры абрэзцы і прышчэпцы. Узяць адну часць смалы-жывіцы, столькі сама воску і дадаць алівы мяркучы каб мазь не была лішне густой. Гэтая мазь дужа добра залеплівае раны на дрэвах і доўга трымае.

Гарадзкіе дзеці.

— Няня, паглядзі, якіе пекныя баранчкі!

— Але-ж гэта не баранчкі, а сьвіньні.

— За што-ж ты іх гэтак лашеш?

Жнівень

АВГУСТЪ мае дзён 31.
SIERPIEŃ мае dzien 31.

Żniwień

Календар праваслаўны.		Kalendar R-Katolicki.		Календар Греко-Уніяткі.
1	Ч	✠ П. д. Кр.	C	Каэтана
2	П	Пр. м. Стефана	S	Сцепана
3	С	Прп. Ісаакія	S	Мірона
Недз. 9 по Пят.		9 Niedz. po Ziel. Sw.		Нядз. 9 па Зял. Св.
4	В	7-й от. вл. Ефесъ	N	Лаўрына
5	П	Мч. Евсигнія	P	Аўсигна
6	В	✠ Преоб. Госц.	W	Пераображэння Гасц.
7	С	Прм. Даметія	S	Дамацея
8	Ч	Св. Емиліана	C	Амеліяна
9	П	Св. ап. Мат'ея	P	Мацея
10	С	Мч. Лаврэнція	S	Лаўрына
Недз. 10 по Пят.		10 Niedz. po Ziel. Sw.		Нядз. 10 па Зял. Св.
11	В	Прп. Θεодора	N	Хведара
12	П	Мч. Флэвія	P	Ірэніяна
13	В	Прп. Максима	W	Максіма
14	С	Пер. М. Θεодосія	S	Хведося пер. рэз.
15	Ч	✠ Усп. Пр. Бог.	C	Абрэз. Хрыста
16	П	Одр. Ісуса Хрыста	P	Раха
17	С	Мч. Мірона	S	Мірона
Недз. 11 по Пят.		11 Niedz. po Ziel. Sw.		Нядз. 11 па Зял. Св.
18	В	Мч. Флора	N	Мч. Хлора
19	П	Мч. Андрэя	P	Мч. Андрэя
20	В	Пр. Самуіла	W	Пр. Самуіла
21	С	Св. ап. Фаддея	S	Ап. Тадэуша
22	Ч	Мч. Атавоніка	C	Пр. Аупціі
23	П	Прп. Евтыхія	P	Св. Цетра
24	С	П. м. С. Петра	S	Балтрамея
Недз. 12 по Пят.		12 Ned. po Ziel. Sw.		Нядз. 12 па Зял. Св.
25	В	Ап. Варвалолея	N	А. Баутрамея
26	П	Мч. Адрыана	P	Мч. Андріяна
27	В	Прп. Пімена	W	Пімена
28	С	Прп. Моисея	S	Пр. Маісея
29	Ч	✠ Ус. Гл. Іоанна	C	Сымяіня Яна Ксц.
30	П	Пер. Александра	P	Александра
31	С	Шош. Пр. Богор.	S	Шч. Пр. Богородицы

Татарскі календар. 17 Атрычыцкі
Божаго Магомэту. 20 кудыца перад
Айдфітра. 21—23 Айдфітр.
Жыдоўскі календар. 5 Хэмшо Ос-
сор. 2—21 маладзік.

Усход і заход сонца.

чысло	усход	заход	даўж. дня
1	3 ч. 51 м.	8 ч. 02 м.	16 ч. 12 м.
12	3 ч. 35 м.	8 ч. 20 м.	16 ч. 45 м.
21	3 ч. 22 м.	8 ч. 34 м.	17 ч. 12 м.

Пагода на календару Бруса.

1 цёплы вецер. 6 дождж. 10 пера-
менна. 15 непагода з грамамі. 17 Буря.
20 хмарна. 24 холад. 29 пяхмурна
і вецер.

Перамены месяца.

чысла	10 гадз.	48 м.	раніцай
7	2	34	па паўночы
12	"	"	"
23	10	27	веч.
28	5	8	"

Кожын беларус павінен за-
пісацца у члены пазічкова аш-
чаднай кассы ці крэдытовага
хаўрусу.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня Жыцця

Вільня, Георгіеўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Гаспадарскі календар.

Каля 10 Серпня пачынайце
сеяць жыта, перэбаранаваўшы
перш ральлю, каб зерняты не
западалі лішне глыбока у зям-
лю. Не перэрабляйце лішне
ральлі пад жыта, хай поле бу-
дзе грудкаватае. Сьпешайце
заараць аржанішчэ, каб жніў-
нік перэд зімой перагніў—бу-
дзе лепшая ярына. Не барануй-
це зямлі на зіму, бо земля ліш-
не злегаецца. Абірайце насен-
ны лубін і хватайце яго у стру-
кох да вясны, бо, вымалаціўшы
папляснее. Пара насенную ка-
пюшыну жаць зжаўшы, вяжы-
це у снапкі; пасушыўшы у азя-
родзе ці пад капежай малаціце
з восені, бо к вясне адляжэ і
трудна выбіваецца насеньне.
Падбірайце мёд у пчол і агля-
дайце пчолы на зіму.

Што можэш арабіць сам,—
не давай гэта рабіць другому.

Як звязці у гародзе капус-
ных чарвей. Дагэтуль проці
капусных чарвей ужывалі кар-
боль; цяпер адзін з нямецкіх
агароднікоў прыдумаў новы спо-
саб шмат танейшы, пры гэтым
саўсім ня шкодны для расьлін.
Бярэцца на 100 часьцей вады
тры часьці солі і 2 часьці вап-
ны і гэтым абрызгіваюць ве-
нікам капусту. Найлепей абрыз-
гіваць капусту вечэрам і рабіць
гэта падрад праз два-тры дні.
Лягчэй тады калі чэрвякі ешчэ
маладые. Агароднік той кажа,
што на паліваную гэтай меша-
нінай капусту і пазьней чэрві
не надта кідаюцца, бо ня лю-
бяць гэтаго смаку.

У купца.

Кожын сьведомы беларус па-
вінен рушца, каб на вёсцы
асталіся усе даўнейшыя бела-
рускіе звычай, гульні і т. д.

- Якую хочаце труну? Кля-
новую, дубовую ці бляшаную?
- Якая лепшая?
- Усе дужа добрыя, але
бляшаная, будзе наймацнейшая
і найбольш карысная для ня-
бошчыка.

Верэсень

СЕНТЯБРЬ мае дзён 30.
WRZESIEŃ maје dzion 30

Wieresień

Календар праславы.		Календар R-Katolicki.	Календар Грэко Уні- яцкі.	Н С
1	В Нед. 13 по Пят. Пр. Сімеон.	N <i>Joachima</i>	Няда. 13 па Зял. Св. Спр. Сімена	14
2	П Мч. Мамонта	P <i>Stefana kr.</i>	Мч. Мамонта	15
3	В Пр. Феоктста	W <i>Bronislawy p.</i>	Спр. Хвеакцста	16
4	С Смч. Вавіла	S <i>Rozali p.</i>	Смч. Вавіла	17
5	Ч Пр. Захара	C <i>Wawrzyńca</i>	Пр. Захара	18
6	П Арх. Міхаіла	P <i>Zacharjasza</i>	Арх. Міхаіла	19
7	С Мч. Савонта	S <i>Jana m.</i>	Мч. Савонта	20
8	В Нед. 14 по Пят. ✠ Рож. Пр. Бог.	N <i>14 Niedz. po Ziel. S.</i> Nar. N. M. P.	Няда. 14 па Зял. Св. <i>Парадж. Пр. Богародіцы</i>	21
9	П Св. Бг. Іоакіма	P <i>Sergiusza w.</i>	Св. Якіма	22
10	В Мч. Мінадоры	W <i>Mikolaja w.</i>	Мч. Мінадоры	23
11	С Прп. Феодоры	S <i>Protę i Jaska</i>	Спр. Фёдоры	24
12	Ч Смч. Антонома	C <i>Gwidona m.</i>	Смч. Аўтанома	25
13	П Смч. Корнілія	P <i>† Eugenii p.</i>	Смч. Карнілія	26
14	С ✠ В. Ч. Кр. Гос.	S <i>Podw. Krz. ś.</i>	<i>Падлічце Крыжа Св.</i>	27
15	В Нед. 15 по Пят. Вмч. Нікиты	N <i>15 Niedz. po Ziel. S.</i> <i>Imienia NMP.</i>	Няда. 15 па Зял. Св. Вмч. Нікиты	28
16	П Вмч. Евоімія	P <i>Eufemii p. m.</i>	Вмч. Эвоімія	29
17	В Мч. Софія	W <i>St św. Franc.</i>	Мч. Софія	30
18	С Св. Еўметія	S <i>Józefa w.</i>	Св. Аўтамія	1
19	Ч Мч. Трофіма	C <i>Januarjusza</i>	Мч. Трафіма	2
20	П Вмч. Евстафія	P <i>† Eustachiusz.</i>	Вмч. Астапа	3
21	С Св. ап. Кодрата	S <i>Mateusza ap.</i>	Св. Кандрэда	4
22	В Нед. 16 по Пят. Смч. Фока	N <i>16 Niedz. po Ziel. S.</i> <i>Ladystawa</i>	Няда. 16 па Зял. Св. Смч. Маркіяна	5
23	П Кр. Т. Іонна	P <i>Tekli p. m.</i>	Кр. Яна	6
24	В Первом. Уч. Феклы	W <i>NMP. od w. n.</i>	Прт. Сергія	7
25	С Прест. Серія	S <i>Firmina b. w.</i>	Мч. Тэклі	8
26	Ч ✠ Св. Іюанна Б.	C <i>Cyprjana m.</i>	Св. Яна Воласлова	9
27	П Мч. Карістр.	P <i>† Kozmy m.</i>	Мч. Калістрата	10
28	С Прп. Харытона	W <i>Wacława kr.</i>	Прп. Харытона	11
29	В Нед. 17 по Пят. Прп. Кірыяка	N <i>17 Niedz. po Ziel. S.</i> <i>Michala Archanioła</i>	Няда. 17 па Зял. Св. Спрв. Кірыяка	12
30	П Смч. Грыгорія	P <i>Helomina k.</i>	Смч. Грыгора	13

Татарскі календар. 20 Зуль-Кааде.
Жыдоўскі календар. 19—20 Навы
Год. 22 пост Гедалі. 28 Іойм Кінур.

Усход і захад сонца

чысло	усход	захад	даўж. днй.
1	5 ч. 28 м.	6 ч. 22 м.	12 ч. 54 м.
11	5 ч. 47 м.	5 ч. 56 м.	12 ч. 9 м.
21	6 ч. 67 м.	5 ч. 30 м.	11 ч. 23 м.

Пагода на календару Бруса.

1 сьнедзёна, вецер, пахмурна і дождж, 16—19 сьнедзёна, 24—25 даждж, 28 ясна.

Перамены месяца.

- ☉ 2 чысла 3 гадз. 16 м. вечар.
 - ☾ 10 " 3 " " "
 - ☽ 17 " 7 " 27 " "
 - ☿ 24 " 4 " 16 па поўночы.
- Пачатак восені 10 чысла а 6 гадз. 23 мін. вечар.

Кожын беларус павінен ру-
піцца, каб у яго ваколцы быў
сельска-гаспадарскі хаурус.

Гаспадарскі календар.

Пара выбіраць бульбу і ва-
рыва з гароду. Выбіраючы
бульбу, адразу яе сартуйце: са-
мыя большыя на яду, сярэдніе
на семя, а дробныя для жывё-
лы. Зсыпайце бульбу у капцы і
ямы, як добра абсохне: і пер-
шы тыдзень уважайце, каб с
капцоў дух схадзіў і бульба не
пацела. Абірайце яблыні і гру-
шы і складайце у сьвірні ў ку-
чу і трымайце там да замараз-
коў, а пааціраўшы кожнае яб-
лыко да суха, кладзіце па ад-
наму у пограбе на паліцы. Пе-
рвары на зіму другі раз поле
гдзе на вясну будзеш садзіць
бульбу. Калі часу хапае, ары
папар, будзе лепшае жыто. Не-
забудзь заараць поле пад лубін,
калі не выпадае яго сеяць па
бульбянішчы.

Кожын сьведомы беларус
павінен выпісваць беларускіе
газеты і пісаць туды весткі з
свайго боку.

Першае Узаемнае Таварыство Страханьня жыцця

Вільня, Георгіеўскі прасп.
Тэлефон 830.

Навука—сіла,

Як вылечыць наравістаго ка-
ня. Наравіцця коні найчасцей
ад таго, што з імі дрэна абхо-
дзяцца: бяць калі незашто, на-
валіваюць такі воз, што конь
вяздужае цягнуць, гэtkі конь
з наровіўшыся атказваецца
цягнуць другі раз і саўсім лёг-
кі воз.

Калі конь занаровіцца бя-
руць невялікі камок зямлі і
сунуць каню у рот, конь ста-
раецца выкінуць гэту зямлю і
пры гэтым забываецца свае но-
равы і пачынае нормальна ця-
нуць воз.

Калі-ж першы спосаб не па-
магае, то трэба пробаваць дру-
гі, больш пэўны спосаб: ззаду
да калёс прывязваюць друго-
га каня і паганяюць каб ён цяг-
нуў воз назад. Ад гэтаго на-
равісты конь, неўпадабаўшы,
што яго цягнуць назад, начы-
нае сам цягнуць як трэба. Гэ-
тым спосабам, за колькі разоў
можна адвучыць найбольш на-
равістаго каня.

Немажлівая рэч.

— Калі гляджу на вас, не-
інакш, як асла бачу перад са-
бой.

— Не, гэта ня можа быць
бо-ж я ня люстра.

Кастрычнік

ОКТАБРЬ мае дзень 31
PAŹDIERNIK maje dzion 31.

Kastryenik

Календар праваслаўны.		Kalendar R.-Katalicki.		Календар Греко-Уніяцкі.	
1 В.	✠ Н. Пр. Бог.	W	Remig.	Пакроў П. Багарод.	
2 С.	Смч. Кипрыяна	S.	Aniolow Str.	Смч. Цыпрыяна	
3 Ч.	Смч. Діонісія	C.	Kandyda m.	Смч. Дзяніса	
4 П.	Смч. Героея	P.	† Franciszka	Смч. Ерафія	
5 С.	☉ Св. Петра	S.	☉ Placyda m.	Св. Петра	
Нед. 18 по Пят.		18 Niedz. po Zel. S.		Нядз. 18 па Зял. Св.	
6 В.	Св. Ап. Өоми	N.	NMP. Rozañ.	Ап. Тумаша	
7 П.	Мч. Сергія	P.	Marka p. w.	Мч. Сергія	
8 В.	Прп. Целагія	W	Pelagii, Birgit.	Пр. Палагеі	
9 С.	Св. Ап. Іакова	S.	Dyonizego b.	Ап. Якуба	
10 Ч.	Мч. Еўламія	C.	Franciszka	Мч. Аўламія	
11 П.	Св. ап. Філіппа	P.	† Placydy p.	Ап. Піліпа	
12 С.	Св. Космы	S.	Maksymiljana	Св. Кузьмы	
19 Нед. по Пят.		19 niedz. po Zel. S.		Нядз. 19 па Зел. Св.	
13 В.	Мч. Карпа	N.	Wincentego	Мч. Карпа	
14 П.	Мч. Назарія	P.	Kaliksta p. m.	Мч. Назара	
15 В.	Пр. Евфымія	W	Jadwidi wd.	Мч. Аўхымія	
16 С.	Мч. Лонгіна	S.	Martyniana	Мч. Лонгіна	
17 Ч.	Пр. Осія	C.	Wiktora m.	Пр. Осія	
18 П.	Св. Ап. Лука	P.	† Łukasza ew.	Ап. Лукаша	
19 С.	Пр. Іоаня	S.	Piotra z Alk.	Пр. Толя	
20 Нед. по Пят.		20 Niedz. Ziel. Sw.		Нядз. 20 па Зял. Св.	
20 В.	Вмч. Артемія	N.	Jana Kanteg.	Вмч. Арцемя	
21 П.	☉ Пр. Іларіона	P.	Urszuli p.	Пр. Лаурына	
22 В.	✠ Каз. Ік. Б. М.	W	Korduli p. m.	Мч. Кіпрыяна	
23 С.	Св. Ап. Іакова.	S.	Seweryna b.	Ап. Якуба	
24 Ч.	Мч. Арэы	C.	Rafala Arch.	Мч. Арафы	
25 П.	Мч. Маркіяна	P.	† Kryspina m.	Мч. Маркіяна	
26 С.	Свм. Дымітрыя	S.	Ewarysta p.	Свм. Эўмітыя	
21 Нед. по Пят.		21 Niedz. po Ziel. S.		Нядз. 21 па Зял. Св.	
27 В.	Мч. Нестора	N.	Sabiny p. m.	Мч. Нестара	
28 П.	Мч. Терентія	P.	Szymona ap.	Мч. Цярэшкі	
29 В.	Пмч. Анастасія	W	Narcyza b. w.	Мч. Анастасі	
30 С.	Смч. Зіновія	S.	Germana b.	Мч. Зіноўя	
31 Ч.	Св. Ап. Стахія	C.	† Symfron	Сп. Атахія	

Татарскі календар. 20 Зуль Хіджа 28 Арефа, спатканьня Адам з Эвай на зямлі. 29, 30, 31 Айді-Курбан, Ахвяраваньня Абрагамам сына свайго Ізмаіла.

Жыдоўскі календар. 3-4 першыя дні кучак. 9, 10, 11 Гошано Рабо, Шміні Ацэрас Тайро. 18-19 Маладзік.

Усход і заход сонца.

Чысло	Усход	Заход	Даўж. дня
1	6 г. 27 м.	5 г. 04 м.	10 г. 37 м.
11	6 г. 48 "	4 г. 40 "	9 г. 52 "
21	7 г. 09 "	4 г. 18 "	9 г. 09 "

Пагода на календару Бруса.

1 дождж, 5 ясна, 8 пёпла, 12-15 пахмурна, 17-19 непагодзь; 20 вецор і сьнег, 26 вецор і пераменна.

Перамены месяца.

☉	2	чысла 8	гадз. 37	мін. раніц.
☾	10	"	1	" 23 " у ночі.
☾	16	"	5	" "
☾	23	"	9	" 5 " вецэр.

Кожын беларус павінен рупіцца залажыць у сваей ваколіцы хаўрусную краму.

Гаспадарскі календар.

Вывязі гной і заары гароды. Хто садзіць бульбу на гнаі, дык лепш вывезьці гной з восені, а не вясной, бо не так псуецца бульба. Ачышчай сенажаці ад кустоў, карчоў і моху. У садку капай ямы пад шчэпы, а старое дрэво акапай кругом далёка ад пня і падкін гною. Паміж будынкаў садзі дрэвы, — зацішней будзе ад ветру і безпечней ад пажару. Зрабі запас гліны і пяску на зіму, каб падчас было чым печ заляпіць і сенцы высыпаць. Агледзь добра абору і стайню каб пад падвалінай і у сьценках не было даірак; зрабі столь з саломы, бо з восені бяз гною у хлеві надта холадна жывёлі і дзеля таго яна зьедае многа лішняго корму. Зрабі ваконцы у хлеве, бо жывёла, як і чалавек, ня любіць цямніцы, і гаспадару лепш відаць, што робіцца у будынку. З восені кармі добра жывёлу, бо як запусьціш яе, то і летам не дачэкаеш з яе карысці.

Кожын сьведомы беларус павінен мець у сябе маленькую бібліятэчку з беларускіх кніжэк.

Першае Узаемнае Таварыство Страхаваньяя жыцця.

Вільня, Георгіеўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Кожын беларус павінен рупіцца, каб зьялося да званьня п'янаства у вёсцы.

Ж А Р Т Ы.

У вагоні.

Мужык пытае жонку:

— А што Кацярыначка, добра табе сядзець?

— Дужа добра

— А ці не сьцюдзена?

— Не, зусім не

— А ці не цягне з вакна?

— Ні—ні.

— Ну, дык пусьці мяне туды, а сама седай на маё мейсца.

Прычына.

— Чаму гэта кум, як пьеш гарэлку, заплюскаеш вочы?

— Бо бачыш, куме, я прысягнуў жонцы, што больш ужо ніколі ня буду глядзець на гарэлку.

Лістапад

ЛИСТАПАД (мае дзён 30)

Listapad (maje dzion 30)

Listapad

Календар праваслаўны.

Kalendar R-Katolicki

Календар Грэко-Уніяцкі.

1 П	С. Космы	P	Wsz. Sw.	П	Св. Кузьмы
2 С	Мч. Акиядина	S.	Dz. Zaduszny	С.	Мч. Акиядина
3 В.	22 Нед. по Пят. Мч. Акепсіма	N	22 Niedz. po Ziel. S. Huberta b. w.	В.	Нядз. 22 па Зял. Св. Мч. Акепсіма
4 П	Прп. Іоанійя	P.	Karola Bor.	П.	Пр. Іоаніка
5 В.	Мч. Галакціона	W	Zacharjausza	В.	Захара
6 С	Пр. Павла исп.	S.	Leonarda w.	С.	Паўла
7 Ч.	Мч. Іерона	C.	Nikandra m.	Ч.	Мч. Іерона
8 П.	Св. Ап. Міхаіла	P.	† Gotfryda b.	П.	Ап. Міхаіла
9 С.	Мч. Онисіфора	S.	Teodora m.	С.	Мч. Аніспара
10 В.	23 Нед. по Пят. Св. Ап. Олімпа	N.	23 Niedz. po Ziel. S. Op. N. M.P.	В.	Нядз. 23 па Зял. Св. Св. Олімпа
11 П	Вмч. Міны	P.	Marcina b. w.	П.	Вмч. Міны
12 В.	Св. Іоанна мнл.	W	Marcina p. m.	В.	Св. Яна мнл.
13 С.	Св. Іоанна Зл.	S.	Dydaka w.	С.	Св. Яна зл.
14 Ч.	Св. Філіппа	C.	† Jakunda b.	Ч.	Філіпа
15 П	Мч. Гурія	P.	† Leopolda w.	П.	Мч. Гурія
16 С.	Св. Ап. Мацея	S.	Edmunda b.	С.	Ап. Мацея
17 В.	24 Нед. по Пят. Св. Грыгорія	N.	24 Niedz. po Ziel. S. Stanislawa Kost.	В.	Нядз. 24 па Зял. Св. Св. Грыгора
18 П.	Мч. Платона	P.	Odonu p.	П.	Мч. Платона
19 В.	Св. Пр. Авдія	W	Elzbiety Kr.	В.	Св. Аудыя
20 С.	Прп. Грыгорія	S.	Feliksa Wal.	С.	Сур Грыгора
21 Ч.	В. во Хр. П. Б.	C.	Ofiar. N.M.P.	Ч.	Увод у храм Багарод.
22 П.	Св. Філімона	P.	† Cecylii p.	П.	Св. Філімона
23 С.	Св. Амфілохія	S.	Klemensa p.	С.	Св. Амфілохія
24 В.	25 Нед. по Пят. Мч. Екатерыны	N.	25 Nedz. po Ziel. S. Jana od Krz.	В.	Нядз. 24 па Зял. Св. Мч. Кацярыны
25 П.	Мч. Клімента	P.	Katarzyny p.	П.	Мч. Клімента
26 В.	Пр. Аліпія	W	Piotra p. m.	В.	Прп. Аліпія
27 С.	Вмч. Іакова	S.	Wirgiliusza	С.	Вмч. Якуба
28 Ч.	Прмн. Стефана	C.	Mansweta b.	Ч.	Прмч. Степана
29 П	Мч. Парамона	P.	† Saturnina	П.	Мч. Парамона
30 С.	Св. Ап. Андрэя	S.	Andrzeja ap.	С.	Ап. Андрэя

Татарскі календар. 19 Мухрам (Нова год 1332), 28 Ашура-міласці Божай.

Жыдоўскі календар. 17 маладзік.

Усход і захад сонца.

Пагода на календару Бруса.

1 сьнежня, 3 вецер, 7 ясна, 10 мароз, 17 адліга, 24 дха і мароз.

Перамены месяца.

Чысло	Усход	Захад	Даўж. дні
1	7 г. 32 м.	3 г. 56 м.	8 г. 24 м.
11	7 " 52 "	3 " 41 "	7 " 49 "
21	8 " 09 "	3 " 31 "	7 " 22 "

☉ 1	чысла	1 гада.	42 м.	у ночы.
☾ 8	"	10 "	27 "	раніц.
☽ 15	"	4 "	12 "	"
☿ 22	"	5 "	29 "	вечар.
♁ 30	"	5 "	31 "	"

Кожны беларус павінен быць
власна хатнікам.

Гаспадарскі календар.

Хай кожны гаспадар раздзельна корміць сваяе жывёлы, на дзеве часці: адну, што належыць аддаць каровам, другую — коням, і аблічыць з восені, сколькі вазоў чаго мае. Увесь корм трэба рэзаць на часткі і даваць на вагу. Каня ў восені можна карміць слабай карову адразу добра, а як пеліцца, даваць бульбы і сыпкі. Гадуць ранніе цяляты, а пазнейшыя — вясной марнуцца ад мух. Рабіце запас усяго дрэва — на апал, на гаспадарскія снасыці, на агарожу і ўдоўлю. Дрэво ў гэтым месяцы німае ўжо сокоў і дзеля яго зрубленае не так псуецца. Лістападзе вечэр доўгі, дык іхай бабы прадудць, мужчыны ліятуць кошыкі, круцяць вяроўкі, а дзяцюкі чытаюць ім беларускія кніжкі.

Вялікае гора.

Мужык да жонкі: — Чаго плачаш, я-ж не на век іду, а толькі на месяц.

Жонка — Ведаю, ведаю! Кабаш на месяц, а праз два тыдні вернешся.

Пятручок-Ласунок.

(спісала Авуля з Каброўцаў).

На „дзевятніка“ быў у мястэчку кірмаш.

Янко запрог кабылу, прывязав да воза вала і кажэ да маляго сына:

— „Пятрук, сядай на воз, паедзем на кірмаш вала прадаваці, а я табе куплю тамака смачнаго гасьцінца“.

Селі і паехалі.

Калі бацька прадаў вала і узяў шмат грошы, то кажэ да сына:

— „Ты, Пятручок, пасядзі цяперака на возі, а я пакупак до хаты накупляю і табе гасьцінца прынесу“!

Бацька накупляў солі, цукру, селедпоў, абаранкаў, алею, перцу і усяго того ведама, што патрэбна да хаты, а жыдоўка Хайка усё гэта завернула у паперу. Прынёс і улажыў у палукашэк, а Пятруку даў цукерчыкаў і абаранкаў.

Пятрук-жэж з’еўшы абаранкі і цукерчыкі, (а быў вялікі ласунчык), ня вытрымаў, ды давай мацаць і шчупаць пакунак. Прадзёр пальцам дзірку і акурат папаў на перап.

— „Шэўне смашныя якіе ягадкі ці цукерчыкі“ — думае сабе, і усыпаўшы шчопці перцу у губу украдкам, каб бацька ня бачыў, давай грызці і жаваць.

Калі-ж пачуў і пазнаў які смак гэтых цукерчыкаў, то хутенько кажэ да бацька, (а бацька трымаў ужо за лейцы і кіраваўся ехаць):

— „Аяй, тато, тато! — хутчэй, хутчэй — барджэй паганайце кабылу, бо як раззяўлю губу, то ўеё мястэчко загарыцца!“

Авуля з Каброўцаў.

СЬНЕЖЭНЬ DEKABRЬ мае дзён 31 GRUDZIEN maje dz. 31 Śnieżen

Календар праваслаўны.		Kalendar R-Katolicki.		Календар Грэко Уні- яцкі.	
1 В	26 Нед. по Пят. Пр. Наума	N	1 Niedz. Adwentu Eligiusza	Нядз. 26 па Зял. св. Пр. Наума	
2 П	Пр. Авваума	P	Bibianny p. m.	Пр. Аввакума	
3 В	Св. Пр. Софоніі	W	Franciszka	Св. Софоніі	
4 С	Вмч. Варвара	S	† Barbary p.	Вич. Варбары	
5 Ч	Пр. Савы Осв.	C	Sabby op.	Пр. Савы	
6 П	☩ Св. Николая	P	☩ † Mikolaja	Св. Мікалая	
7 С	Св. Амвросія	S	† Ambrożego	Св Амброзія	
8 В	27 Недз. по Пят. Св. Ап. Сосеена	N	2 Niedz Adwentu Nier. Pocz. N.M.P.	Нядз. 27 па Зял. Св. Св. Дыоскора	
9 П	Зач. Св. Анны	P	Waleryi p.	Св. Анны	
10 В	Мч. Мины	W	N.M.P. Lor.	Мч Мины	
11 С	Прп. Данила	S	† Damazego	Опр. Данилы	
12 Ч	Св. Спиридона	C	Aleksandra	Св. Спирыдона	
13 П	Мч. Евстратія	P	† Eucji i Otylii	Мч. Аустрата	
14 С	Мч. Фирса	S	† Dyoskora	Мч Фирса	
15 В	Нед. Св. Праотець Смч. Елєвєерія	N	3 Niedz. Adwentu Walerjana	Нядзеля прадзядоу Смч. Ауфера	
16 П	Св. Пр. Аггея	P	Ezebiusza	Св. Аггея	
17 В	Св. Пр. Данила	W	Łazarza b.	Св. Данилы	
18 С	Мч Севастіяна	S	† Ocz N.M.P.	Мч. Савасьцяна	
19 Ч	Боніфація	C	† Darjuza m.	Боніфація	
20 П	Се. ж Ілнатія	P	Teofila m.	Св. Ігната	
21 С	Мч. Іуліаніі	S	† Tomasza ap.	Анастасі	
22 В	Нед. пр. Рожд. Хр. Вмч. Анастасіі	N	Niedz. 4 adwentu. Nerona	Нядз. Калядная Мч. Юльяны	
23 П	Прп. Павла	P	Wiktorji	Спр. Паула	
24 В	☩ Рожд. Христа	W	† Wig. Irmin.	Спр. Мікалая	
25 С	☩ Соб. Пр. Бог.	S	Nar. Chr. P.	Коляды. Нар. Христа	
26 Ч	☩ Св. Стефана	C	Szczepana m.	Сцєпана	
27 П	Св. ап. Никан.	P	Ś. Jana ap.	Св. Яна ап.	
28 С	Св. 14000 млад. Боніфатіа	S	† Młodziank. Tomasza	Св. Нікадра	
29 В	Нед. по Рожд. Христа	N	Niedz. po N. Chr.P.	Св. Тумаша	
30 П	Мчч. Анисіі	P	Eugeniusza	Нядз. па Колидах	
31 С	Прп. Меланіі	W	Sylwestra p.	Мч. Анисіі Спр. Маланіі	

Татарскі календар. 15 Сафар.

Жыдоўскі календар. 12 Макавёў
16-17 Маладзік. 26 пост.

Усход і захад сонца.

чысло	усход	захад	дауж. дня
1	8 ч. 22 м.	3 ч. 27 м.	7 ч. 05 м.
11	8 ч. 28 м.	3 ч. 31 м.	7 ч. 03 м.
21	8 ч. 29 м.	3 ч. 40 м.	7 ч. 11 м.

Пагода па календару Бруса.

1 мароз, 8 пахмурна, 13 пер-
менна, 15 ціха, 22 ясна і мароз, 23-
вечер, мароз.

Перамены месяца.

☾ 7 чысла 6 гада. 46 м. вечар.
☼ 14 " 5 " 29 " у дзень
☽ 22 " 3 " 39 " " "
☾ 30 " 7 " 39 " вечарам
Пачатак зімы 9 чысла а 1 год
5 м. у дзень.

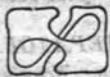
Кожын беларус павінен ру-
піцца, каб у яго ваколіцы быў
сельска-гаспадарскі хаўрус.

Гаспадарскі календар.

Апошні месяц у гаду самы
свабодны ў гаспадарцы, дык
хай кожны стараецца зарабіць
крыху грошэй—с канём, ці з
сякерай у лесе. Бабы хай ачысь-
цяць і выбеляць хату перэд вя-
лікім сьвятам—Калядамі; дзя-
цюкі прыпомняць песні, якіе
пеялі іх бацькі і дзяды на ка-
ляды і як гулялі с кабылай ка-
зой ці мядзведзем.

Кратоў выгнаць можна залі-
ваючы, або кладучы у норы ча-
го небудзь вельмі сьмярдзуча-
го. Ужываюць на гута чэснаку,
кавалкі гнілага мяса, селідцы
шпікунар, нафталіну і інш.

Кожын беларус павінен ру-
піцца, каб у старшынні у старасты
выбіралі найлепшых, найбольш
справедлівых людзей.

Першае Узаемнае Таварыство Страхаванья жыцця.

Вільня, Георгіеўскі прасп. 4,
Тэлефон 830.

Абмылка людзей у тым, што
яны шукаюць шчасьця на чу-
жым шляху, заместа таго, каб
шукаць на сваім.

Як зьясыці хвосч. Хвосч
(мейсцамі яго называюць скры-
пам) расьліна многалетняя, раз-
растаецца с карэнёў. С карэня,
каторы ляжыць глыбока у зям-
лі, вырастаюць дваікае калівы:
зялённе, бахматне, падобныя да
елачкі і другіе гладкія цямней-
шыя, а то і саўсім цямяныя;
першыя не выдаюць насеньня,
другіе выдаюць. Калівы пустые,
што не выдаюць насеньня рас-
туць летам і восеньню, а тые
калівы, што выдаюць насеньня
з'яўляюцца вясной, як толькі
сьнег згоніць (называюць іх мей-
сцамі гігелямі) і ўжо у маі
пасьпеваюць.

Хвосч расьце на сапаватых
землях, у каторых мала вапны.
Хочучы зьясыці хвосч трэба
перш за усё асушыць зямлю
канавамі і адкісьліць зямлю
пры памачы вапны. Апрача гэ-
таго трэба вясной, як толькі
пакажуцца гігялі (калівы што
выдаюць насеньне), баранаваць
зямлю, тады крохкіе калівы ла-
маюцца і прападаюць. Без асуш-
кі і вапны, адным баранавань-
нем вясной, нельга зьясыці
хвосчу.

Марія Кирилловна, родилась въ 1907 году, 20 января (тезоим. 22 июля), и Ея Высочество, Княжна *Кира Кирилловна*, родилась въ 1909 году, 26 апрѣля (тезоименитство 28 февраля).

Его Императорское Высочество, Великій князь *Борисъ Владимировичъ*, родился въ 1877 году 12 ноября (тезоим. 2 мая).

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Андрей Владимировичъ*, родился въ 1879 г. 2 мая (тезоим. 30 ноября).

Его Императорское Высочество, Великая Княгиня *Елена Владимовна*, родилась въ 1882 г., 17 января (тезоим. 21 мая); въ супружествѣ съ 16 августа 1902 года съ Его Королевскимъ Высочествомъ, Королевичемъ, Греческимъ

Николаемъ Георгиевичемъ.

Его Императорское Высочество, Великая Княгиня *Елисавета Георговна*, родилась въ 1864 году, 20 октября (тезоим. 5 сентября); была въ супружествѣ съ Его Императорскимъ Высочествомъ, Великимъ Княземъ *Сергіемъ Александровичемъ* († 4 февраля 1905 г.).

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Лавель Александровичъ*, родился въ 1860 году, 21 сентября (тезоим. 29 июня); былъ въ супружествѣ съ

Ея Императорскимъ Высочествомъ, Великою Княгинею *Александрою Георгиев-*

ною († 12 сентября 1891 г.). У него дѣти:

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Димитрій Павловичъ*, родился въ 1891 г., 6 сентября (тезоим. 21 сентября);

Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Марія Павловна*, родилась въ 1890 г., 6 апрѣля (тезоим. 22 июля); въ супружествѣ съ 20 апрѣля 1908 г.

съ Его Королевскимъ Высочествомъ, Принцемъ *Вильгельмомъ Шведскимъ*, Герцогомъ *Сюдерманландскимъ*.

Его Императорское Высочество, Великая Княгиня *Марія Александровна*, родилась въ 1853 г., 5 октября (тезоим. 22 июля); была въ супружествѣ съ Его

Королевскимъ высочествомъ, Принцемъ *Альфредомъ Эрнестомъ-Альбертомъ*

Великобританскимъ, Герцогомъ *Саксенъ-Кобургъ-Готскимъ*.

Его Императорское Высочество, Великая Княгиня *Александра Иосифовна*

родилась въ 1830 г., 26 июня (тезоим. 23 апрѣля); была въ супружествѣ съ Его

Императорскимъ Высочествомъ, Великимъ Княземъ *Константиномъ Николаевичемъ*

(† 13 января 1892 г.). У нея дѣти:

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Николай Константиновичъ*, родился въ 1850 г., 2 февраля (тезоим. 6 декабря).

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Константинъ Констан-*

тиновичъ родился въ 1858 г., 10 августа (тезоим. 21 мая); супруга Его, Ея

Императорское высочество, Великая княгиня *Елисавета Маврикевна*, родилась

въ 1865 г., 13 января (тезоим. 5 сентября). У нихъ дѣти: Ихъ Высочества: Князь

Оскаръ Константиновичъ, род. въ 1865 г., 23 июня (тезоим. 24 июня); Князь

Абриль Константиновичъ, род. въ 1887 г., 3 июля, (тезоим. 13 июля); Князь

Константинъ Константиновичъ, родил. въ 1890 году, 20 декабря (тезоим. 23

января); Князь *Агоръ Константиновичъ*, род. въ 1904 г., 29 мая, (тезоим. 20

июня); Князь *Георгій Константиновичъ*, род. въ 1903 г., 23 апрѣля (тезоим. 23

апрѣля); Княжна *Татіана Константиновна*, род. въ 1890 г., 11 янв.); Княжна

Вѣра Константиновна, родилась въ 1906 г., 11 апрѣля (тезоим. 17 сент.).

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Димитрій Константино-*

вичъ, родился въ 1860 г., 1 июля (тезоим. 21 сентября).

Его Королевское Величество, Королева Эллиновъ *Ольга Константиновна*,

род. въ 1851 г., 22 августа. (тезоим. 11 июля); въ супружествѣ съ Его Величе-

ствомъ, Королемъ Эллиновъ *Георгомъ I*.

Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Вѣра Константи-*

новна, родилась въ 1854 г., 4 февраля (тезоимен. 17 сент.); была въ супруже-

ствѣ съ Его Королевскимъ Высочествомъ, Герцогомъ *Вильгельмомъ Евгеніемъ*

Биртембергскимъ.

Его Императорское Высочество, Великій Князь *Николай Николаевичъ*,

родился въ 1856 г., 6 ноября (тезоим. 27 июля), супруга Его, Ея Императорское

высочество, Великая Княгиня *Анастасія Николаевна*, родилась въ 1867 г., 23

января (тезоимен. 22 декабря),

Его Императорское Высочество, Великий Князь *Петръ Николаевичъ*, дѣлся въ 1864 году, 10 января (тезоимен. 29 июня). Супруга Его, Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Милица Николаевна*, родилась въ 1864 году, 14 іюня. У нихъ дѣти: Ихъ Высочества: Князь *Романъ Петровичъ*, дѣлся въ 1869 году, 5 октября, (тезоимен. 19 іюля); Княжна *Марина Петровна*, родилась въ 1892 году, 28 февраля, (тезоимен. 28 февраля); Княжна *Надежда Петровна*, родилась въ 1898 году, 3 марта, (тезоимен. 17 сентября).

Его Императорское Высочество, Великий Князь *Михильт Михайловичъ*, родился въ 1859 году, 4 апрѣля, (тезоименитство 6 декабря).

Его Императорское Высочество, Великий Князь *Георгій Михайловичъ*, родился въ 1861 году 4 октября (тезоимеництво 8 ноября).

Его Императорское Высочестве, Великий Князь *Георгій Михайловичъ*, родился въ 1863 году, 11 августа (тезоим. 26 ноября). Супруга Его, Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Марія Георгиевна*, родилась въ 1863 году, 20 февраля (тезоименитство 22 іюля). У нихъ дочери: Ихъ Высочества: Княжна *Анна Георгиевна*, (родилась въ 1901 году, 7 іюня (тезоимен. 14 января); Княжна *Ксенія Георгиевна*, родилась въ 1903 году, 9 августа (тезоим. 24 января).

Его Императорское Высочество, Великий Князь *Александръ Михайловичъ*, родился въ 1866 году, 1 апрѣля (тезоим. 30 августа). Супруга Его, Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Ксенія Александровна*, родилась въ 1866 году, 25 марта, (тезоим. 24 января). У нихъ дѣти: Ихъ Высочества: Князь *Андрей Александровичъ*, родился въ 1897 году, 12 января (тезоимен. 30 ноября); Князь *Евгоръ Александровичъ*, родился въ 1898 году, 11 декабря (тезоимен. 24 мая); Княжна *Александра Александровна*, родилась въ 1900 году, 4 января (тезоименитство 26 октября); Князь *Ростиславъ Александровичъ*, родился въ 1901 году, 11 ноября (тезоимен. 14 марта); Князь *Василій Александровичъ*, родился въ 1902 году, 24 іюня (тезоим. 2 августа); Княжна *Ирина Александровна*, родилась въ 1895 году, 3 іюля (тезоим. 5 мая).

Его Императорское Высочество, Великий Князь *Георгій Михайловичъ*, дѣлся въ 1869 году, 25 сентября (тезоим. 25 сентября).

Ея Императорское Высочество, Великая Княгиня *Анастасія Михайловна*, род. въ 1860 г., 16 іюля (тезоим. 22 декабря); была въ супружествѣ съ Его Императорскимъ Высочествомъ Великимъ Герцогомъ Мекленбургъ Шверинскомъ Фридрихомъ-Францомъ.

Важнейшыя Кірмашы на Беларусі.

Віленская губэрня.

Боруны—ў дзень св. Духа, 29 чэрвеня і 1 кастрычніка. **Бургшманцы**—1 студня і 18 чэрвеня. **Віляны**—з 23 красавіка да 15 мая, на св. Казіміра, і на св. Петра. **Ворняны**—6—7 студня, 2 і 5 дзень Вялікадня. **Высокі - Двор**—28 мая і 1 кастрычніка. **Вішнево**—1 студня, 9 мая, 15 серпня, 15 верасня і 28 кастрычніка. **Галуцішкі**—1 студня, 20 мая і 1 кастрычніка. **Гольшаны**—23 красавіка, 24 чэрвеня. **Даўгінаво**—20—21 мая. **Друя** з 6 да 10 студня і на першым тыдні Вялікага Посту 3 дні. **Дуніловічы**—1 студня і 1 кастрычніка. **Жослі**—6 лютага, 3 красавіка 16 ліпня і 1 лістапада. **Жупраны**—9 чэрвеня, 25 ліпня і 1 лістапада. **Жадзево**—6 серпня. **Крево**—9 мая і 1 кастрычніка. **Луцкі**—24 студня і 7 верасня. **Мэрэч**—1 кастрычніка. **Мядзел**—на Вербны тыдзень, 4—12 чэрвеня, 10 серпня і 30 кастрычніка. **Мусьнікі**—на Сёмку. **Оліга**—4 сакавіка і 1 лістапада. **Ашчаны**—23 красавіка і 29 верасня. **Радашковічы**—6—9 мая. **Свеньцаны**—1—6 студня і 1—7 верасня. **Смаргоні**—15—18 студня, ў палавіне Вялікага Посту, 11—13 мая з 20 серпня да 1 верасня і 8—29 верасня. **Столкішкі**—3 красавіка. **Шчучын**—15 ліпня і з 15 кастрычніка праз месяц. **Эйшышкі**—18 мая і на Шосьнік.

Мінская губэрня.

Бярэзіна—6—9 серпня. **Бабруйск**—1 студня, 9 мая і 1 кастрычніка. **Барысоў**—1 студня і у 1 сераду пасля Вялікадня. **Божнігородск**—1 весня. **Койданово**—1 лютага, 23 красавіка 8 і 18 мая 20 ліпня і 1 кастрычніка. **Логічын**—29 чэрвеня, 6 серпня і 1 кастрычніка. **Доеў**—на 10 тыдзень пасля Вялікадня. **Любашоў**—2 мая, 8 верасня і 6 сьнежня. **Мінск**—25 мая, і 25 чэрвеня **Мір**—3—9 мая у 4 панедзелкі, а так сама і с 6 сьнежня. **Мозыр** з 6—27 студня і 6—28 серпня. **Несвіж**—13—17 верасня. **Новгоруца**—19 сакавіка. **Парычы**—14 кастрычніка. **Петрыкоў**—20 чэрвеня і 1 кастрычніка. **Пінск**—у дзень Тройцы, на дзесятку і ў дзень св. Духа і 12—16 чэрвеня. **Пуховічы**—9 мая і 6 сьнежня. **Рэчыца**—9, 23 мая і 6, 25 сьнежня. **Сьвержэнь**—29 чэрвеня. **Століцы**—6 сакавіка. **Туроў**—10 лютага і 26 чэрвеня. **Хойнікі**—2 лютага і 1 кастрычніка.

Вітэбская губэрня.

Бешанковічы—29 чэрвеня. **Вяліж**—ў другі тыдзень Вялікага Посту і з 20 чэрвеня праз два тыдні. **Двінск**—з 25 сьнежня да 7 студня і з 6 да 20 чэрвеня. **Людзын**—з 2 лютага і 15 серпня

Нэвел—з 6 студня і з 20 чэрвеняца 2 тыдні. Освей—28 чэрвеня і 9 мая. Полацк—15 мая і на Баболега. Рэжыца—з 2 чэрвеня і 8 верасня па 2 тыдні. Себеж—у 1 тыдзень Вялікаго Посту, 25 сакавіка, 23 красавіка, 1 серпня, і 6 лістапада.

Могілеўская губэрня.

Выхоў—у 1 тыдзень Вялікаго Посту, на Дзесятніка і ў апошні тыдзень Піліпоўкі. Гомель—1 студня, на Тройцу і 14 верасня. Ляды—з Тройцы праз 7 дзён, 20 ліпня і 1 кастрычніка. Любавічы—з 1 студня да 6 лютага. Могілёў с 10 да 18 студня, з 29 чэрвеня да 2 ліпня, (конскі) і 15—24 ліпня. Орша—9 мая. Чаўсы—23 красавіка, 26 лістапада і на 1 тыдні Вялікаго Посту. Чэрыкоў—на 1 тыдзень Вялікаго Посту, на Тройцу, 1 кастрычніка і 10 сьнежня. Шклоў—на 2 тыдні Вялікаго Посту і на Дзевятніка.

Гродзенская губэрня.

Беласток—24 ліпня Вялікая - Берэставіца—6 мая. Влодаўка—1 кастрычніка. Высока-Літоўск—25 ліпня. Гродна—з 26 чэрвеня да 26 ліпня. Зэльва—з 25 ліпня да 25 серпня. Свіслач—26 серпня.

Найлепшы спосаб забеспечыць сябе і абараніцца ад бяды — гэта
СТРАХОЎКА ЖЫЦЬЦЯ
у Першым Узаемным Тавары-
стве Страхаванья Жыцьця.

Найлепшыя варункі

Найменш трэба плаціць за страхоўку.

Выдаюцца пазыкі пад полісы за 6%.

Едынае чыста **УЗАЕМНАЕ ТАВАРЫСТВО.**

Страховацелі атрымліваюць частку дахода і загадываюць справамі Таварыства.

Упраўленьне Літоўска-Беларускага Округа: Вільня,
 Георгіеўскі праспэкт 4. Тэлефон 8—30.

ПАТРЭБНЫ РУПНЫЕ АГЕНТЫ.

СТАТЫСТЫЧНЫ АДДЗЕЛ.

Аб сьвеце.

Часьцей сьвета пяць: Эўропа, Азія, Афрыка, Амэрыка, Аўстралія.

Усяго на сьвеці жыве больш як 1 мільярд 660 мільёноў людзей. Гавораць яны больш чым на 3 тысячых моў.

Мужчын, наагул, больш, чым жанок. Сярэдні век людзкі — 33 гады. На 17 гаду жыцьця па мірае чацьвёртая часць усіх людзей. Да 65 гадоў дажывае 6 душ с тысячы, а да ста гадоў толькі адна с тысячы.

Людзі усяго сьвету дзеляцца на такія племёны, або расы: чорная раса; чырвоная раса; малайская раса; жоўтая, або монгольская раса і белая, або каўказкая раса, да каторай прыналежаюць і мы, беларусы.

Па веры людзі дзеляцца на такія глаўнейшыя веры:

Веручых у Хрыста	534 м.	940 т.
Жыдоўскай веры	10 "	860 "
Магомэтанскай	175 "	175 "
Буддэйскай веры	635 "	—
Другіх вер	228 "	910 "

Калі прыраўняць, то аказываецца, што на тысячу чалавек прыходзіцца веручых у Хрыста — 135 душ; Буддэйскай веры — 302 душ; Магомэтанскай веры — 110 душ; жыдоўскай веры — 7 душ.

АБ ЭЎРОПЕ.

У Эўропе жыве усяго 379 мільёноў душ.

Славяноў	106	мільёноў.
Немцоў	105	"
Романскага плем.	99	"
Вянгроў	7	"
Жыдоў	5	"
Фінноў	5	"
Туркоў і татар	5	"
Літвіноў	4	"
Грэкоў	3	"
Кельтоў	2	"
Альбанцоў	1	"
Баскоў, цыганоў і інш. менш за			
1 мільён.			

Граматых на 100 душ народу:

У Нямеччыне	98
У Англіі	90
У Франціі	85
У Аўстрыі	52
У Расеі	19

Вучнёў на сто душ народу:

У Швэйцарыі	19
" Нямеччыне	18
" Англіі	16
" Швэціі	15
" Франціі	15
" Бэльгіі	13
" Аўстрыі	12
" Італіі	9
" Расеі	3

Колькі дарог бітых ёсць у якім краю?

На кожную тысячу квадратных вёрст краю ёсць бітых дарог:

У Эўропэйскай Расеі	5 вёрст.
„ Амэрыцы	43 „
„ Вэнгрыі	126 „
„ Швэцыі	128 „
„ Даніі	175 „
„ Італіі	286 „
„ Аўстрыі	333 „
„ Немеччыне	486 „
„ Бэльгіі	779 „
„ Англіі	812 „
„ Францыі	1.048 „

Колькі дзе ёсць чыгунак.

На тысячу квадратных вёрст выпадае жалезнай дарогі:

У Расеі	3 вярсты.
„ Турцыі	3 „
„ Японіі	20 „
„ Італіі	61 „
„ Гішпаніі	61 „
„ Аўстрыі	67 „
„ Голландыі	100 „
„ Немеччыне	112 „
„ Англіі	126 „
„ Бэльгіі	173 „

Колькі лістоў на аднато жыцця у год высылаецца у розных краях:

У Турцыі	1 ліст.
„ Расеі	5 „
„ Італіі	8 „
„ Гішпаніі	8 „
„ Японіі	19 „
„ Аўстрыі	21 „
„ Швэцыі	25 „
„ Бэльгіі	27 „
„ Францыі	28 „
„ Голландыі	30 „
„ Немеччыне	55 „
„ Англіі	81 „

Чым дзе большая культура і большая прамышленнасьць, тым

больш лістоў перасылаецца поштай. Ва ўсіх гасударствах прывіцельствы маюць вялікіе даходы с пошт. У Расеі чысты даход с пошт лічыцца больш як на 33 мільёны рублёў.

Колькі людзей жыве да 20 году жыцця.

На кожную тысячу жыццелёў дажывае да 20 году:

У Расеі	437 душ.
„ Італіі	558 „
„ Немеччыне	593 „
„ Францыі	660 „
„ Швэйцарыі	676 „
„ Англіі	680 „
„ Швэцыі	711 „

Меншая сьмертнасьць у іншых краях тлумачыцца простым спосабам. Там, дзе ў кожным мястэчку ёсць лекарня і дактары, дзе людзі пільнуюцца, і німа знахароў, там павінна быць больш здравых людзей. Цікава што ў Немеччыне сталі меншы людзі хварэць і умираць с таго часу як завялі страхоўку на прыпадак хваробы.

Колькі памірае людзей ад воспы.

На кожны мільён жыццелёў што год памірае ад воспы:

у Швэйцарыі	1 чалавек.
у Голландыі	2 „
у Англіі	3 „
у Італіі	93 „
у Расеі	710 „

Ад воспы найменш паміраюць там, дзе заведзена прымусовая для ўсіх двуразовая прышчэпка воспы.

Памірае ад хвароб горла і жывата.

На мільён жыццелёў памірае ў год ад хвароб горла:

у Голландыі	360 душ.
-------------	----------

у Італіі	363	душ.
у Швэйцарыі	502	"
у Англіі	540	"
у Немецчыне	864	"
у Расеі	2.500	"

ад хваробы жывата:

у Немецчыне	70	душ.
у Швэйцарыі	77	душ.
у Голландыі	84	"
у Англіі	88	"
у Італіі	367	"
у Расеі	8.316	"

Дзе людзі ядуць найздаравейшы хорч, там і памірае ад хвароб горла і жывата найменш. У нас селянін найчасцей або не даедае, або есць не здаровыя харчы, напіхае жывот бульбай, а мала есць мяса, дзеля гэтаго у нас і памірае найбольш людзей ад хвароб жывата.

Колькі вытрачвае на яду ў год.

Жыцель Канады	116	руб.
Шотландзец	103	"
Англічанін	101	"
Ірландзец	97	"
Амерыканец	77	"
Француз	76	"
Немец	70	"
Сібірак	58	"
Кіргіз	43	"
Расеец	20	"

Аб Расейскім государстве.

Усіх людзей у Расейскай дзержаві 133 мільёны 592 тысячы душ. Усяго жыве ў Расеі больш як 140 розных нацый; вось яны: Вялікаросоў . . . 55 міл. 668 тыс. Украінцоў . . . 22 „ 383 „ Беларусоў . . . 8 „ 500 „ Палякоў . . . 8 „ 159 „ Літвіноў . . . 3 „ 096 „ Малдавян . . . 1 „ 145 „

Немцоў	2	„	184	„
Армян. Грэкоў	2	„	190	тыс.
Грузіноў	2	„	442	„
Фінноў	5	„	573	„
Жыдоў	5	„	063	„
				і другіе.

Хрысьціян у Расеі больш 110 мільёноў, а нехрысьціян — больш 20 мільёноў.

На сто душ у Расеі

Праваслаўных	69
Старавероў	2
Армян уніятоў	1
Каталікоў	10
Лютэран	2
Жыдоў	4
Магомэтан	11
Буддыстоў	1

У Расеі найбольш родзіцца і памірае людзей. Толькі праз тое, што многа народу родзіцца мы і ня вымерлі, бо у нас памірае столькі народу, як нідзе. С кожнай тысячы нарадзіўшыхся у нас памірае да 20 гадоў 563 душы, а па іншых дзержавах памірае куды менш.

Граматых у Расеі вельмі мала: на сто душ народу граматых ёсьць 16, а неграматых 84.

Умірае ў Расеі ад гарэлкі: што году 6 тысяч душ, а хворых ад гарэлкі, як сьведчаць дахтары, ня менш як палавіна людзей у Расеі. Да этаго трэба дадаць тое, што больш п'яніц гіне ад нешчасных прыпадкоў. У 1904 гаду было 71 тысяча 314 шылкоў, дзе прадавалася гарэлка, цяпер ёсьць ешчэ больш. Выходзіць, што у Расеі адзін шынок прыходзіцца на меншае чысло людзей, чым адна школа. У другіх краях іначэй.

**С тысячы человек у Расей
займаюцца:**

Землеробствам	742
Промысламі	98
Торгам	56
Другімі справамі	104
Наймітоў	155

Малоць землі:

менш 5 дзес. 2 міл. 857 т. сямей	
ад 5 да 8 „ 3 „ 317 „ „	
„ 8—20 „ 4 „ 807 „ „	
„ 20—50 „ 1 „ 062 „ „	
больш 50 — „ 272 „ „	

Аб Беларусі.

Беларусы перэважаваюць сваім чыслом другіе націі у шасьці губернях: Магілёўскай, Мінскай, Віленскай, Вітэбскай, Гродзенскай і Смаленскай. Але апырч гэтых губерній, каторыя называюцца беларускімі, беларусы жывуць і на другіх губернях жыве беларусоў:

у Магілёўскай	губэрні	1 м:	650 т.	069 душ.
„ Мінскай	1 „	755 „	690 „	„
„ Віленскай	1 „	076 „	435 „	„
„ Вітэбскай	„	976 „	638 „	„
„ Смаленскай	„	947 „	826 „	„
„ Гродзенскай	„	861 „	640 „	„
„ Чэрнігоўскай	„	700 „	000 „	„
„ Тверскай	„	125 „	000 „	„
„ Ковенскай	„	60 „	000 „	„
„ Пскаўскай	„	42 „	000 „	„
„ Калужскай	„	41 „	029 „	„
„ Орлоўскай	„	38 „	484 „	„
„ Сувалкскай	„	22 „	390 „	„
„ Курляндзкай	„	20 „	981 „	„

А ўсяго 8 міл. 317 т. 961 душ.

На сто человек жыцелёў:

	Беларусоў.	Велікарус. і украінц.	Жыдоў.	Літвіноў.	Палкоў.
у Магілёўск. губэрні:	82	5	12	—	1
у Мінскай губэрні:	76	6	16	—	2
у Віленскай губэрні:	56	6	12	17	9
у Вітэбскай губэрні:	53	14	11	17	5
у Гродзенскай губэрні:	44	27	17	2	10

На веры беларусы дзеляцца на праваслаўных і каталікоў. Акуратнаго рахунку беларусоў каталікоў і праваслаўных дагэтаго ніхто не рабіў; меней-болей толькі вядома, што беларусоў праваслаўных ёсьць блізка ў чатыры разы болей, чым каталікоў.

Беларусы жывуць найбольш па вёсках і належаць да найбяднейшых націй у краю. Палякі на Беларусі—гэта памешчыкі шляхта, ды малая частка мещан. Вялікарусы у Беларусі—гэта чыноўнікі, ваенныя і часьць старавероў, каторыя працуюць на зямлі. Жыды жывуць па гарадох і мястэчках і становяць тарговы стан. Літвіны і Украінцы жывуць у пагранічных часьцях нашэго краю ў перамешку з Беларусамі па сёлах і так сама займаюцца хлебаробствам, як і Беларусы.

Развіцьце беларускай національнай душы—гэта аграмадны дар і скарб для усесьветнай людзкай культуры

Плата за праезд чугункай.

За праезд у II класе плата паўтара раза большая, як у III, а ў I—два с палавінай разы большая.

Калі пасажыр, купіўшы білет захоча ехаць не на тым поезде, які ў білеце назначаны, то павінен заявіць аб гэтым начальніку станцыі, бо білет страціць сілу. Начальнік станцыі на білеце паставіць штэмпэль. А пось-

ле, як ужо пасажыру прыдзеца садзіцца на той поезд, які яму патрэбен, ён павінен ізноў заявіць білет у касе, каб адзначылі, якім поездам пасажыр едзе.

Дзяцей да 5 гадоў можна вязці дарма абы толькі не займалі мейсца; с 5 да 10 гадоў плаціцца ¼ часць білету.

Кожны пасажыр можа вязці з сабой 40 фунтоў багажа дарма.

За праезд параходамі.

Па Днепру. За праезд плоціцца:

1) Ад Оршы да Магілева: I кл. 1 р. 50 к.; II кл. 1 р.; III кл. 45 кал.

2) Магілеў—Кіеў.

Ад Магілева да Быхова	I кл. 1 р. 35 к.;	II кл.—85 к.	III кл.—50 к.
„ Рогачева	„ 1 р. 90 к.	„ 1 р. 20 к.	„ — 70 к.
„ Рэчыцы	„ 3 р. 80 к.	„ 2 р. 40 к.	„ 1 р. 40 к.
„ Кіева	„ 6 р. 75 к.	„ 4 р. 40 к.	„ 2 р. 50 к.

Па Бярэзіне.

Ад Лоева да Бабруйска	I кл. 2 р. — к.	II кл. 1 р. 80 к.	III кл. 1 р. 25 к.
„ Бабруйска да Бярэзіны	„ 1 р. 60 к.	„ 1 р. 30 к.	„ 1 р. 05 к.
„ Бярэзіны да Барысова	„ 1 р. 25 к.	„ — 85 к.	„ — 70 к.

Па Сожу (і Днепру). Кіеў—Гомель.

Ад Гомеля да Паповай гары	I кл. 2 р. 50 к.	II кл. 1 р. 50 к.	III кл. — 75 к.
„ Кіева да Прыпяці	„ 2 р. 40 к.	„ 1 р. 60 к.	„ — 80 к.
„ Кіева да Радуля	„ 3 р. 60 к.	„ 2 р. 40 к.	„ 1 р. 20 к.
„ Кіева да Гомеля	„ 4 р. 50 к.	„ 3 р. —	„ 1 р. 50 к.

Па Прыпяці (і Днепру). Пінск—Кіеў.

Ад Пінска да Турова	I кл. 2 р. 70 к.	II кл. 1 р. 70 к.	III кл. 1 р. —
„ Мозыра	„ 4 р. 75 к.	„ 3 р. —	„ 1 р. 75 к.
„ Чэрнігова	„ 6 р. 60 к.	„ 4 р. 20 к.	„ 1 р. 50 к.
„ Кіева	„ 7 р. 40 к.	„ 4 р. 70 к.	„ 2 р. 50 к.

Па Заходняй Дзвіне. Вітэбск—Двінск.

Ад Вітэбска да Полацка	I кл. 1 р. 50 к.	II кл. — 95 к.
„ „ Дзісны	„ 1 р. 90 к.	„ 1 р. 25 к.
„ „ Двінска	„ 2 р. 30 к.	„ 1 р. 50 к.

П о ч т а.

Перавод грошы на почце. За перавод трэба плаціць: да 25 рублёў—15 капеек, больш 25 і да 100 руб. 25 к. Ад 100 да 125 руб. 40 кап. і ад 125 да 200 р. 50 капеек.

Калі грошы пераводзяцца па тэлеграфу, трэба йшчэ даплаціць столыкі, як за тэлеграму у 20 слоў.

Сколькі трэба плаціць на почце за перасылку.

закрытага пісьма с кожнаго лота 7 к.
аткрыткі 3 к.
бандэрольнай пасылкі с кожных 4 лотаў 2 к.
за ценныя і грашавыя пакеты с кожнаго лота . . . 7 к.

Пад бандэрольню можна пасылаць розныя друкі, дакуманты, рукапісы, толькі-б у гэтых паперах не было асабістай перапіскі (прыватнаго лісту) вагой ня больш 4 фунтоў.

Заказная карэспандэнцыя. Заказным можна паслаць усякае закрытае і аткрытае пісьмо, а так сама і бандэроль. На канвёрце зверху трэба напісаць „Заказное“ і здаць пад распіску. За заказ даплачываецца 7 капеек.

Накладная плата. Заказныя пасылкі, закрытыя і аткрытыя

пісьмы і бандэролі можна пасылаць з накладной платай (каб почта узяла і перэслала грошы ад таго, хто будзе атрымываць карэспандэнцыю ці пасылку). За накладной платай можна пасылаць да 5 тысяч рублёў. Плаціцца да 5 рублёў—10 капеек, а вышэй 5 рублёў за кожны рубель 2 копейкі.

Плата за тэлеграму. У межах Эўропейскай, або Азіяцкай Расеі за кожнае слово 5 кап. Калі тэлеграма перэсылаецца з Эўропейскай Расеі у Азіяцкую ці на адварот, то за кожнае слово плаціцца 10 капеек.

Тарыфа на пасылкі.

За пасылку трэба плаціць:

	У I поясе.	У II поясе.	У III поясе.
Да 2 фунтаў	25 к	35 к.	45 к.
Ад 2 да 7 фунтоў	45 „	65 „	85 „
Ад 7 да 12 фунтоў	65 „	95 „	1р.25 „
Калі больш за 12 фунтоў трэба даплаціць с кожнаго фунта	5 „	10 „	15 „

Не чурайцеся сваей роднай беларускай мовы!

Дзе толькі можна, гукайце па беларуску!

Юрыдычны аддзел.

Справы бываюць грамадзянскія і угадоўныя.

Валасны суд.

Грамадзянскія справы у валасным судзе.

Валасному суду належаць усе справы між мужыкамі аб надзельнай зямлі на ўселякую суму і аб усей гаспадарцы на надзельнай зямлі (Земля купленая праз „крэсціянскі банк“ лічыцца, як і надзельная). Калі пазываюць сяляне ня больш, як на 300 р., то трэба падаваць у той суд, дзе жыве атветчык, а калі справа ідзе аб нерухомай маёмнасці, то ў тую воласць, дзе яна знаходзіцца. Валасны суд павінен прымаць жалабы на славах, можна і на пісьме. Суд валасны дармовы.

На рэшэнне суда незадаволеная старана мае права жаліцца. Жалабы на пісьме падаюцца не пазней 30 дзён пасля суда на імя земскага начальніка, праз той жа самы валасны суд, а ён перашлець у паветовы з'езд. Да жалабы трэба прыкладаць столькі яе копій, колькі атветчыкоў. А копію рэшэння валаснога суда для з'езду ня трэба выбіраць, можна толькі браць для сябе, каб лепей зразумець рэшэнне. Воласць сама ўжо перашле гэтыя жалабы да земскага начальніка, каторы іншыя малыя справы зацьверджае сваёй ўласцю, а большыя перасылае у з'езд.

Угадоўныя справы ў валасным судзе.

Угадоўныя праступкі разбіраюцца ў воласці такія: 1) каторыя зроблены ня зямлі надзельнай і калі праступкі зроблены мужыкамі і проціў мужыкоў; 2) праступкі невялікія. Калі справа непадсудна, то суд перадае яе сам вышэйшаму. Валасны суд судзіць, напрыклад, кражы да 50 р., (апроч скаціны і коней), бойкі, сваркі, самоупраўства, апроч парубак і др.

Незадаволеная старана падае жалабу у з'езд такім спосабам, як і грамадзянскія, толькі ня трэба копій.

Земскі начальнік і гарадзкі судзьдзя.

Грамадзянскія справы. Земскі начальнік і судзьдзя разбірае справы між усімі станами. Земскаму начальніку падсудныя справы, калі атветчык, ці нерухомаць, аб якой ідзе гутарка, знаходзіцца ў яго вучастку і непадсудна валасному суду. Гарадзкі судзьдзя судзіць мястэчковыя справы. Ён судзіць: 1) калі пазываюць ня больш, як на 300 руб. (вэксалі, страты); 2) іскі, выхадзячыя з уладання нерухомага, ня больш як да 500 руб. (кантракты); 3) іскі

аб, нарушэнным уладанні (аб захватах зямлі, калі не прайшлі 6 месяцаў ад захвата). Аб прагонах, праездах судзіць ужо член акружнага суда. Жалабы аб грамадзянскіх справах зямскаму і грамадскаму судзьдзіям падаюцца на пісьме, або на славах. За кожны адзін рубель іску трэба ўнясьці 1 кап. (апроч іскоў да 10 рублёў гэтыя дарма). За кожны ліст паданай бумажкі па 10 кап. У кожным прашэнні павінна быць напісана: 1) хто пазывае, 2) какому 3) колькі грошы ці што, 4) якія мае довады (дакументы і сьведкі), дзе жыве сам і усе паменёныя асобы, 5) на колькі рублёў ацэнівае свой іск.

Форма прашэння аб грамадзянскай справе.

ЕГО ВЫСОКОРОДІЮ

Господину Земскому Начальнику
6 участка Вилейского уезда.

Крестьянина Кривичского
волости дер. Пецюли Ивана
Яковлева Булды.

Прошение.

Мѣщанинъ Иванъ Петровичъ Чайк вскѣй, живущій въ застѣнкѣ Шор Крайской волости, обязался доставить мнѣ двѣ сотни кирпичича въ мой домъ въ дер. Пецюли, при чемъ деньги 3 рубля получилъ вперед и обязался российской доставить мнѣ хорошо выдѣланный кирпичичъ на своихъ подводахъ въ 1 сентября 1912 года, — но къ этому числу Чайковский привезъ мнѣ всего 1 1/2 сотни и то плохого кирпичича, стоящихъ не болѣе 1 рубля, а почему и ссылался на свидѣтельство Андрея Павловича Рудого, видѣвшего привезенный кирпичичъ, прошу выискать съ Чайковского въ мою пользу 2 рубля и судебныя заведенныя дѣла издержки, а въ случаѣ неявки отвѣтчика прошу дѣло разобратить заочно. Свидѣтель Рудой живетъ въ дер. Значкахъ Хотынской волости.

Настоящее дѣло прошу разобратить въ моемъ отсутствіи. *)

1913 года Сентября 15.

Булды.

Форма прашэння аб вѣксэлі.

ЕГО ВЫСОКОРОДІЮ

Господину Земскому Начальнику
5 участка Ошмянского уезда.

Крестьянина Ивана Иванова
Дулбы, Воложнской волости дер. Смокуны.

Прошение.

Прилагаю при семъ вексель на 300 руб., выданный мнѣ дворяниномъ А. тономъ Ивановичемъ Лабановскимъ, живущимъ въ им. Краковка Воложнской

*) Во калі ненапісаць гэтаго, то за неякуай пазоуды судзьдзя справу скажэ.

Петрашкевича, проживаючого в гор. Радошнівчыхъ по Гейдаанской улиці. Прошу подвергнути его законной отвѣтственности и взыскать съ него въ мою пользу 3 р. къ разбору дѣла прошу вызвать свидѣтелей: 1) Петра Феликса Колоду, жительствоующаго въ дер. Киселяхъ, Радошковск. вол., который видѣлъ какъ обвиняемый выѣзжалъ изъ дер. Коиссы въ ночь на 20 Сентября, въ овцу, и 2) Василя Александрова Печольскаго, живущаго въ дер. Сыцевичахъ Радунск. вол., бывшаго со мной при опознаніи овцы у мѣщанина Ф. А. Петрашкевича.

Мвань Федоровъ Рыбакъ.

10 Октября 1913 г.

Паветовы з'езд.

Атрымаўшы справу ад валаснога суда, земскаго начальніка гарадзкаго судзьдзі, з'езд на усе справы будзе вызываць павесткамі староны. Можна прасіць з'езд папытаць сьведкоў, што не праўдзі паказалі, пад прысягай і прывязці новых. Калі прывязе сьведкоў без павестак сам у з'езд, то трэба: 1) прасіць перад разборам справы, каб іх суд дапытаў і 2) трэба цілнавацца, каб яны ў залі суда не былі, як справа пачалася, калі іх суд не паклічэ. У судзе кожны павінен гаварыць праўду, каротка і не плясьці што не належыць да справы.

Гражданскіе справы з'езд рэшае аканчацельна і рэшэньне спаўняецца. Напрыклад грошы ўзысківаюць, і трэба плаціць з хаты выкідаюць, з арэнды так сама; але каб сам суд зрабіў вялікую абмылку, то нездолены можа ў 30 дзён жаліцца губэрскаму прысутству. Але гэтую (касаціонную) жалабу зможа напісаць толькі адвакат, просячы, каб губэрскае прысутство сказала з'ездз нанова разабраць справу, ды і гэта рэдка бывае. Рэшэньне спраў што прыйшлі з воласьці, з'езд перэдае для спаўнення ў воласць а ў справах ад земскаго начальніка і судзьдзі трэба выбіраць спаўніцельныя лісты са з'езду самому. Калі ў з'ездзі засудзяць то лепш плаціць самому пад распіску, бо іначэй будзе ўзысківаць прыстаў, а за гэта яму прыдаецца шмат плаціць за спаўненне.

Угалоўныя справы. У угалоўных справах рэшэньне так сама лічыцца аканчацельным, але спаўняецца толькі тады, калі праз 2 тыдні нездоленая старана не абжалуе у губэрскае прысутство. А калі прыговор увайшоў у законную сілу, то яго спаўняе сам суд.

* * *

Справы, каторыя не падсудны валасному суду, земскаму начальніку і гарадзкому судзьдзі, разбірае *паветовы член суда і акружны суд.*

У валасным судзе, у земскаго начальніка, гарадзкаго судзьдзі і з'ездзі адвакат не патрэбен, у другіх судах без адваката абыйсьціся цяжка.

Аб гэрбавых марках.

Заўсёды уважайце, каб за грошы, ўзятыя ад Вас на маркі, і былі куплены гэрбавыя маркі ды наклеены на Ваших дакументах.

Гэрбарых марак ня трэба клеіць на наперы: 1) што датыкаюць рэкрутчыны; 2) на судзёбныя па угалоўных справах і па тых, што разглядаюцца у міравых і гарадзкіх судзей, у зямскіх начальнікоў і у паветовых членаў акружных судоў; 3) на чэкі; 4) на уселякія рахункі і дакументы ня больш 5 рублёў; 5) на дагаворы аб найме на сельскія работы і на рабочыя кніжкі; 6) калі просіце аб назначэньні падмогі сем'ям тых, што агінулі падчас апошняй вайны з японцамі; 7) бадай на ўсе дакументы, што датыкаюць прасьветы; 8) на прашэньня да Цара, 9) на прашэньня аб куплі зямлі пры помачы Крэсцьянскага Банку. 10) на свідзецельствы аб беднасьці, што зьбяднеўшым выдае паліцыя; калі іх падае чалавек, каторага абвесьцілі „несостоятельным“ даўжніком і 12) на паліцэйскія дакументы аб „личности“ (асобе) чалавека, як пашпарты і т. п.

Аб тэстамэнтах.

Тэстамэнты бываюць *нотар'яльныя і дамовыя*.

Нотар'яльны тэстамэнт робіцца у нотар'юса нейначэй, як пры трох сьведках.

Дамовыя тэстамэнты пішуцца там, дзе жыве той, хто адпісвае, і ня могуць быць раней зацьверджаны, як пасьяля яго сьмерці.

вае, і ня могуць быць раней зацьверджаны, як пасьяля яго сьмерці.

Форма дамоваго тэстамэнту.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа. 1913 года (этаго) месяца... дня, я, нижеподписавшийся (стан, імя, па бацьку, прозьвіччэ), находясь в здравомъ умѣ и твердой памяти, завѣщаю послѣ моей смерти все мое благопріобрѣтенное имущество движимое и недвижимое, въ чемъ бы оно ни заключалось и гдѣ бы ни находилось, *такоту то* (стан, імя, па бацьку і прозьвіччэ таго, каму апісываецца) в полнѣю собственностъ. (Подпись адпісываючаго). Аминь.

Калі тэстамэнт пішэ сам той чалавек, каторы адпісвае, тады трэба каб пад тэстамэнтам былі ешчэ дзьве подпісі—сьведкоў. Форма подпісі сьведкоў гэткая.

Что это духовное завѣщаніе собственноручно написано и подпись завѣщателя (яго стан, імя, па бацьку и прозьвіччэ), находящагося в здравомъ умѣ и твердой памяти, подлинна, въ томъ свидѣтелемъ былъ я руку приложилъ.... (подпись).

Другі сьведка тое самае пішэ.

Калі тэстамэнт пішэцца рукой другога, а не таго, хто адпісвае,—тады пад тэстамэнтам павінна быць ня толькі подпісь таго, хто адпісвае, і таго, хто пісаў, але ешчэ і трох сьведкоў. У гэтым прыпадку форма подпісоў такая:

Это духовное завѣщаніе со словъ завѣщателя... (яго стан, імя, па бацьку і прозьвіччэ), находящагося в здравомъ умѣ и твердой памяти, писалъ (напрямкладъ, *наласны пісар Курыла Семенов Алексеев*). Къ сему духовному завѣщанію... (стан, імя, па бацьку прозьвіччэ таго, хто адпісвае) руку приложилъ (подп.). Что это духовное завѣщаніе писано волоснымъ писаремъ Курылой Семеновымъ Алексеевымъ со словъ завѣщателя (стан, імя на бацьку і прозьвіччэ адпісываючаго) находящагося

въ адравомъ умѣ и твердой памяти, и имъ, завѣщателемъ, собственноручно подписано, въ томъ свидѣтелемъ былъ и руку приложилъ... (шляхци *Рыгор Янкоў Ярошевич*). Въ томъ же свидѣтелемъ былъ и руку приложилъ. (напр. селянинъ *Фѣдор Микітоу Шліпчэнко*). Въ томъ же свидѣтелемъ былъ и руку приложилъ (напр. купецъ *Мікола Станіславоу Афанасенко*).

Калі тэстамэнт папшэцца на некалькіх аркушах паперы, тады адпісываючы павінен надпісацца пад першым аркушэм, пад другім і т. д.,—аж да самага канца тэстамэнта.

У нас ні сьведкамі ні перэпісчыкамі тэстамэнтоў ня могуць

быць 1) тые, у карысьць каторых зроблен тэстамэнт; 2) крэпны да 4 лініі і сваякі, калі тэстамэнт хоць часьцю робіцца ў карысьць простых насьледнікоў; 3) апекуны і экзэкутары назначаемыя (спаўніцелі) у гэтым тэстамэнці; 4) тые, што вэдлуг законоў, самі ня маюць права адпісываць; 5) усе тые, што па агульных законах ня могуць быць сьведкамі у пэвільных справах; 6) бязлетны і не грамотныя.

Новы закон аб рэкрутчыне.

Прычыны дзеля каторых рэкрутоў бракуюць пры наборы. Салдат ня можа быць ніжэйшы 2 аршыноў і 2¹/₂ вяршкоў; абхваць у грудзѣх павінен раўняцца палавіне узросту.

Да хвароб, дзеля каторых найчасьцей не бяруць у салдаты прыналежыць: пухліна ўсяго цела; застарэлы рэўматызм; хваробы скуры, калі іх няможна вылечыць: лішаі, пархі, надскурныя гузы (ваўдыры), калі яны меняюць кшталт цела; застарэлыя скульды; пранцы; раны, калі яны перэшкаджаюць рухацца; падучае хвароба; дрыжачка рукі ці нагі; напоўны розум; каўтун, кароткасьць павек; сылепата; зыз; заросшыя вушы; глухата, нехват вушэй; недахват ў будове губы, калі гэта перэшкаджае есьці або гаварыць; немата; зайчыя вусны (трырустнасць); нехват 10 зубоў або 8, калі іх німа у аднэй пашчэнцы; скрыўленьне шыі; вал (зоб); скрыўленьне хрыбетнай косьці; кіла; камень пузыра; недахват мужчынскаго члена, рукі, нагі, крывагубасць (скрыўленьне вусноў) нехват бальшого пальца, або казнага на правай руцэ або двох сразу пальцоў на аднэй руцэ; калекіе пальцы; або калі вялікі палец зросся с паказаным; калі на руцэ больш 5 пальцоў.

Калі хто з рэкрутоў акажэцца за слабы на ваенную службу або калі посьле цяжкай хваробы выздараўлівае, ці ляжыць хворым на цяжкую хваробу каторая не увальняе ад салдатчыны, то даецца на год адсрочка; калі і ў новым наборы аказаўся б неадароў с тых самых прычин, тады ізноў даюць на год адсрочку; калі і за гэты год не паправіцца, то залічаюць у апалчэнцы, аб усім звальняюць ад службы.

Хто скончыў 15 гадоў жыцця, той ужо ня можа дастаць пазвалення на пераход у чужаземнае падданства, пакуль не адбыў ваеннай павіннасці, або пакуль яго ад яе ня звольнілі. Ад 15 лет закон аб ваеннай службе накладае гэту павіннасць ужо на усіх.

Кожын год можа быць толькі адзін набор; станавіцца да набору павінны тые хто скончаў к 1 январа гэтаго году 20 лет.

Рэкруты, узятыя па набору, і вольноопределяющыся" II разраду павінны служыць: 1) у пяхоце і артылерыі (апрача коннай)—тры гады і 15 лет быць у запасе; 2) у іншым войску—4 гады і 13 лет у запасе. Адбыўшы службу, рэкрут праз першыя 7 гадоў лічыцца запасным першай чэрады, а пасля пераходзіць у запас другой чэрады; павэдлуг гэтаго па прыкэзу Гасудара іх бяруць у патрэбі ізноў на службу—сперша запасных першай чэрады, пасля ўжо—другой. У ваенным флоце служба пяць гадоў і ў запасе—пяць.

Ваенны і марскі міністры маюць права сваей уласцю клікаць запасных на вучэнне: афіцэроў і чыноўнікоў ня больш трох разоў і кожны раз не даўжэй, як на 8 тыднёў; салдатаў—ня больш, як двойчы, і кожны раз не даўжэй, як на 6 тыднёў.

Рэкруты, каторыя зумысьля самі сябе пакалечылі, павінны ісці ў салдаты, хаця бы іх і трэба было ад службы звольніць.

Бяруць на службу рэкрутоў, ня менш 2 арш. і 2 с палавінай вяршкоў росту; апрача таго іх павінна агледаць асобная камісія, чы здаровы.

Па сямейнаму палажэнню рэкруты дзеляцца гэтак:

да I разраду належаць: 1) адзін сын у бацькоў; 2) ядыны здольны да працы прыбацьку ці матцы ўдаве, калі не мае брата, дайшоўшаго 16 лет. або старэйшаго, каторы служыць у салдатах і канчае службу праз год; 3) ядыны здольны да працы брат пры адным ці болей братах, або незамужных сёстрах—сіторах, калі не мае такіх братаў, як у пункце 2; 4) ядыны здольны да працы ўнук пры дзеду або бабцы, калі у іх німа іншых здольных да працы сыноў, ці ўнукоў, каторыя падходзяць пад пункт 2; 5) ня шлюбны сын, каторы апекуецца маткай, незамужняй сястрой ці няздольным да працы братам, калі ён сам, або, яго матка ці сестры не маюць здольнаго да працы брата, як у п. 2; 6) не жэнаты ўдавец, калі мае аднаго ці болей сваіх дзяцей:

да II разраду: ядыны здольны да працы сын пры здольным да працы бацьку, каторы мае ад 50 да 55 гадоў, калі німа другога сына. скончыўшаго 16 лет. або такога, што ўжо служыць у салдатах і будзе вольны праз год;

да III разраду: 1) той, што лічыцца у II разрадзе, калі бацьцы німа 50 лет; 2) рэкрут катораго чарод наступае па брату-салдаце забітым, ці прапаўшым бяз весці на вайне.

да IV разраду: 1) чародны па сваім брату, каторы адбывае рэкрутчыну і праз год не звальняецца; 2) рэкрут, каторы не папаў у I, II ці III разрад с тэй прычыны, што мае малодшаго бра-

та, скончыўшаго 16 лет, або старэйшаго, калі яго праз год звалі няюць; гэткаму рэкруту будучь даваць адсрочку на год.

У ўсіх гэтых прыпадках браты зродныя ня лічацца.

Пасынкі карыстаюць с правоў сыноў, калі іх бацька ці родная матка жыве, пасья іх сьмерці войчым, або мачыха павінна давацьці. што пасынак іх ядыная падпора у жыцьці. Прыёмныя сыны карыстаюць с правоў родных сыноў, калі былі усынойлены не пазней, як 10 гадоў. Калі ў сямьі ёсць два ці болей здольных да працы пасынкоў, дык і с правоў сына можа карыстаць толькі адзін.

Няздольнымі да працы для сямьі лічацца: калекі і бязсілыя, ные, ссыльныя і аб каторых німа ніякой весткі, ня менш як а трох гадоў, а так сама адбываючыя ваенную службу.

Хто належыць да I разраду, той (апрача жыдоў) зусім не йдзе у салдаты, хаця бы пры наборы аказалася недахватка рэкрутоў.

Пры наборы павэдлуг патрэбы, устанаўліваецца гэтакая чарга: найперш рэкруты IV разраду, пасья калі іх не хапіло III разраду, а за імі II. Толькі жыды, калі не хапіло IV, III і II разраду, ідуць нават і тады калі належаць да I разраду.

Калі у сямьі салдат зрабіліся важныя перамены, і ён перашоў да I льготнаго разраду, тады яго пускаюць дамоў, залічыўшы у апалчэньне.

Калі у сямьі павінны станавіцца адразу колькі душ, ідзе ў салдаты найстарэйшы, або той, каторы сам захочэ ісьці.

Між іншымі стацьцямі новаго закону найбольш цікавы тые, каторыя назначаюць дактаром ветэрынарам і правізорам служыць простымі салдатамі праз 4 месяцы, а праз 16 месяцоў адбываюць павіннасць павэдлуг сваей спеціальнасьці. Вялікую перамену заводзіць закон і ў жыцьці вучыцелёў адгэтуть і яны павінны служыць у салдатах 2 гады, калі перад гэтым ці пасья служыць праслужаць вучыцелямі ня менш пяці гадоў. Як ведама пяцілетняя вучыцельская служба дагэтуть зусім звальняла і ад рэкрутчыня. Цяпер гэтай льготы німа, ды нават тые, што не даслужылі вучыцелямі поўных 5 лет. павінны даслужываць у салдатах той час, які ім скінулі.

Першае Узаемнае Таварыство Страхаваньня Жыцьця

Вільня, Георгіеўскі прасп. 4. Тэлеф. 830.

Рады для гаспадароу.

Каб вясці гаспадарскую машыну: сеяць, вырабляць поле, гадаваць усякую жывёлу, мала таго, каб дрыпалкай, ці паўзухай, або якім небудзь лагойскім плужком пакальпаць трохі зямельку, а пасьяла палізаць яе смыкам; апроч гэтаго трэба ешчэ ў сельскай гаспадарцы, так як і ў фабрычных, тарговых і ўсякіх другіх справах, знаць што небудз з навукі. У сельскай гаспадарцы трэба ведаць, якое зерне на якім полі найлепей сеяць, якая земля якога і колькі гною патрэбуець; трэба знаць, як развіваецца і расьце ўсякая расьліна і якое насенне найболей родзіць на нашай ніве і найбольшы дае зыск. Трэба добра ведаць, гдзе які гной палажыць (асабліва гэта важна на гной с парашкоў, так званы мінэральны гной). Каб праканацца, якую мае вагу знаньне ў гаспадарцы, паглядзіце па дварох, дзе гаспадар набраўся навукі; там гной пераходзіць па тых самых мейсцох толькі праз шэсьць, праз дзевяць гадоў, а у нас у многа мейсцох ёсьць, гдзе гной пераходзіць кожныя два-тры гады, ураджай же у дварэ заўсягды будзе большы і лепшы, як у Вас; вось гэта і даводзіць, што апроч рук, каторымі вырабляеш поле, трэба мець і галаву. Праўда, ёсьць двары, гдзе гаспадарка вядзецца ешчэ горш, як у вёсцы; але гэта ўжо віна самога гаспадара, каторы ня рупіцца аб гаспадарцы, а можа не ў ладзе жыць з суседзямі. Добры гаспадар павінен акуратна ведаць, як развадзіць гародніну, фруктывыя дрэвы, як хадзіць (каля пчол, быць добрым зямцом), бо работа гэта многа часу не аднімаець, а можа даць не мала карысці мужыку. Трэба такжэ умець хадзіць каля скаціны, развадзіць лепшую, даставаць лепшых бугаёў, лепей карміць, меней трымаць, але мець больш малака, дык і даход будзе добры.

Кожнаму гаспадару, каторы хацеў бы палепшыць сваю гаспадарку і мець з яе большы зыск, трэба завясці гаспадарку па новаму спосабу, трэба пакінуць усе дурныя забабоны; але на гэта патрэбна *навука*. Вот і пытаньне: гдзе браць гэту навуку? Школ у нас саўсім мала, а і тые, што ёсьць, карысці мала прыносяць; там навучаюць трохі чытаць і пісаць, а аб гаспадарцы—ні слова; за граніцай ёсьціка многа гаспадарскіх школ, дзе дзяцей з малых лет абучаюць сельскай гаспадаркі. Цяпер у нас ёсьць ешчэ адна беда: чуць каторы навучыўся трохі граматы, пабываў у салдатах, у пісарах, ці можа дастаў якую і лепшую службу, той ужо напэўне стыдаецца варочацца ў бацькаўскую хату, стыдаецца сваей роднай мовы, стыдаецца папасьвіць скацінку, ці ўзяцца за плуг, а хочэ ўжо сам быць якім начальнікам, пападае ў вураднікі, пісары і мае лепшую ахвоту зарабляць лёгкі хлеб; а каб вярнуцца дамоў і сваім знаньнем рабіць у гаспадарцы

усякіе пробы, навучаць другіх працаваць шчыра для добра роднаго краю, дык не; гэта ён прызнаець для сябе ня ганорам! Вот гэта і шкода і вялікая шкода, бо такіе людзі, што пабывалі па сьвеці, трохі абцёрліся, ды ешчэ граматыны, маглі бы вялікую карысьць прынясьці сваей роднай старонцы; практычны чэлавек можа з гаспадаркі добра нават пражыць. Не дарма кажуць: „будзеш пільнаваць гаспадаркі, будуць у гаршчку і скваркі“.

Аткуль маець узяць наш беларус навуку аб гаспадарцы, калі яе німа ў школах? Але і на гэта рада ёсць: знаходзяцца людзі, каторыя мелі і маюць ахвоту памагчы вёсцы, пастарацца па аткрываць сельска гаспадарскіе суполкі (кружкі). Кружкі гэтыя прыносяць дужа вялікую карысьць; за граніцай, а нават і ў Царстве Польскім, сельская гаспадарка стаіць куды вышэй, як у Беларусоў, а ўсё дзякуй тым кружкам, што там пааткрываны блізка ў кожным, сяле. Члены, суполак састаўляюць хаўрус, так што без хаўруса ніхто не прадаець ні скаціну ні дабро. У суполак ёсць чытальні, бібліятэкі, гдзе можна знайсці ўсякіе кніжкі.

Адзін чэлавек, жывучы ў сяле на шнурах, калі і захочэ ўвясці што новае ў сваю гаспадарку, дык гэтаго зрабіць ня зможа пры цяперашнім парадку, пры нашай зайздрасці, хцівасці і ненавісьці аднаго к другому трудна што небудзь зрабіць; каторый што небудзь і надумаецца ўвясці, дык суседзі зараз скажуць: „Еге, хочэ быць разумным, разбагацеў“—і зараз пастараюцца сапсаваць усю яго працу. Дзеля гэтаго, кажу: каб што зрабіць, трэба, каб усе, як адзін, згодзіліся ўвясці ўсякіе палепшэньня у сябе.

Банадэсь.

Работы у полі вясной.

Аруць і барануюць зямлю, каб яна абветрывалася, лепш перэгнівалі і распускаліся розныя часьці, каб імі лёгка маглі уж харчэвацца расьліны; пухляная земля рыхтуець расход і прыход вады, а напрыклад убітая земля шмат глыбей прасыхаець летам, бо вада з самага нізу надумаецца сілай так званай валоснасці, як па кноце керасіна у лампе у гару, і выпарываецца; земля пухляная гэта як бы knot да палавіны падрэзаны над керасінам, і керасіну у два разы менш падходзіць к агню, цёмна гарыць.

Для росту расьліны, апроч вялікай меры вады, трэба і паветрэ, бо толькі пры гэтых добрых варунках можа гной і розныя цьвёрдыя часткі зямлі раскладацца і вырабляць сокі, каторымі жывець расьліна.

У восень людзі аруць поле, каб задаць работы бацьцы марозу: ён ня толькі за вушы шчыпець людзей і гоніць на цёплую печ, але ешчэ ён, замарозіўшы у камень мокрыя пласты раллі, разганяець і разрываець шырэй часціны зямлі, і яна пухнее. Мароз вымаражываець і розныя непатрэбныя гаспадару травы

Вада замерзаючы расшыраецца больш, як на адну дзесятую часць, дзеля таго яна і разрыхляець зямлю.

На зіму не варта баранаваць поле, бо яно не так вымерзаець.

Вясной баранаваць ня трэба, калі ешчэ земля мокрая, бо поле запывець і зробіцца крэпкая скарынка, ад каторай земля будзе памалу сохнуць, і ня будуць працаваць маленькія нявідзімыя жывучкі (бактэрыі), каторых праца для зямлі—якдрожджы для хлеба. Ізноў жэ шкадліва і надта познае баранаваньне, калі зімая пахата ужо зацьвярдзеець і усохнецца. Злавіць момэнт баранаванья гэта надта важная рэч, ад гэтаго залежыць, можна сказаць, ураджай, а у нас барануюць калі ёсць час!

Трэба усё кідаць, а ісці баранаваць, бо баранаваньне у пазру зберэгаець зімовую вільгаць, патрэбную для росту ярыны.

Вясной трэба наагул старацца не араць поля, бо мы перэварачываем і сушым як раз той слой зямлі—гдзе павінна быць вільгаць для карэньнёў, дзеля таго пад яр трэба араць з восені. Але у нас восень кароткая, і часамі не пасьпеваем дваць поле да зімы, дык лепш вясной поле перэдваіць, чым оркай перасушываць.

Асабліва ня трэба араць пад авёс вясной, бо авёс і „праз валовую скуру пралезе. Пасьля пасеву аўса на зімняй пахаце трэба яго заправіць спружыновай бараной, а не заорываць, як гэта у нас робяць,—сеяць пад звычайную барану так сама ня добра, бо зарно будзе зверху, і ад сушы можа прапасці.

Аб лубіне на насенне можна сказаць, што і яго лепш сеяць на зімай ральлі пад барану.

Авёс на мокрых мейсцох, падаэлістых, глінястых можна сьмела сеяць пад саху.

Ячмень любіць мякка вырабленую зямлю, і, калі ральля з восені ня выраблена добра, то яе трэба безпраменна хаця б ешчэ і два разы перэараць вясной.

Гарох не баіцца недаробленай пахаты, але яго лепш сеяць пад саху, а не барану, бо круглыя гарошыны перэкачываюцца і не закрываюцца баронамі.

Пад бульбу трэба акуратна і глыбака араць, вясной найлепш працаваць *спружыновай бараной* (амэрыканская на 5 зубоў каштуець 15 руб.) — гэта найлепшая прылада пры нашых сухіх вёснах.

Карысна сеяць радавымі сеялкамі, але перш, што яны дорагі (ад 80 руб.), а другое пры нашых вузкіх загонах, каменьях, кепскай вырабцы і цвёрдасьці грунтоў рэдка у якой гаспадарцы можна працаваць гэтай карыснай машынай.

Вясной трэба і пасья спружыновай бараны старанна *баранаваць*, каб такім спосабам затрымаць веснавую вільгаць,

Калі пасья дажджу зробіцца *скарынка* паверх поля, то яе трэба ламаць баронамі, хоцяб ужо паказаліся усходы аўса і гароху, бо расьліна душыцца пад гэтай скарынкай.

Час севу. С пачатку трэба сеяць *канюшыну* на азіміне, калі ешчэ мокра і увесь сьнег не зыйшоў; тагды яе дробненькіе зерняты у мокрую зямлю скарэй улезаюць, як у сухую.

Сэрабэлю так сама можна сеяць па жыце ці на чыстае поле, яна не баіцца марозу, а засеянная пазьней дрэнна расьце.

Авес наш народ сеець найчасьцей, калі дрэвы распускаюцца. Калі *канюшына* сеецца пад ячмень, трэба старацца раней сеяць.

Бульба ня любіць халоднай зямлі, яе садзяць, калі ўжо пройдзе страх на марозы; калі ўжо красуюць яблыні і грушы.

ПАПАР.

„Сей хоць у папел, абы на папары“ кажуць нашы земляробы. І запраўды папар заменяе крыху уважываньне.

Папар дае час мэханічна вырабіць зямлю, прыгатавіць яе так, каб карэньня расьлін лепей за ўсё развіваліся.

Пэрэварачываючы больш глыбокіе слаі зямлі, мы стыкаем з вадой і паватрэм розныя часцінкі зямлі, ат чаго некаторыя з іх распускаюцца, перэменяюцца і становяцца годнымі на хоры для расьлін.

Вырабляючы папар мы, бытцым мёртвы, закапаны у зямлю капітал, пушчаем у зварот, каторы посьле, вертаецца з прыбыткам, зярном і саломай. Апрача таго вырабляючы папар мы зніштажаем вельмі многа зелява, каторае засушае каліўцы збожжжа і як бытцым крадуць капітал, назначэны для нашых таварышоў збажжын.

У нас, дзе лета гэткае кароткае, а гною мала—папару блізка што замяніць нічым нельга, і дзеля гэтаго на акуратную вырабку яго трэба зьвярнуць асаблівую увагу, каб не рабіць тыя абмылак, якіе зазвычай робяць старасьвецкіе гаспадары.

Лепей за ўсё пачынаць вырабляць папар ешчэ з восені асабліва на цяжкіх глінястых землях. Заараная на зіму земля перамерзне, а мароз (ад замерзанья вады), лепей разрыхліць зямлю, чым самая лепшая ўспашка і баранаваньне. Апрача таго шмат якіе з вывернутых на верх карэньнёў і зернят рознага зелява прападуць ад марозу і ня будуць глушыць добра. Але, калі поле не ўспаханая з восені, то яго трэба ўспахаць вясной, якая можа быць раней. Дзеля таго, што с самай вясны трэба сеяць ярыну, то с папарам можна пачэкаць да таго часу, калі мені болей з ярынай управімся. Трэба старацца кончыць успашку папару ў маі, дзеля таго, што, чым раней зааром поле, тым раней аткрыем яго для вады і паветра, без каторых, на могуць добра распусціцца цьвёрдые, часьці гунту, у форму годную для корму расьлінама.

Першы раз трэба араць не глыбока. Тагды лягчэй перэгнае зялёны дзірван папару і дробнае насенне зеля лёгка усьціць і посьле без труда зніштожываецца бараной.

Першая ўспашка самая важная, ад яе залежыць ураджай у будучыне. Трэба падбіраць пагоду для араньня і баранаваньня, ня менш, як для сушкі сена. Няможна араць лішне сухой зямлі, асабліва гліны і падгліноў, бо тады земля ламаецца глыбамі, пыліцца і ешчэ больш высыхае; да таго сухую зямлю вельмі цяжка заарываць і лішне мучацца і коні і людзі. Мокрая земля зліваецца і заплывае і не дапускае паветра і вады, дзеля чаго, глаўным чынам і вырабляецца земля.

Калі папар падсеваецца лубінам, то трэба яго заараць у першай палавіне мая, каб лубін больш разросься.

Найбольшая абмылка нашай вырабкі папару гэта тое, што яго не ў час барануюць. „Да Яна заараў, да Петра пабаранаваў“, а часам у гэту пару больш шкоды чым карысьці можа прынясьца баранаваньне. На сухіх землях баранаваць трэба раней, на мокрых пазней, але тады, калі пачынае ўсхадзіць *пырык*, які тады найлягчэй знішчыць. На зліваючыхся глінах, ня можна даваць зямлі усохнуцца ў глыбы, а баранаваць хоцьбы і ў сьлед за плугам, тады самая цяжкая гліна лёгка разсыпаецца пад зубьмі барон. Горш за ўсё трэба высцерэгацца баранаваць раллю барон. Горш за ўсё трэба земля зверху заплывае у дождж, ці на мокрай зямле. Тады земля зверху заплывае і цьвярдзець. Гэткая земля лёгка высыхае, і не дапускаець паветра, без каторага земля ня можа зрабіцца прыгоднай для ўзросту расьлін. Лепей папар баранаваць не зразу, а па колькі разоў паўтараць баранаваньне, дзеля таго, што за кожным разам часць зэліва узойдзе і мы яго знішчым бараной. Апрача таго трэба баранаваць папар посьле кожнага вялікага дожджу, каб разбіць кару і даць доступ паветру.

Баранаваць трэба жалезнымі баронамі, дзе цьвярдзей і больш дзірвана, там трэба пускаць цяжэйшыя бароны—лепей параконныя. Вельмі задзірванеўшае поле карысна парэзаць папярком барон, і гэткія кавалкі насыля лёгка растрасе звычайная барана.

Посьле першага баранаваньня, вельмі карысна пускаць амэрыканскія спружыновыя бароны, каторыя дужа добра разрыхляюць зямлю і выцягіваюць карэньня пырыка на верх. На цяжкіх і задзірванеўшых зямлях пад жыта і ўсякіх землях, пад пшаніцу трэба араць тры разы. Тады другі раз трэба араць, як можна глыбей, каб закапаць зяло, так, каб яно ня вылезло і разрыхлілася як найбольш земля бо тады яна даець больш корму раслінам. Апошні раз перэд сяўбой трэба араць на сярэдняю глыбіню, але разлічыць так, каб яна вышла на 3—4 тыдні да пасеву жыта.

Посьле кожнай оркі земля аседаець, а карэньня жыта вельмі баяцца аседанья зямлі, каторая абрывае іх і прымушае хварэць маладою расьліну.

У нас зазвычай сеюць жыта пад барану, але баранаваць жыта трэба асьцярожна і не глыбока, дзеля таго, што жыта глыбокай засыпкі не выносіць. На мокрых мейсцах карысна поле лягчыць, каб лішніца вады не застаівалася.

Сеуба жыта.

Добры гаспадар ужо заўчасу рупіцца аб тым, каб добра вы-поўніць гэту важную работу.

Звычайна сеюць у нас жыта пасля двухразовай оркі. Ка-лі земля задзірванела то лепей перад апошняй оркай ўзрыхліць зямлю пружынай бараной. Другі раз араць трэба глыбей чым першы, а самае важнае—трэба спешацца з гэтай работай.

Жыта ня можна сеяць у свежа ўзараную зямлю, карашкі жыта вельмі баяцца аседанья зямлі, каторая аседаючы адрывае карашкі, што вельмі шкодна адбіваецца на жыце. Трэба даць ад лежачца зямлі 3—4 тыдні да сяўбы і лепей спозніцца с пасевам, чым сеяць у не адлежаўшуюся зямлю. Самы лепшы час для сяўбы, прынамсі для Віленскай губерні, трэба лічыць час ад 15—30 жніўня (аўгуста). Чым клімат зімнейшы, тым раней трэба се-яць жыта. Заместа вельмі познай сяўбы, лепей ралю пакінуць да вясны і засеяць ярыцай, ці якой другой ярыной.

На больш урадлівых землях і на свежым гною можна сеяць і пазней — жыта справіцца да зімы; на дрэнных землях і асаб-ліва на песках трэба канечна пасьпешацца с сяўбой.

Жыта кусціцца, блізка што, толькі з восені, а дзеля гэта-го позныя пасевы не дадуць добрых кустоў жыта.

Высеваецца жыта 9—12 пудоў на дзясціну, чым насенне буйнейшае, тым больш на вагу трэба высеваць, яго, апрача таго на больш гнойных землях трэба сеяць рэдзей. Гэтак сама поз-ная сеўба павінна быць гусцейшай чым ранейшая.

Сеюць ў нас жыта зазвычай рукамі ў роскід, на зааранае по-ле і пасля барануецца. Запраўляць жыта трэба мелка. Глыбока запраўленае жыта церпіць ад таго, што карэньня раслін павін-ны два разы кусціцца, адзін раз пры глыбока лежачым зарне, а другі раз каля верху зямлі, гэтак выходзіць, што жыта у гэ-тым прыпадку, быццм дармо працуе, але лепей за ўсё сеяць жыта пры помачы радавой сеялкі і нават самыя дробныя гаспа-дары павінны карыстацца радавымі сеялкамі, пры сельска гаспа-дарскіх кружках, дзе ёсць пункты для пазычкі сельска-гаспадар-скіх машын, на гэтыя пункты правіцельство дае вядомае чысло грош.

Жыта страшэнна баіцца вады у глебе і на верху. Дзеля гэ-таго трэба рабіць для стоку вады барозны і пільнаваць каб яны не засыпаліся і вада магла схадзіць па іх с поля.

Жыта у нас сеюць зазвычай па папару, у каторым за лета набіраецца запас пажыўных солей у зямлі. Але усё часцей па-чынаюць сеяць жыта і па „атсевах“: па папару на каторым была засеяна віка, гарох, ячмень і т. п. у гэтых прыпадках часта бы-вае добры ураджай саломы, але мала зерна. Бывае гэта затым, што расьліна не мае у зямлі паддастаткам фасфарнай кіслаты, без каторай ня можа добра развівацца зарно. І там канечна трэ-ба падсыпаць штучных навозоў—супэрфосфату ці, томасшыяку.

На цяжкіх землях часцей за ўсе ужываюць суперфосфат, на лёгкіх томасшляк, каторы у нас пачынае быць найбольш вядомым навозам.

Суперфосфату высеваюць 2 — 3 мяшкі на дзесяціну, а томасшляку 3 — 4 мяшкі.

Фосфорныя навозы добра высеваць і на папары, толкі трэба абмінаць дужа дрэнныя мейсцы, дзе нічога ня можа расці. Апрача фосфорных навозоў добра высеваць і калійныя навозы да рача фосфорных навозоў добра высеваць і калійныя навозы да рача 30—40 пудоў калію, каторы трэба сеяць загодзя перад сяўбой; або калійнай солі 6—9 пудоў на дзесяціну, каторую, як і фосфорныя навозы, можна сеяць перад самай сяўбой жыта.

Апрача гэтых навозоў карысна высеваць у восень да 2 пудоў салітры, каторая адразу напавіць самыя блягія усходы, і вясной, калі пачнецца рост азіміны, высеяць 4 — 6 пудоў тэй самай салітры, каторая дасць самую цэнную пажыву для расьлін, — азот.

Добра удаецца жыта на заараным лубіне, каторы с кожным годам ўсё больш і больш пашыраецца у нас. Лубін трэба заорываць як мага плытчэй, бо іначэй ён прападзе для жыта.

Цяпер сеюць жыта зара пасьяла таго як зааралі лубін, але для гэтаго лепей прыкачаць поле перад сяўбой, на тое, каб земля не асела і не папсавала карэньня маладому жыту.

На насенне трэба браць „першае чало“ жыта. Трэба яго добра правяць на арфе і атабраць на высеў самае буйнае зярно. Бо даведзена, што буйнае зярно дае куды лепшы ураджай, чым дробнае. Канечна трэба ачышчаць насеннае зярно ад насення рознага зелява. Калі ёсць у жыце гірса, то яе трэба аддзяліць, або арфай, або лепей браць насенне с такога мейсца, дзе гірсы саўсім не бывае.

З гатункоў жыта, апрача звычайнага селянскага, дужа трывалае, але ня дужа умалотнае, гэта жыто „Собешчанскае“. „Высокалітоўскае“, і „Пяткускае“, каторае дае вельмі добрыя ураджай загравіцай і ў Польшчы; у нас часам саўсім прападае ад нашых зім з глыбокімі сьнегамі, — мы яго не раім, асабліва для дробных гаспадарак.

Тутэйшы аграном.

Зборка сена.

Пагода стаіць добрая, сонца смаліць, сенажаць красуе і пах з яго ідзе, а наш селянін чухаецца за вухом і кажа: ніхай ешчэ надрасьце: цяпер лішне ўжо ссыхаець. Вось посьле, пад восень, сколькі скашу толькі і награвлю.

Але саўсім напрасна гэтак робяць нашы селяне. Яны ня хочуць ведаць таго, што яны больш трацяць, чым выігрываюць, позна косячы свае сенажаци.

Вучоныя земляробы даўным даўно перэканаліся, што старая

трава, гэта тое самае, што добрая салома. Ніякай карысьці з яе німа Лепей даць скацінцы 10 ф. добраго, маладога сена, чым 20 фунтоў старога.

Старая трава, яна лыкаватая і пажыўныя яе часьці цяжка перэтраўлівае живот жывёлы. Маладое сена ахvatней есьць скаціна і лягчэй перэтраўляецца яно у жываце, чым старое. І дзеля гэтаго ніколі ня трэба ждаць пакуль трава пастарэе, а касіць у часе самага красаваньна.

У нас, дзе скаціна пасецца глаўным чынам на папары, пасьле таго, як заарудь папары для скаціны настае час праўдзівай галадоўкі—і калі да гэтаго часу зьбяром сена с пожэнь, то аткрыецца пасьбішчэ с чаго не малая выгода, а карысьць з маладога сена будзе у колькі разоў большая, як са старога. Калі косім сена, то трэба старацца, каб яго добра сабраць.

Уселякі дождж, вільгаць і нават ранічная раса—вымывае з сена пажыўныя солі і пакідае нікому непатрэбную лыкаватую часць. Дзеля гэтаго для касьбы трэба падабраць пагоду, а глаўнае старацца, каб сена як найменш лежало у пракосах, а як найхутчэй старацца сабраць яго у копкі, ці кучкі.

У Прусіі ёсьць гэtkі закон, што той гаспадар каторы не сабярэ сена у копкі таго дня калі касіў, то плаціць штраф. А у нас сена ляжыць і пры добрай пагодзе колькі дзён, пакуль выбярэ час гаспадар яго „скаміць“ (сабраць у копкі) Калі добрая пагода, то на другі дзень пасьля касьбы, трэба сена перэвярнуць граблям і зляжыць у маленькія копкі. На другі дзень раскідаць іх, і ізноў зляжыць у большыя копкі.

Калі сена не спарыцца на сенажыці у копках, то яно можа папсавацца у гумне: прагоркнець і пачне курыцца вясной. Асабліва добра прасушываць трэба маладое сена, старое не так баіцца недасушкі, Недасохшае сена больш баіцца дожджу, чым толькі што скошанае—сырое. Дзеля гэтаго калі сена крыху прасохне, то трэба старацца, каб яго сабраць у копкі перэд дажджом. У копках сена менш прамокне і не так баіцца дожджу. Лепей менш накашываць каб здужаць скідаць сена у копкі, калі пачнуць падымацца хмары. У дажджлівую пагоду трэба пасьпешаць са зборам сена, дзеля таго што лепей не дасушыць сена, як згнаіць яго у пракосах.

Калі косім нашы не праўленыя сенажаці, то з берэжку зазвычай на іх бывае добрае сена—мурог, а далей ідзе горшае сена, а то і саўсім асака. Вось дзеля гэтаго грабючы трэба сартаваць сена. Асаку асобна, мурог асобна, а то добра мурог дзяліць ешчэ на 2 гатункі і кожны гатунак класьці асобна.

Тады асаку даваць можна у трасянку скаціне, мурог даваць коням, а самае лепшае сена пакінуць да вясны, калі прыдзецца даць і целюкам і апяліўшымся каровам і коням у часе найцяжэйшай веснавой работы.

Апрача сушкі ў пракосах ёсьць разныя спосабы сушэньня у кольях, пірамідах і др., але яны дорага абходзяцца, і гэтых

спосабоў можна пробаваць тагды, калі ўвесь час стаіць непагадзь сена і ў пракосах, і ў копках можа пагніць. Апрача сухога ўстагі складаюць і зялёнае сена, і пасля яго сціскаюць машынамі—але тагды атрымаецца цмянае, або гарэлае сена, ды і для дробных гаспадарак гэтакія спосабы лішне дорагі і многа амбараў з гэтым.

Апрача кос, косяць сена ешчэ касаркамі, а ручныя граблі замяняюць коннымі, каторыя вельмі аблегчаюць работу, але для работы гэтымі машынамі трэба мець роўныя сухія сенажаці, дзе-б не тапіліся коні, і каб не было на іх ні кустоў і каменяня.

С.

Л у б і н.

Першы варунак падняцця кожнай сельскай гаспадаркі гэта павялічэнне ураджайнасці поля, а ураджаі павялічацца толькі тады, калі мы пачнем лепш гнаіць ралью.

Дзякуючы вільготнасці нашага клімату, у нашых землях не набіраецца запасу перагноя. І гэтае шпаркае вымыванне дзяжамі запасоў корму з зямлі, трэба папаўняць дакладаючы пажыву для раслін са стараны, што мы і выпраўняем уваважаючы ніву. Але дзеля таго, што нашы гаспадаркі мала маюць гною, то з году на год глеба бяднее.

Гэты недахват хляўнога гною, можна дапоўніць зялёнымі наямі.

Зялёнымі гнаямі называюцца перэгниваючыя у зямлі расліны, каторыя сеюцца не для збору, а для заворывання.

Глаўнае значэнне зялёных гнаёў у тым, што яны багаццяць глебу найбольш патрэбным для раслін азоцістым кормам. Азоту многа у паветры, але расліны ня могуць узяць яго з паветра, а павінны дастаць з глебы. І вось „матыльковыя“, расліны ловяць вольны азот з паветра і перэрабляюць яго у форму прыгодную для пажывы усіх бяз розніцы раслін.

Посля матыльковых раслін глеба не бяднее, а наадварот багацее азотам (глаўным кормам раслін). І там, дзе сеюць многа бабовых (павадле красак яны называюцца „матыльковымі“, бо калі добра прыгледзімся, то ўбачым, што іхня краска падобна да матылька, а павядле зерна называюцца „бабовымі“, бо зёрны усе матыльковыя расліны маюць падобныя да гарошынак, або бобу), ураджаі бываюць шмат лепшыя.

На карэнчыках усіх матыльковых раслін: гароху, лубіну, канюшыны і інш. ёсць невялічкія жаўлачкі, у каторых жывуць маленькія грыбкі, каторыя кормацца азотом з паветра і такім спосабам робяць запас азоту у зямлі.

Але асабліва многа азоту выбірае з паветра лубін. Лубін мае шмат дробных карэнчыкоў. Дзеля гэтаго лубін можа удавацца на самых бедных, сухіх, пешчаных землях. При-

помачы сваіх карэньнёў, ён забірае пажыўныя часткі з вялікай кавалка зямлі, а доўгі стрыжневаты карэнь пазваляе яму дастаць сокі з такіх слоў зямлі, якія ніколі не высыхаюць.

Дзякуючы такім багатым карэньням гэта расьліна пышыць расьцець, нават у самых невыгодных варунках і даець багаты сьцібло, часам да 1½—2 аршына вышыняй.

Калі мы гэткую расьліну зааром, то ад гніцьця яе, будзе мець многа перагною і вельмі цэннага азоцістага корму.

Вось у гэтым і ёсць уся мудрасьць ужываньня, так званыя зялёных гнаёў.

Лубін заворываецца у нас глаўным чынам пад азіміну, такжэ і пад ярыну—авёс і бульбу.

На зялёны навоз лубін высеваецца у маі, або у пачатках чэрвеня (іюня). Лішне рана не варта сеяць лубіну на гной. Дзеля таго, што з прычыны прымарозкоў ён не так буйна развіваецца і дае менш зялёнай масы, чым пасеяны ў больш цёплую пару.

Трэба асьцерагацца сеяць лубін і лішне позна, бо летнія сушы так сама не памагаюць на узрост яго.

Пад лубін лепей заараць зямлю ешчэ з восені. Пры цяжкіх рэшніх сухіх гадах веснавая орка лішне высушае зямлю наваколля для лубіна і дзеля гэтага не заўсёды карысна бывае другая орка вясной пад лубін, якія цьвёрдай зямлі не баіцца.

Але калі поле не заарана з восені, то яго трэба заараць вясной і чым раней, тым лепей, абы было не надта мокра.

Лубін ня можна глыбока прыкрываць. Калі мы яго пасеем на заараным полі, то досыць забаранаваць жалезнай бараной, то і дрэўлянай. Лепей за ўсё высеваць яго радавой сеялкай. Сеяць трэба густа, тады ён раней і лепей ацэняе зямлю і не дазваляе разрастацца зеляну. У нас сярэднім трэба высеваць 14 пудоў на дзесяціну, але можна і гусьцей.

Са ўсіх гатункой лубіну: белага, жоўтага і сіняга, у нас найбольш сеюць сіні, якія даюць найбольш зялёнага матэрыялу.

Але на сыпучых пяскох і у нас трэба было б прабавіць сеяць жоўты лубін, якія расьце і на найбольш бедных землях.

Лубін спачатку расьце памалу і часамі на занячышчэнным полі яго саўсім заглушае трава. Але калі разрастуцца крэпкія карэньня лубіна, тады ён пачынае хутка расьці і даходзіць да вялікай меры.

Красуе ён ў іюлі, або ў Аўгусты і к канцу красаваньня даходзіць найбольшага росту.

Даўней заворывалі яго ў часе красаваньня, цяпер лічаць, што чым больш на ім струкоў, тым больш дае ён пажыўных частак. Раней заворывалі яго за 2—3 тыдні перад пасевам жыта, цяпер-жэ заворываюць перад самай сябай.

На насення лубін трэба сеяць у нас, як можна раней, — першых днях красавіка (апрэля), дзеля таго, што пасеяны пазьней ён у нас не дасьпеваецца.

Для насеннаго лубіну трэба выбіраць паўднёвыя склоны, каб яго магло, як можна больш прыгрэваць сонца.

Трэба асперэгацца гліністай глебы і нават падглебьбя, бо бывалі выпадкі, што на гэтых мейсцах ён не дасьпеваў.

На насеньне трэба высеваць яго гусьцей. Тады ён ня можа кусціцца і хутчэй і дружнай дасьпевае. На насеньне трэба яго высеваць 16—18—20 пудоў на дзесяціну.

Трэба шмат больш сеяць лубіну на насеньне, чым гэта робяць дагэтуль. Цэны на яго стаяць высокія. Сэлета 1 р. 20 к.— 1 р. 50 к. плацяць за пуд.—больш чым за авёс і жыта.

Родзіць ён лепей чым авёс і грэчка, на самых бліжніх землях. Сярэдні ураджай яго бывае да 70 пудоў з дзесяціны тады, калі жыта, або аўса да 40 пудоў. А ня радка бывае у нас ураджай да 200 пудоў лубіну з дзесяціны (троцкі павет). І дзеля гэтаго на яго трэба больш звярнуць увагі,

Зьбіраць яго можна познай восенню, калі часць стручкоў спацяннее. Зьбіраюць яго серпамі, косамі, або жнівяркамі.

Насеньне лубіну хутко псуецца і дзеля гэтаго трэба яго мацаціць ужо вясной і дзержаць зімой у сухім мейсцы, а вымалачэннае насеньне перекачываць.

Троцкі гаспадар

Бульба.

Бульба выбіраець з зямлі больш пажыўных часьцей, як зернавое збожжэ, і маець надта слабыя караньня, каторыя ня могуць прабівацца праз цвёрдую глебу, шукаючы харчэй для расьліны.—Значыць, з гэтаго відаць, што бульба вымагае угноенай зямлі добра вырабленай. Паміж нашых расьлін—гэта пан. Пад бульбу трэба вырабляць зямлю ешчэ з восені; на ніве, узаранай толькі вясной, бульба ніколі не удаецца. Звычайна у нас аруць пад бульбу у восень толькі адзін раз, ак і пад дабро. Для гадоуху, аўса гэтаго хапае, але для бульбы трэба у восень жэ дваіць.

Першы раз трэба араць, як толькі сажнуць жыта, пакуль земля ня высахнець і не зляжыцца; араць трэба плытка, каб глеба ня сохла і трава не ўзялася расьці, і дзеля гэтаго трэба барагаваць, калі німа часу на арбу, то трэба разрыхліць жніўе пакуль ешчэ стаяць снапы спружыновымі ці дэскавымі (талерачнымі), баронамі, тагды земля будзе пульхная і вільготная. Другі раз трэба ўзараць у восень як можна глыбей, параконным плугам, дастаючы аж мацерыковую зямлю, каторая зімой перамерзне, а вясной угноіцца. Каб не выварачываць шмат мёртвай зямлі, можна за плугам пушчаць зямлеуглубіцель, каторы дапусьціць паветрэ да мацерыковай зямлі, не выкідаючы яе на верх. Калі німа зямлеуглубіцеля, то можна пускаць ешчэ плужок, каторым абганяюць бульбу.

На зіму трэба кідаць небаранаванай, а вясной трэба разбіць пахату спружыновай бараной, ці звычайнай, але калі у восені земля была двоена, то трэба адразу садзіць бульбу, не аручы вясной, каб не высушаць зямлі.

Калі у восень аралі толькі адзін раз, то вясной трэба ураць глыбей, даць гной і садзіць бульбу. Бульбу ня трэба глыбока садзіць, а на цяжкіх гліністых землях і тым больш, садзіць так, каб больш мяккой зямлі было пад бульбіной, як над ёй. Садзіць пад плуг ці пад ачучнік. Садзіць трэба рэдка 18—20 і 2 палёў бульбіна ад бульбіны. Цяпер садзяць і пад значнік, камажна было яго абганяць крыж на крыж.

Не варта рэзаць бульбу дробна, бо розныя хваробы лягчэй тагды бяруцца найлепш выбіраець сяродніе бульбіны. Найлепш гной пад бульбу гэта хляўны, даваць яго у восені, але тады глыбока не заорываць яе на зіму.

Вясной сьмела можна даваць гной у часе самаго саджэння бульбы: гной ня толькі гноіць, але і робіць зямлю лягчэйшаю. Добра распець бульба па заараным лубіне, асабліва калі пад лубіну быў пасыпаны каінт (калій), каторы бульба вельмі любіць.

Штучныя гнаі (парашкі) да гэтых пор ешчэ не давалі вялікай карысці бульбе.

У нас сеюць больш „простыя“ сарты бульбы. Цяпер ёсць новыя сарты, каторыя даюць лепшыя уражаі.

Праз 1—2 тыдні пасья саджэння бульбы, яе трэба пабаранаваць раз, а то і два, каб знішчыць, траву і падпушыць зямлю, каб ня ўсохлася.

Абганяць трэба раней, як толькі пачнуць выходзіць лісты. Абганяць трэба 2—3 разы, с пачатку мяльчэй, а пасля глыбей.

Калі бульба зацьвіціць, то яе ужо больш ня можна чапаць.

З хвароб бульбы, каторыя убываюцца у яе вядома (філофтороз), бульбяная гніль, каторая заводзіцца часамі пры цёплай і вільготнай пагодзе: ад яе чарнеець і спадаець ліст у юлі, аўгусце. Лекоу ад гнілі німа, ёсць толькі гатункі, каторыя не паддаюцца гэтай хваробе. С—кі.

Аб падсцілцы.

Кожны гаспадар добра ведае, што сіла гною не бывае роўная, інакшы, напрыклад, гной с пад авечак, інакшы с пад скаціны, або с пад капей і т. д. Сіла гною ня столькі залежэ ад самай жывёлы, сколькі ад сорту кармажкі, якую даецца жывёлі і ад сорту падсцілкі, якая ужываецца у хлеві. Каб спазнаць які гной найлепшы, людзі навукі рабілі з ім уселякія пробы і паказалі воль што.

Калі даваць падсцілку з адной толькі саломы, хоць класьці яе у волю, то гэтакі гной найкарысней вывозіць на поле сьвежым, не чакаючы пакуль ён у хлеві зусім перэгние. Вывозіць яго трэба на такое поле, дзе бы ён мог прыгараны лежаць што найдаўба на такое поле, дзе бы ён мог прыгараны лежаць што найдаўжэйшы час, і там—на мейсцы—у зямлі ўжо перэгниваць. Значыцца, сьвежы гной найлепш вывозіць або на зіму і прыгараць яго, або з вясны на папар, каб ён меў час перагніць у зямлі.

Калі-ж саламяны гной мае лежаць праз даўжэйшы час у хлеві і там перагніваць, то каб ён не траціў сваёй моцы, трэба *канешне* дадаваць інакшай ешчэ падсцілкі, або прасушэнага торфу, або лясной падсцілкі, калі разам з мохам і лістамі дзярэцна або купін з лугоў, ці хоцьбы і так зямлі з равоў, каўдо-бін і т. п. Земля, як і торф уцягвае ў сябе гнойную жыжку і гэтым самым робіць крапчэйшым, карысьнейшым гной.

У адным саламянным гнаі загадываюцца так званыя *бактэрыі*, якія зьнішчожываюць, з'едаюць у ім тое, што найпатрабнейшае для прыбытку зерняці (салетру).

У конскім гнаі большая сіла яго ў мочы, чым у самым кале; але гэта сіла мочы прападае дарма, калі слаць ў стайні адной толькі саломай; як-жэ хоць па крысе што дня пацярушыш зямлэй, ці торфам, — усё багацьце гною астаецца ў ім і тады толькі давязеш яго ў цэласці на поле.

Перэканацца ў гэтым лёгка можа кожны гаспадар. Ведаецца, як пасьяя начы адчыніш стайню, які адтуль б'е дух; гэты дух, што так дае у нос і ёсьць самая сіла конскага гною—яго мачы (аманьяк), каторая паруе і значыцца дарма гіне. Падсып-жэ толькі з вечэра зямлі у стайню, а на заўтра гэтаго духу ані званьня, бо земля ўсю мачу уцягвае у сябе і толькі ўжо на полі пасеянае зярно выкарыстае з гэтай сілы. Якая-ж сіла, якая карысьць нае конскай мачы, можна ўжо спазнаць с тых густых, цёмных, вяс-лікіх кустоў збажыны, якіе узрастаюць на полі на тым мейсцы, дзе, гаручы, вымачыўся конь.

Цяпер, ешчэ, адна важная справа.

Зімой, калі і час вальгатнейшы, ды і ў будыніне цеснавата бывае з гноем, прыходзіцца яго вывозіць на поле. Як-жэ яго там складаць так, каб найменш было глуму. Мне не раз здаралася бачыць, як раскідаюць гной зімой у маленькіе кучачкі. Гэта-ж глум—страшэнны глум! Вывозячы гной зімой, трэба яго, калі ёсьць змога (невялікі сьнег) ўсьлед раскінуць яго роўненька жалезнымі вілкамі па полю, або складаць у валізарныя кучы, перэкладаючы яго зямлэй, торфам, сьнегам у сярэдзіне і так сама прыкрываючы зверху.

Калі-б наш брат—гаспадар добра завіхаўся і разузна карыстаў з усяго багацьця, нечэпанага ешчэ на нашэй зямліцы: торфу, купін, равоў і т. п., то ешчэ ня скоро прыйшлося-б купляць нам, аптэчныя па цане, фабрычныя парашкі!

Гаспадар.

Агарод қалы хаты.

Усю вясну і цэлае лета бабы і дзеўчаты поўзаюць ўа град садыяць, перэкапываюць, а у восень гаспадар едзе у мястэчкі купляць агуркі і капусту.

У агародзі, ак і у полі павінен быць парадак, бо калі неш а году на год на адным мейсцы садзіць капусту, то будзе расьці з кілою, а і буракі не парастуць таўшчэй за паковы хвост.

Каб варыво радзіло трэба мець добрае насеньня, а не а радць са свайго агароду, і апроч таго завясыці пладазьмен, а варыва ішло адно за другім; дзеля чаго трэба агарод разбіць тры палоскі так, як паказана на гэтай табліцы:

Першы год

Другі год

Трэці год

<p>I поле капуста агуркі гарбузы (восеньні гной)</p>	<p>I поле буракі морква рэпа бульба (без гною)</p>	<p>I поле боб фасоля гарох выка (бяз гною)</p>
<p>II поле буракі морква рэпа бульба</p>	<p>II поле боб фасоля гарох выка</p>	<p>II поле капуста агуркі гарбузы (восеньні гной)</p>
<p>III поле боб фасоля гарох выка</p>	<p>III поле капуста агуркі арбузы (восеньні гной)</p>	<p>III поле буракі морква рэпа бульба</p>

З варыва толькі капуста, агуркі і гарбузы любяць гной і ня сьвежы а восеньні, другое варыва баіцца сьвежаго гною.

Самы лепшы гной пад варыва—гэта кампост, дзеля гэтага выберы у агародзе вольны куток і скідай там у адну кучу усё кае зельле, памёт курынны, торф, попел, сажу, памы, пасып вапнай і за лета разоў два, тры перакідай лапатай, пакуль усё гэта не перэгние, а у восень раскідай на гэты дзелянцы, гдзе ма быць капуста.

Каб у агародзі менш было поліва, дык варыва садзяць у рады, дзеля чаго пераорываюць у восень раз, вясной другі прастымі барознамі і садзяць варыва пад шнур, а як толькі яно начынае падымацца, дык абсыпаюць варыва плужком, а полюць толькі сам грэбень град, паміж калівамі.

Ураджай і дабрата варыва многа залежыць ад гатунку насеньня, бо бывае, што і парасьпе усё добра, а зімуе кепска, і на смак дрэннае, дык не шкадуйце рубля на добрае насеньня.

Самая лепшая капуста—Браўншвайская, агуркі—Аксольскіе, буракі да яды—Егіпецкіе, кармавыя для скаціны—эксендорфскіе, полуцукровыя, морква зялёная галоўка, бульба Сілезія і Вольтман, гарох—Вікторыя.

Калі гаспадар пабачыць, што з малога кавалка зямлі можна мець многа варыва, дык пачне садзіць і у полі буракі і моркву для сваёй жывёлы.

Ю. В.

Аб расадзе.

Настане весна і бабы адна да адной ходзяць пазычаць расады. — Каб ведала сястрыца, летась такія пекныя высадкі былі, але трэба-ж пасадзіла у пятніцу, дык і чэрві ззелі“.

А тут вінавата не пятніца, а сама гаспадыня.

Вось мы перш скажэм аб расадзе, а пасля аб высадках.

Усюды па нашых вёсках, блізка пры кожнай хаці ёсць маленькі

зрубок, у котрым сеюць расаду і дзеля гэтаго ён называецца

„расаднікам“, кожны год у расаднік кладуць гной, а які гной?

Гной кароўі, даўгую салому, с. каторага для расады німа ніякай

карысці Ці-ж гэта можа быць добра? Трэба заўсягды класьці

толькі дробненькі конскі гной, і не кідаць яго так, як кідаюць на

полі пад ячмень або гарох, а трэба з расадніка выкідаць за зру-

бок, зямлю пасяля накідаць роўненька гною на сама спод і ізноў

рыдлёўкай засыпаць яго, пры гэтым трэба акуратна вытрэсьці

карэнчыкі, каб прыжыўшы не глушыла трава расады. Сеяць ня

трэба лішне густа, бо з гэтаго малая карысць; іншыя, я бачу,

сеюць расаду так: набярэ у губу зернятак і тады порскае па ўсім

расадніку. На якія гэта варожкі? Самае лепшае сеяць узяўшы

у нішок, гэта значыць, у пальцы, толькі сеяць трэба роўненька,

а пасяля забаранаваць граблямі. Гной ня трэба часта класьці, ле-

пей за усё раз у два—тры гады, бо як надта гнойная земля, та-

ды на карэнчыках расады робяцца барадаўкі, ад котрых перэ-

саджэная расадзінка, або не прыжыве, або пражыўшы ня вырась-

це. Найбольш трэба пільнавацца, каб у расадніку не расла трава,

бо яна надта зьедае гной і глушыць расаду.

У восень ссекаючы капусту, гаспадыня вырывае колькі ка-

чаноў с карэннем. Гэта на высадкі, і як я бачу, нясе гэтыя

качаны у яму, дзе засыпаюць бульбу, ды ставіць там на верх

бульбы да вясны. Закапанай у яме бульбе гэта ня шкодзіць, а чаном і як ешчэ, бо ім патрэбен доступ сьвежаго паветра, а у яныма прадухі. Вось вясной гаспадыня дастае з ямы леташнія чаны,—ані пазнаць: чорныя, гнілыя—і хочэ з іх мець добрае сеньне на расаду.

Качаны што на высадкі трэба заўсёды трымаць у такім месцы, дзе можэ быць пастаянны прыток сьвежаго паветра. І лепш у варуўні (істопцы) дзе яны ня змерзнуць і не згніюць.

Толькі трэба пільнаваць, каб мышы не паелі, бо тагды качаны не прыжыве, а калі і прыжыве, то ня будзе цывісьці, або зацьце пуштацьветам.

А. П.—ч.

Садоқ қала хаты.

Весьялей выглядае хата, калі яе абнімае пекны садок, а павялічваючы аконцэм красуюцца кветкі; далёка чутна і тая гаспадыня, у той жа тораі варуўны агарод багаты усякім дабрам.

Тым часам садоў па нашых вёсках мала, а і ў тых дрэйных што вырасьлі, выглядаюць, як дзічкі, агароды запушчаны і даюць гаспадару ніякай карысьці; а шкада, бо прылажыўшы тры годкі працы і розуму можна прыдбаць не мала добра і з варуўны. Наш хлебароб круглы год жывіцца зярном і варывам, а толькі на Спасса папрабуець яблычка, у патрэбі і варыва і яблочки пляе на таргу, бо сам не умее іх выгадаваць.

Пры кожнай сялібе знойдзецца зашчытны пляцок, закрыты ад ветроў с поўночы і захаду будынінай, дзе можна пасадзіць 10—15 дзярэў.

Мейсцэ пад сад не павінна быць нізкае, каб пракапаўшыся яму у тры аршыны не даставаць вады. Яблоні любяць ніжэйшыя мейсцэ, грушы, добра растуць і на узгорку.

Плац, выбраны пад сад, трэба узараць, добра выгнаіваць садзіць варыва, пакуль дзэрэво не пачне радзіць, як толькі яблычка дае пуд яблык, дык пераставай ужо садзіць варыва, бліжэй ка яблыні і грушы, бо нельга з аднаго вала дзэрці дзьве скуры а ускапывай толькі зямлю пад дрэвам і хай яна пападзе, бо калі пачнеш і варыво садзіць і яблык гадаваць, то ні с таго з другога карысьці ня будзе.

Шчэпы найлепш садзіць на чатыры сажні адзін ад другога, ва усё бакі, бо калі садзіць гусьцей, то потым гальлё зойдзецца, а абценіць дзэрэва, развядзецца на гольлях мох, а яблык будуць дробныя і паршвыыя.

У садзе ня трэба садзіць многа гатункоў: антоноўка і шкляковая самыя пэўныя у нас яблыні і прыгожы для малога гаспадарскаго садка; з груш, для пацехі дзяцей, пасадзі па аднаго малгажатку, сапэжанку і вінёўку.

Шчэпы трэба купляць у людзей пэўных, бо іначэй насадзіш усякай дрэні.

У нашай старонцы найлепш садзіць дрэвы вясной, а ямы капаць восеньню, каб земля перамёрзла.

Яма павінна быць шырынёй тры аршыны, глыбінёй паўтара

Капаючы ямы верхнюю зямлю аткідай у адзін бок, а дольную у другі, і каля кожнай ямы прыгатауй поў ваза кампосту— перагною (насувай з вуліцы зямлі, прывязі трохі торфу, дабаў гною, перасып вапнаю, скідай у адзін вал, а праз лета разоў тры перакідай лапатай, каб усё гэта перамешалася і перагінула). Найлепш садзіць шчэпы раньняю вясною, пакуль пучкі не пачнуць распухаць. Саджаючы шчэпы, трэба перш яму засыпаць на дзьве траці зямлэй, убіць у сярэдзіну кол і каля кала насыпаць курганчык з самай лепшай зямлі у гэты курганец, разгарнуўшы зямлю, і трэба ставіць шчэпы, раскладаючы карёнчыкі і абсыпаючы іх зямлэй так, каб шыйка дрэўца на тры пальцы была над зямлём, бо земля абляжэ і дрэво уплыве у глыб. Ніхто не зашкодзіў дрэву, садзячы яго высока, а многа садоў прапала дзеля таго, што пасадзілі шчэпы лішне глыбока. Пасадзіўшы дрэва, трэба яго лёганька прывязаць да калка, каб яно магло аседаць, а зямлю каля дрэўца разгарнуць і зрабіць з яе місачку да паліваньня. Шчэпы трэба часта паліваць вадой, а зямлю каля дрэўца прыкрыць саломістым гноем, каб лішне не перасыхала.

Садзячы шчэпы, трэба добра аглядаць карёнчыкі, каб не было паломаных і з абдэртай карой; папсутыя карёнчыкі трэба абрэзаць, але умеючы, нажом, каб рэз прыходзіўся плазам у сярэдзіну, каб земля добра к яму прылегала.

Кончыўшы абрэзваць, карённі бяруцца за сукі; кожную галінку трэба абрэзаць на $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$, толькі умеючы, ня блізка і ня почку і не на наружную почку, каб новая галінка расла наружу, а не ў сярэдзіну кароны.

Мала таго, што дрэва будзе добра пасаджэно, але і потым трэба яго даглядаць: зямля каля шчэпоў павінна быць заўсёгды узварушэна, паліта вадой, сухі ліст абарваць ешчэ зімою, вясною зняць гусень з яечкамі; абрэзаць сухіе галінкі і абчысціць мох. Каб дрэва усьцерагчы ад марозу, вясенняго сонца і зайцоў, трэба абвязаваць і на зіму ялоўцэм, або ельнікам, ці кулёвой саломай.

На старшых дрэвах трэба кару аскрэбаць і абшмараваць глінаю с калам гавяжым, дабавіўшы трохі вапны і скіпідару (на кабэр гущы кварту скіпідару і шупель вапны).

Зрабіўшы усё так, як тут напісана, будзь пэўны, што не раз твае дзеткі успамянуць цябе добрым словам.

Юрка Бусел с над Слуцка.

Школка і прышчэпкі.

Калі мы хочэм садзіць свой сад, то вельмі важна мець сваю школку, бо купляць дрэўцы і дорага каштуе і могуць даць ня тыя гатункі, што мы прасілі. Каб завясыці школку перш трэба выгадаваць дзічкі, значэ дзікіе яблыні, грушы, ці сьлівы, на ка- торых будзем прышчэпляць. Дзеля гэтаго збіраем у восень зер- няты дзічак і або адразу сеем, пакрываючы на зіму гальбём ялаў- цовым, або лепей „стратыфікуем“ іх перш. А робіцца гэта так: бярэцца дрэўляную скрынку з дзіркамі у дне, кладзецца на дно чэрапкоў, вугалёў і сьплецца жоўтаго пяску. На пясок рад зер- няты, пасья ізноў пясок, рад зерняты і гэтак радамі да верху, скрынку ставіцца ці у склепе, ці закапываецца у зямлю дзе не- будзь у пняўку, на аршын глыбінёй, каб не дайшоў мароз.

Вясной, як адтаець земля, вймаецца скрынка і зерняты се- юцца на загон у радкі і паліваюць калі весна сухая. Як выра- стуць дзічкі так, што маюць усе па 4 лісткі, трэба іх пікаваць — значыць даставаць з зямлі, палову карэнчыка адрэзаць і пера- садаць на другі загон, але ужо радзей.

Летам трэба па- лоць іх, паліваць ка- лі суха. Праз лета часць іх павінна вы- расьці так, што у во- сень можна перэса- джываць. Садзім ужо у школку, бо іншыя дрэўкі сталі ужо таў- шчынёй, як малы па- лец, або як гусінае пярэ.

Мейсцэ пад школ- ку трэба выбіраць ат- крытае, каб дрэўцы прывыклі да халадоў, а зямлю трэба пера- капаць на аршын; па- дысподню зямлю выкі- даць на верх, а верх- нюю пад ніз: гэткае ка- паньне называецца „рэгулёўка“. Калі зем- ля дрэнная, то можна прыбавіць пад іспод старога гною. Як зем- ля гатова садзім дзічкі на поўаршына адно ад аднаго.

На першым рысунку з лева паказана, як трэба выразаць ушколку; на другім — як трэба над- рэзаць кару на дзічцы; на трэцім — як укла- даць ушколку пад кару дзічкі і на апошнім паказана, як трэба абвязываць прышчэп.

Пасаджэныя у восень, можэм на другі год у палове лішня «акуліраваць». Для гэтаго бярем зраз з дрэва добрага гатунку, значыць маладую, сёлетнюю галінку і вострым ножыкам зрэзаем вочка с кавалачкам дрэва. На дзічцы невысока над зямлёй надрэзваем кару у знак літары Г, адхіляем кару, садзім туды вочка і завязываем рагожкаю, ці суконнай ніткаю. Праз два тыдні, калі лісток адваліцца, значэ дрэўко прынялося.

Вясной, калі вочка зялёнае і расьцець, то можна ужо лічыць, што яно саўсім прынялося. Тады зрэзваем дзічку пакідаючы над вочкам сучок, да катораго прывязываем вырасшыі з вочка раскок. Гэта першы год шчэпкі.

На другі год вясной гладка зрэзваем сучок, замазываем яго мазью, а саму ўшчэпку укарачываем на адну трэцьцю часць, пакідаючы над апошнім вочкам ізноў сучок. Летам пазваляем, каб дрэўко расло тыкеля найвышэйшаю галінкаю, а усе бочныя да паловы зрэзаем, каб пень хутчэй грубеў; на трэцьці год тое самае, а на чацьвёрты можна ужо рабіць карону — значэ пазваляем, каб на дрэўку расьлі галінкі с пяці пучкоў на яблыні, а на грушы с шасьці. Лішніе расткі, сёлетніе да паловы зрэзаем, а старыя і дзікія каля пня адрэзаем гладка вострым ножыкам і замазываем мазью. Земля у школцы павінна быць чыстая, дзеля гэтаго разы 2—3 праз лета треба палодь, а вясной і перакапаць. Калі шчэпы у школцы добра растуць, то тые дрэўцы, каторым мы зрабілі карону вясной, у восень можэм ужо садзіць у сад.

Алёна.

м. Хільчыцы, Лідз. п.

На гэтым рысунку паказана як треба абрэзаць дз чок; у самым версе першы абрэз, у нізе, над прышчэпк-ай, зазначана дзе і як треба рэзаць другі раз.

Хочэш сябе ты пазнаць, — паглядзі на людзей, на іх справы. Хочэш людзей зразумець, — ў сэрца сваё загляні!

З Шыллера перэк-
Максім Богдановіч.

Коопэрація.

Колькі слоу аб хаўрусах.

Кожны чэлавек хочэ жыць лепей, лепей есць і мець больш карысьці са сваей працы, але ня кожны здалее гэта дабыць саматугам. Асабліва цяжка дабіцца чаго лепшаго чэлавеку беднаму і цёмнаму. Толькі тое, што цяжка падаецца асобнаму чэлавеку, то лёгка дабыць хэўрай.

Бедныя людзі, каторых усюды ашуківаюць, ведаюць ужо цяпер саўсім пэўную дарогу, кудой ісьці, каб паправіць сваё палажэньне; ведаюць як памагаць сабе у цяжкіе мінуты жыцьця і што трэба рабіць, каб за сваю працу мець большую плату. Выпрабаваным да гэтаго спосабам праз гаротны народ, аказаліся хаўрусы, або як іх па вучонаму называюць *коопэратывы*,—гэта значэ злучэньне усіх сіл дзеля агульнай для ўсіх мэты.

Дагэтуль хаўрусы найбольш развіваліся сярод фабрычных работнікоў, але апошнімі часамі яны пачалі развівацца і паміж сельскіх-гаспадароў, бо пааткрываліся на вёсках і мястэчках хаўрусы, каторыя рупяцца даць селянам танны і доўгі крэдыт, каторы вельмі патрэбен селянам, каб падняць даход з гаспадаркі, з другога боку, каб аблягчыць прадажу сельска-гаспадарскіх прадуктоў. У гэтай апошняй справе зроблена па іншых краёх дужа многа праз тое, што пазакладалі хаўрусы для прадажы скаціны мясных прадуктоў, малочных прадуктоў, курэй, гусей, яец; для арганізаці прадажы збожжа, сена, саломы. Не глядзя на тое, што ўсе гэтыя хаўрусы хутка развіваюцца і даюць зыск хаўрусьнікам, здабываючы што раз болей веры у селян, усёж такі у нашай старонцы увесь гандэль сельска-гаспадарскімі прадуктамі трымаюць у сваіх руках розныя перакупшчыкі, каторыя цягнуць з гэтаго вялікіе сабе заробаткі і устанаўліваюць цэны на прадукты, як гаспадарам, так і тым, што купляюць гэтыя прадукты на свой ужытак.

Хаўрусныя таварыствы складаюцца больш за ўсё дзеля такіх мэт:

- 1) Дзеля навучэньня як трэба гаспадарыць, каб мець найбольш карысьці.
- 2) Дзеля здабыцьця таннаго крэдыту на даўжэйшы тэрмін на палепшэньне гаспадаркі.
- 3) Дзеля хаўруснай куплі ўсіх патрэбных у гаспадарцы харчэвых тавароў.
- 4) Дзеля хаўруснай прадажы сельска-гаспадарскіх прадуктоў і пераробкі іх на сваіх фабрыках.

Усе гасударствы прызналі, што праз хаўрусы хутка павялічваецца заможнасьць бедных, гаротных людзей; дзеля гэтаго

Урады ўсюды стараюцца памагаць у аткрыванні усякіх хаўрусоў і суполак.

Каб аблягчыць аткрывацца хаўрусам у Расеі, ў урад надрукаваў „нормальныя уставы“ для кожнага з вышэй паказаных чатырох форм хаўрусоў. Нормальныя статуты маюць тую выгаду, што „ініцыятарам“ (тым што закладаюць хаўрус) ня трэба ламаць галавы над тым, як павінна быць напісана умова паміж хаўруснікамі, каб здавалівала мэты хаўрусу і была згодна з законам. У гэтую, зацьверджаную ўжо міністрам „нормальную уставу“ трэба толькі ўпісаць колькі пунктаў, якія тые што закладаюць хаўрус ураілі, напрыклад, як будзе называцца хаўрус, дзе будзе знаходзіцца хаўрус і якая устаноўлена членская складка і др.; пасья закладчыкі хаўрусу падпісваюць гэту уставу і падаюць губэрнатару, каб запісалі да ліку хаўрусоў якія ёсць у губэрні.

Трэба аднак ведаць, што пазваленьне, якое выдадуць на аткрыццё хаўрусу, мае сілу толькі на адзін год і калі за гэты час хаўрус не аткрываецца, тады выданнае пазваленьне траціць сілу.

Далейшае развіццё і быт хаўрусу залежыць толькі ад самых хаўруснікоў, ад таго як яны самі устроюць і пакіруюць свае хаўрусныя справы. Калі заўсёды будуць памятаць аб хаўрусе, калі будуць часта сходзіцца ўсе разам і радзіцца, як трэба кожную рэч лепей зрабіць, калі будуць акуратна вясці рахункі, то усё будзе добра і будзе вялікая карысьць с хаўрусу.

Хаўрусы (кружкі) сельска-гаспадарскіе.

Селянскіе сельска-гаспадарскіе хаўрусы закладаюцца павэделе нормальнаго статуту зацьверджанаго 11 мая 1911 году. Мэты хаўрусу статут паказывае гэтак: „Сельска-гаспадарскі хаўрус, хаўруснымі сіламі членоў яго мае мэту памагаць у раёне сваёй дзейцельнасьці да развіцця і падняцця сельскай гаспадаркі і даходоў з яе“.

Каб дайсьці сваёй мэты Таварыство павінна:

1) Разгледзіць як стаяць цяпер розныя адросткі сельскай-гаспадаркі і выясьняць гаспадарскіе патрэбы дарогай супольных рад над гэтымі справамі на скліканых, што нейкі час, сходах членоў, на сельска-гаспадарскіх гутарках і зьездах, а гэтак сама арганізаваць паездкі для агляду гаспадарак хаўруснікоў, і наагул дзеля сельска-гаспадарскай навукі.

2) Расшыраць тэарэтычныя і практычныя вядомасьці аб сельскай-гаспадарцы пры помачы лекцый, кніжак, газет; пазнаваць вынікаі сваіх прац і ўсякіх сельска-гаспадарскіх выдавецтваў, а калі змога, то і пры помачы выдаваньня сваёй часопісі, а так-жа закладаньня сельска-гаспадарскіх школ, бібліотэк і музэю.

3) Старацца завадзіць найбольш падхадзячыя спосабы гаспадаркі і рабіць пробы са спосабамі гаспадаркі, заведзенымі ўжо

у другіх краёх; арганізываць конкурсы землеробных машынаў, прылад, упражы і др., закладаць пробныя полі, хутары, агароды, сады і др.

5) Памагаць сельскім гаспадарам у устройстве сельскіх прамыслоў, пры помачы рады і паказу і прынімаць на сябе факторства на дастаўку і прадажу прадуктоў сельскай гаспадаркі, закладаць з гэтай мэтай камісійна-агентурныя канторы складкі і другія.

6) Арганізываць выстаўкі, таргі і паддзяржываць працу і заслугі выказаныя у сельскай гаспадарцы, раздаючы наградны.

У статуде, каторы падаецца губернатору у 2 экзэмплярах, трэба паказаць якую мейсцовасць будзе абыймаць сваёй працай Таварыства; на адну вёску, на воласць, ці на цэлы павет.

У статуде і заяўленні павінны быць падпісаны 7—10 чалавекі, каторыя называюцца закладчыкамі хаўрусу.

У селянскіх хаўрусах сельскай-гаспадаркі складкі назначаюцца не вялікія ад 1 да 3 руб. у год.

Хаўрусы пазычковыя і пазычкова-ашчадныя.

Каб падняць багацце вясковых жыхароў і жыхароў мястэчковых, каб памагчы дробным гаспадаром палепшыць сваё гаспадаркі і падняць ураджайнасць зямлі, каб знайсці новыя крыніцы даходу усяму працавітаму народу, патрэбен-танна, даступны павер (крэдыт), і дзеля гэтаго трэба закладаць хаўрусы паверу (кредытныя хаўрусы), або паверна-ашчадныя (кредытна-ашчадныя).

Рожніца паміж гэтымі двума хаўрусамі дробнага паверу у тым, што хаўруснікі члены паверна-ашчаднага хаўрусу, складаюць складкі, ад 10 да 100 руб. (усе аднастайна) і карыстаюць з даходаў; а ў паверным (кредытным) хаўрусе члены складак не даюць. Грошы на закладны і зваротны капітал хаўрус можа ўзяць з Гасударственнага Банку; пазычыць на атказ усіх яго членаў.

Паводле нормальных статутуў гэтых хаўрусоў, кожнае з іх можа і быць толькі тады, калі мае ня менш як 20 членаў; дзеля гэтаго заяўленне у мейсцовы аддзел Гас. Банку павінна быць падпісана ня менш як 20-цю асобамі, каторыя жывуць у ваколіцы у каторай мае працаваць хаўрус. Заўсёды лепей калі граніцы працы хаўрусу будуць меншыя, напрыклад 150—250 хат, дзеля таго, што тады хаўруснікі адзін аднаго знаюць і ведаюць сколькі каму можна пазычыць. Больш чым на адну воласць праца павернага хаўрусу ня можа быць расшырэна.

Кожны член хаўрусу атказывае за справы хаўрусу, зазвычай у два разы больш ад паверу які мае у хаўрусе; калі напрыклад, далі яму у хаўрусе павер на 75 руб., то ён атказывае за 150 рублёў на прыпадак якога благага здарэння.

Харчэвыя хаўрусы.

Нормальны статут гэтак выказвае мету харчэвога хаўрусу. Закладаецца гэтакі хаўрус, каб дастаўляць сваім членам харчэвых прадуктоў і рэчэй хатняй патрэбы, па цэнах нізкіх, або сярэдніх тарговых, а разам даць спрамогу членам рабіць ашчаднасці з даходаў, якія будзе мець з торгу хаўрус.

Увага Пры хаўрусе могуць быць заложаны, па асобнаму пазваленьню і пры выпאўненні абавязываючых законам, другіе хаўрусы, каторыя мелі-б на мэці палепшэньне разнымі спосабамі матэрыяльных і моральных варунок жыцця членаў хаўрусу.

Хаўрус мае права: а) наймаць або закладаць заводы і магазыны для выробу, пераховыванья і прадажы харчэвых прадуктоў і рэчэй хатняй патрэбы; б) рабіць умовы з людзьмі прыватнымі і фірмамі на дастаўку для хаўрусу розных харчэвых прадуктоў і рэчэй дамовай патрэбы, а так сама рабіць пазычкі і іншыя каб дабыць патрэбныя на зварот хаўрусу грошы; в) набываць на ўласнасць таварыства патрэбнае нерухомае і рухомае меньне, г) прыймаць учасьце, за асобным пазваленьнем, у другіх рэчах адпаведаючых мэтам хаўрусу.

Практыка выказала, што складку членскую найлепей назначаць 10 руб. і запісных 50 кап. За справы хаўрусу члены адказваюць толькі уложэнай складкай.

Нормальную уставу у 2 экз. і заяўленьне да губэрнатара падпісваюць закладчыкі у чысьле 7—10 чэлавек.

Да часу пакуль хаўрус мае капіталу менш 10 тысяч руб. не плаціць ён ніякіх падаткоў; купляе толькі патэнт на табаку і гарэлку.

Дробныя сельска-гаспадарскія хаўрусы.

Дробныя сельска-гаспадарскія хаўрусы паводле статуту маюць права:

1) набываць патрэбныя у сельскай гаспадарцы рэчы; прадаваць прадукты гаспадарскія, а так-жэ перэрабляць іх у заводах будаваных і утрымліваных хаўрусным коштам, і 2) палепшэньне гаспадаркі членаў дарогай супольных рад і работ.

Хаўрусы гэтакіе могуць займацца прадажай прадуктоў сельскай-гаспадаркі і пераробкі іх, напрыклад, для збыту збожжа, сена, мяса, малака, масла, яец, фруктоў, для заснаваньня хаўрусных млыноў, цэгельнёў і др.

Капітал на зварот утвараецца з гадавых членскіх складак, прычым кожны хаўруснік атказвае у трыя проці гадавой членскай

складкі. Калі членская складка, скажэм, будзе у год 6 руб., то атказывае член за 18 руб. Дзякуючы дадатковаму атказываньню членоў хаўрус можа мець павер (крэдыт) для сваёй работы у паверных фірм і у прыватных людзей.

Хаўрус павінен складацца найменш з 12 чалавек.

А. Шкленьнік.

У Вільні ужо 4 гады прадуе Таварыства Падмогі Коопэраціям з гэтаго таварыства можна выпісаць паказаныя тут нормальныя статуты. Бюро таварыства дармо дае уселякія рады і паказы з вкладачом і кіраўніком усякіх хаўрусоў і таварыства.

На атказ трэба паслаць марку за 7 кап.

Адрэс Бюра Віленскага Таварыства Падмогі Коопэраціям: Вільня, Вялікая Погулянка д. № 18.

Проді пачэньня вады зможа
толькі жывое паплыць,
Хвалі-ж рэкі заўсягды тое
цягнуць, што скочыло
жыць.

Максім Богдановіч.

„...Хай нарэшце людзьмі
Пасьля мук заживём,
Песьню ўсімі грудзьмі
Пасьля слёз запяём!..“

Ю. Шчупак.

Ясныя, чыстыя сьлёзы з вачэй пакаціліся,
Але, з зямлёю змешаўшысь, грязью зрабіліся....

Максім Богдановіч.

Хатка схіліўшыся, шыбы па-
бітыя,

Праслы гнілыя наўкола;
Дзьверы і вокны ніколі ня
мытыя...

А!—Гэта сельская школа!

Домік вясёлы і сад разле-
гаецца—

Міла глядзець ды і толькі!
Чутна мужык як з сядзель-
цам вітаецца...

А! Гэта тут манаполька!

Перэлажыў
Альбэрт Паўловіч.

Бацькам і маткам.

Як трэба гадаваць дзяцей.

Найлепшы корм для дзіцяці—гэта малако маткі. Нішто ў сьведзі ня можа замяніць яго. Вельмі рэдка дзіцятка траціць кароўе малако; дзеля гэтага даваць гэтае малако можна толькі танды, калі німа другога выхаду, а каб карміць дзіцё ешчэ чым другім, аб тым і гаворкі быць ня можа. Ніякай другой стравы жываток дзіцяці ператраціць ня можа, і тая страва доўга ляжыць у жывоціку, гніе, а дзіцятка дастае ад гэтаго болі. Вельмі блягі звычай выдзецца у нас, што даюць дзіцяці смактаць пакусаны хлеб з хлебам цукер. Першае, што у маткі, ці у таго, хто кусае хлеб, можа быць якая хвароба, і яна разам з сьлінай пяройдзе да дзіцяці; а другое, што у хлебі ёсьць кісьля, і кісьля гэтая, папаўшы ў жываток дзіцяці, раздымае яго і псуе живот. Вось-жэ маці, каторая ня хоча сьмерці свайго дзіцяці, павінна карміць яго сама сваймі грудзьмі.

Бывае так, што першыя колькі дзён пасья радуў matka німае малака; тады трэба дзіцятка падкармливаць. Пры гэтым найперш трэба пільна глядзець за чыстатай. Як толькі дзіцятка падло, трэба пляшэчку памыць і наліць перэварэнай вадой—хай так і стаіць. Піпку тую, каторую дзіцё ссе, так сама вымыць і ўкінуць у перэварэную ваду,—хай будзе там. Малако павінна быць ад здаровай, чыстай каровы, а лепш браць сьметанку—не сырую, а перэварэную, і то так, што на лыжку сьметанкі дзьве лыжкі перэварэнай вады і да таго маленькі кавалачак цукру, як добра гарошына, або малая бобіна. Сярэднім даецца 3—4 лыжкі сьметанкі, значыць, наагул 9—12 лыжчак (маленькіх, тых, што да гэрбаты) ўсяго корму на адзін раз. Карміць трэба меней-болей што дзьве гадзіны і уважаць, каб не даваць дзіцяці сьцюдзёнага ані лішне гарачаго корму.

Але і надкармливаючы маці не павінна перэставаць даваць грудзей і то абедзьвух—на пераменку. Хай там нічога і ня будзе першыя дні, але і тая капля, якую дзіцятка выссе, ўжо паможэ яму ператраціць кароўе малако. Перад тым, як дзіцятка ссе, і пасья гэтаго маці павінна вымыць грудзі чыстай рызінкай і абцерці чыстым ручніком, бо ў самых барадаўках і кругом іх астаецца малако і гэта пасья шкодзіць дзіцяці. Так сама і дзіцяці трэба што дня колькі разоў выціраць вусны чыстай рызінкай, памочнай у цёпленькай вадзіцы. Часта у дзяцей на вуснах, на язычку і ў губе выступае белая высыпка,—*малочніца*, кажуць. Гэта высыпка баліць дзіцяці і не дае яму ссаць, а заво-

дзіцца яна ад нечыстаты грудзей і губкі у дзіцяці. Як ужо такая высыпка паказалася, то трэба тады так сама вымываць рэзнічкі звычайнай губку дзіцяці, але у вадзе трэба запарыць шалвею, або даліць чырвонага віна да чыстай вады.

Вось гэтак яно заўсёды бывае; раней нічога ня трэба было толькі чыстай вадзіцы; запусьціў чалавек, паленаваўся—ужо трэба дадаваць віна; а далей запусьціў,—ужо і лекара трэба. А ешчэ далей—вось і папа кліч. Заўсёды так. Ня толькі скуныя ведае, дзе траціць, але і нехайны.

Карміць дзіця трэба седзючы, а ня лежучы; пакарміўшы класьці на правы бок. І толькі як пасьпіць дзіцятка на правы бачку с поўгадзіны, тады трэба перавярнуць на левы бачок. На агул, дзіцятка павінна спаць больш на левым, як на правым бачку.

Калі матка чым-небудзь стрывожэна, зварушэна, або перапужэна, то яна не павінна тады карміць дзіцяці, а павінна перэждаць, пакуль супакоіцца; пасья хай спэдзіць крыху малака і тады толькі можа даваць дзіцяці грудзі бо малако стрывожэнай, спуджэнай маткі шкодзіць дзіцяці. Дзеля гэтаго ўсе хатні павінны шанаваць матку, каторая корміць дзіця, не злаваць яе, не даваць спакой; так сама трэба глядзець, каб яна добра ела і кабы не запрацовывалася лішне. Тады малако будзе дужое, здаровае карыснае, і дзіцятка будзе дужое, здаровае.

Абпаіваць дзіцятка румянкам ды другімі травамі ня трэба калі дзіце доўгі час не хадзіло ў пялёнкі, то толькі тады хіба даць крыху гэрбаткі з кропу, але наагул усякіх лекоў і траваў лепей не ужываць, бо яны толькі пеуюць дзіцяці жываток.

Калі дзіцятка падрасло і даюць яму ўжо малако с пляшачка, то трэба глядзець вельмі за чыстатай. Пляшачка тая можа быць толькі са шкла,—барані Божа не бляшаная, бо у блясі малако скоры кісьне ды ад самай бляхі аддзеляюцца маленькіе, ня вільныя голым вокам частачкі, каторыя пеуюць малако. На пляшачку найлепш надзеваць крамную піпку; каштуе яна 5—10 капеек, зьберажэ здароўя на 100 рублёў, бо яе можна дзержаць у чыстатай дні. Купіўшы такую піпку, трэба яе добра памыць у гарачай вадзе а пасья пракалоць распаленай іголкай. Як дзіцятка смочэ, то трэба глядзець, каб не насалося паветра с парожнай пляшкі, бо гэта вельмі шкодзіць. А калі нассецца, трэба крыху паддзержаць яго роўна, так як быцым неўстоячкі,—тады дзіця пачне адрывацца, і на жываток стане лягчэй.

Але падкармливаць трэба як найпазьней і ўсёж ніяк не раней трох месяцаў; у гэты час дзіцятка ўжо крыху акрэпне. Найлепш пачаць падкармливаць с 5—6 месяца. А, падкармливаючы трэба ведаць, што даваць. Бо бывае так, што нажвуць хлеба рэбяць дзіцяці соску; хлеб мае у сябе розныя квасы, а трэба ведаць, што ўсё кіслае дзіцяці шкодзіць; мучыцца, мучыцца бедненькае, ды памрэ. А бацькі кажучь: „гэта так Бог даў“... Самыя дзіце са сьвету а на Бога віну складаюць!

Як падрасьце дзіцятку, можна даваць чыстае малачко. Пась-
ля даваць кашку с тоўчэнага пірага: насушыць пірага, натаўчы
дробна, зварыць на малаку і гэтым трэшкі падкармливаць, але не
раней, як на 5—6 месяцы. Пры гэтым трэба помніць, што хлеб, ці
пірог, хай яно будзе як золата, а для дзіцяці яны не так карыс-
ны, як для узрослага, дзеля гэтаго matka павінна карміць як най-
больш сваім малаком, а толькі падкармливаць чым іншым.

Зрэдка, калі бацькоў на тое стае, можна даваць крыху буль-
ёну (вывару з мяса), але, барані Божа, не мяса. Бо мяса і хлеб,
дый наагул усё тое, што для нас здарова, *шкодзіць* дзіцяці. І ду-
жа многа хвароб: залатуха, англіцкая хвароба, пры каторай кры-
віць дзіцяці рукі і ногі, усякіе высыпкі, раны на галаве і на це-
лі, нават сутаргі і чорная хвароба—усё гэта выходзіць с хвароб
жывата, с таго, што дзіцятку напіхалі хлебам і бульбай, каторыя
там гнілі у жыватку.

А ешчэ далей можна даваць дзіцяці яйко на мякка варэнае,
кашку з манных крупак, кашку з бульбы з маселцам і малачком,
страву, якую ядуць самі узрослыя; але гэта ўжо тады, калі дзі-
цяtko мае зубкі. Усёж-ткі трэба даваць стравы толькі лёгня-
кія; саланіна, мяса—шкодзяць. Карміць грудзьмі дзіцяtko ня трэ-
ба больш году, бо калі больш году карміць, то гэта і дзіцяці
і matcy шкодзіць. Хто па беднасьці ня можа споўніць усіх гэтых
рад, ніхай робіць, што толькі можа, што толькі ў сіле, бо-ж гэта
усё для дзяцей, для гэтых маленькіх!

Як трэба даглядаць дзяцей, каб яны не вучыліся нічога благога.

З найлепшаго дзіцяці, дрэнна гадуючы, можна зрабіць бла-
гога чэлавека, каторы нікому ня будзе пацехаі, а усім кругом
патрапіць атруціць жыцьцё. Вось-жэ ня штука выдаць на сьвет
дзіцяtko, а штука зрабіць з дзіцяці добраго, справядліваго чэ-
лавека. А бацькі думают, што як адняньчылі, дык ўжо і годзі.
Эй, не! Якраз цяпер і падходзіць той тас, калі трэба разважаць
кожны крок

Найперш трэба ведаць, што дзеці добра бачаць усё. Ты ду-
маеш: яно ешчэ малое, дурное, ешчэ не разумее, а таго і ня ве-
даеш, што ўжо ў галоўцы яго нешта варушыцца, нешта запі-
сьваецца. І дзіцяtko прыгледаецца да ўсяго, што ты робіш, та-
ды, калі ты гэтаго найменш спадзеваешся. Дзеці бачаць, што ро-
дыць іх бацькі і хатнікі, і самі стараюцца рабіць тое самае. Дык
як-жэ можа хацець бацька, каб яго сын быў добры, калі ён ня
чуў у аці спакойнаго слова, а толькі ляянку, праклён ды крык,
ні бачыў нічога добраго, апрач злосьці, калатні ды п'янства.

Тады ўжо трэба загадзя спадзевацца, што сын будзе так са рабіць, а можа ешчэ і горш.

І хоць бацькі, лаючыся ды бьючыся, ад дзяцей гэта быць крыюць, дык ціж гэта паможэ? То-ж дзіцё бачыць, што ад я нешта крыюць, і стараецца тым болей даведацца, што гэта; і я даведацца,—ты і ведаць ня будзеш калі. Ды йшчэ у прыдат навучыцца само крывіць душой і крыцца, бо бачыць, што бацькі робяць

Але, апроч благога прыкладу, дзеці навучаюцца шмат ча дрэннага і ад таго, што бацькі няўмеюць гадаваць іх. Вось прыклад, дзіцё крычыць; маці, не разумеючы чаго яно крычыць, зараз-жэ кідаецца да яго, песьціць, кукобіць. Гэтак раз, другі дзесяты,—і ўжо дзіцё пачынае крычаць толькі дзеля таго, што яго ўзялі на рукі і песьцілі. А падрабьце, то ўжо яму мала а наго пешчэння, а просіць то тое, то сёе яму даць; а не дадуць пачынае крычаць, тупаць нагамі. Чым далей, тым горш, і, выросты, такое дзіцё стаецца наравістым, капрысным.

Вось-жэ гэтаго трэба сьцерагчыся. Калі дзіцяtko крычыць трэба зараз жэ аглядзець, ці не дакучае яму што: можа дрэнна ляжыць, або што цісне,—можа лішне туга звязана,—можа моарае, то трэба перэмяніць пялёнкі. Можа блаха дзе ўлезла дык ксае, або баліць што,—напрыклад, жываток,—тады трэба палажыць на жываток цёплую прыпарку ды лёгенька рукой пацёрці, і дзіцяtko супакоіцца. Калі-ж дзіцяці нічога не дакучае і яно здаровеннае, ды ўсё каля яго добра, а яно крычыць, то лепей даць яму выкрычацца, толькі каб не заходзілося.

Гэтак сама калі дзіцё заваліцца, ударыцца,—маці зара бачыць і цацкаецца, цалуець і т. д., а ўсё гэта дзіцяці не прыносіць ніякай карысьці, толькі прывучае да слабадушнасьці, ды няўменьня перэнасіць усякіе прыкрасьці. А ўжо найгорш, калі матка пачынае біць тую лаву, ці стол, аб каторы дзіцё ударылася: тады дзіцё прывыкае кожную віну зваліваць на кагось, ды мсьціцца, і гневацца. Найлепей, калі завалілося дзіцё, або ударылося, аглядзець, ці запраўды пабілося крэпка, бо як што то трэба памагчы. Але ўсё гэта трэба рабіць спакойна, холадна нават пасварыцца на дзіцё, што было не асьцярожнае. А калі дзіцё не ударылося і, наагул, нічога яму не сталоса, то найлепей не звертаць саўсім увагі: пакрычыць, пакрычыць, ды перастане, а на другі раз будзе больш сьцерагчыся. Во гэтак дзіцяtko змалку прывучыцца цьвёрда перэнасіць усякае нешчасьці і гэта пасьля вельмі прыдасцца у жыцьці.

Гэтак сама змалку дзеці часта прывыкаюць гаварыць не праўду,—брэхаць. Ужо было вышэй сказана, што гэта найхутчэй дзеці черэймаюць ад бацькоў і сям'і, калі тые так паступаюць, але ізноў-ткі дужа часта навучаюцца дзеці брэхаць затым, што бацькі ня ўмеюць гадаваць дзіцяці. Вось, скажэм, дзіцё нешта та разбіло, або папсавало. Бацькі пытаюцца: „Ці гэта ты? Дзіцяtko кажэ: „не, гэта не я“. А далей пачынае плакаць, разжалі-

важчы гэтым бацькоў. І тые заместа таго, каб дайсьці да праўды, прымусіць дзіцё сказаць праўду, часта кідаюць усю справу: „Э, ды гэта пустое,—хоць яно і папсавало, на што мучыць дзіцятка!“ Ды ешчэ пачынаюць успакаіваць: „Не плач, не плач.. Гэта ня ты, гэта ня ты“..

Або, скажэм, дзіцё узяло што цішком ад бацькоў, а яны заместа таго, каб адразу строга паступіць пры такой крадзежы, ешчэ і пашапаца часам, глядзі, якое яно хітрае ды спрытане! А каб тым і не падумаюць, што цяпер яно ўзяло яблыко ці цацку, а пасья возьме большае, а там—глядзі—палезе у чужы гарод, сад і памалу дойдзе да вельмі благога. Вось-жэ трэба ад самага пачатку прывучаць дзяцей да шчырасьці, да праўды. І то не біцьцём, бо што біцьцё? Біцьцём не паправіш. Дрэво калі расьпе крыва, то яго бій, ня бій, а яно ўсё будзе крывое. А ты разгледзься, ад чаго яно скрывілося, у які бок і тады памаленьку папраўляй крывізу. Так і з дзяцьмі.

Найперш трэба, каб бацькі былі да дзяцей заўсёды справядлівымі; можна быць і строгім, але справядліва строгім: заўсёды разабрацца ў віне, не забараняць чагось от так сабе, — бо мне так хочецца,—а наадварот: забараняць толькі тое, чаго запраўды ня можна рабіць, ды і раз забараніўшы, цвёрда дзержацца свайго ніколі ня трэба забараняць без прычыны, а пасья дазваляць раз забароненае.

Ніколі ня трэба злавацца, сьпешацца, а рабіць усё спакойна пэўна. Тады дзеці прывучацца да парадку, да слова; ведаць-імуп, што слово цьвярдзей за камень, крапчай ад нотарыяльнага запісу. І ня будучь другіх ашуківаць, ды і сябе у жыцьці на дадучь нікому скрываўдзіць.

Як паступаць, каб дзеці вырасшы шанавалі сваіх бацькоў і былі ім апорай на старасьць.

Бывае так, што бацькі бьютца, гаруюць, апошне — ад губы адняўшы—аддаюць, каб дзяцей вывесці у людзі, а выраслі дзеці, узгадаваліся, і ня толькі бацькі з іх помачы на старыя гады не дачэкаюцца, але ешчэ пагарду маюць ад „разумных“ сынкоў, каторыя стыдаюцца сваіх бацькоў-мужыкоў. А прыедзе такі сын ці дачка да бацькоў, то свой ня свой: ні згаварьца, ні думкамі падзяліцца. Вось табе і адплата за твой пот і мазалі, стары бацька, за твае неспаныя ночы над калыскай, старая маці!...

А хто ў гэтым вінават? Самі бацькі. Пакуль дзіцё малое было, не вучылі шанаваць свайго роднаго, а часта можа гэтаго род-

наго, мужыцкаго і самі чураліся,—восль дзеці пайшлі вашы сьледам, толькі далей: яны саўсім адступіліся ад усяго „простаго“ ды разам і ад вас, прастакоў. А трэба, пакуль дзіцё малое вучыць яго гаварыць роднай мовай, вучыць шанаваць гэту мову: трэба каб маці пееля дзецям свае песьні простыя, прывучала шанаваць прадзедоўскія абычай,—тады, як сынок твой вырасьце і пойдзе у чужыя людзі, нічым з душы яго ня выбьюць любові да свайго роднаго, і дзе б ён ня быў—хоць за морэм, яго заўсёды прыцягне сэрца у свой куток, да сваіх бацькоў. У чужой старані пачуўшы роднае слова з вуст незнаёмага чэлавека, ён прывітае яго, як брата. Бо мова—гэта найкрапчэйшы вузел, які звязывае бацькоў з дзяцьмі, людзей з людзьмі.

Калі пачынаюць дзеці хадзіць у школу і вучыцца там граматы, то бацькі павінны пастарацца, каб у хаці былі кніжкі роднай беларускай мове: ніхай дзеці укладаюцца побоч з чужымі граматай і да роднай, ніхай гэтыя кніжкі чытаюць голасна, бацькі уважна і с пашанай слухаюць тых слоў, якімі гаварылі іх дзяды і прадзеды. Дзяцей вашых у школе не навучаць шанаваць родную мову, а разам с тым і вас самых. У школах дзеці вучаць у чужой мове, многа якія словы там маюць саўсім другое значэньне, чым па беларуску, і дзеці, перэймаючы гэтыя словы, заўсёды устаўляюць іх у беларускую мову; вось, трэба, каб бацькі перэсьцерагалі іх ад гэтаго: такім чынам яны выкажуць перэд дзяцьмі, што не ўся мудрасць у школе, што просты бацька можа навучыць шкаляра таго, чаго у школе ня вучаць, што тое „простае“ яму, бацьцы, дорага.

Калі гэтак бацькі будуць паступаць з дзяцьмі, то сын, вышоўшы у „людзі“, не адважыцца з бацькам гаварыць чужой мовай і ня будзе сьмеяцца з мужыцкай мовы, ані стыдацца бацьку мужыка: праўдзівая навука толькі паможэ яму зразумець, як крэпка звязан ён з сваім родным сэрмяжным народам, памогаюць яму ўцяміць, што гэты народ такі самы добры, як кожны другі, што ён створэн ня толькі для таго, каб яго пагарджалі сыны яго.

Змалку, побоч з роднай мовай, трэба прывучаць дзяцей, каб шанавалі людзей старых, хто-б яны ні былі: ці бяднейшыя суседзі, ці убогія жэбракі, абы толькі людзі справядлівыя. Бо кагачы дзіцё тваё прывыкне змалку паважаць кожнаго старца, то вырашы і цябе пашануе у старыя гады.

В. Л.

Кожны народ мае право развіваць свае адвечныя духоўныя асновы, а значыцца, і мы, беларусы, маем права развіваць сваю душу, каб пасья яе творы узбагацілі агульна-людзкую культурную скарбніцу.

З нашаго жыцця.

Прадмова.

Братцы мілые, дзеці Зямлі—Маткі маеі! Вам ахвяруючы працу сваю, мушу з вамі пагаманіць трохі аб нашай долі-нядолі, аб нашай бацькавай спрадвечнай мове, каторую мы самі, ды і не адны мы а ўсе людзі цёмныя „мужыцкай“ завуць, а завецца яна „Беларускай“. Я сам калісь думаў, што мова наша „мужыцкая“ мова і толькі таго! Але, паздароў Божа добрых людцоў, як навучылі мяне чытаць пісаць стай пары я шмат гдзе быў, шмат чаго відзеў і чытаў: і праканаўся, што мова нашая ёсць такаяж людзкая і панская як і пранцуская, што мова немецкая, або іншая якая. Чытаў я цімала старых папераў па дзвёбесці, па трыста гадоў таму пісаных у нашай зямлі і пісаных вялікімі панамі, а нашай мовай чысьцюсінькай якбы вот цяпер пісалася. Увідзеўшы гэта я часта думаў: „Божа-ж, мой Божа! што-ж мы за такія бяздольныя? — якась маленькая Балгарыя— са жменя таго народу — якіесць Харваты, Чэхі, Маларусы і другіе пабратымцы нашыя і розныя чужыя, — жыды маюць па свому пісанне і друкаванне кніжачкі і газеты, і набожныя і смешныя, і сьлёзныя, і гісторыйкі, і баечкі; і дзеткі іх чытаюць так як гавораць, а у нас якбы захацеў цыдулку, ці да бацькі лісток напісаць па свому, дык можа-бі у сваёй вёсцы людзі сказалі, што „піша па мужыцку“ і як дурня абсьмеялі! А можа і запраўды наша мова такая, што ёю ніхто добрага ні сказаць, ні напісаць ня можа?. Ой не! Наша мова для нас сьвятая, бо яна нам ад Бога даная як і другім добрым людцам і гаворым-жэ мы ёю шмат і добрага, але так ужо мы самі пусьцілі яна здзек, не раўнуючы, як і паны вялікіе ахватней гавораць по пранцуску, як па свому. Нас жэ ня жменька, а з восем мільёноў — больш і шмат больш, не раўнуючы, як жыдоў, напрыклад, або татароў, ці армянаў.

С прадвеку, як наша зямелька з Літвой злучылася, так і с Польшай зьедналася дабравольна, дык усе яе „Беларусыя“ звалі, і не дарма-ж гэта! Не вялікая, не малая, не чырвоная, ня орная яна была, а белая, чыстая: нікога ня біла, не падбівала, толькі баранілася.

Шмат было такіх народаў, што страцілі найперш мову сваю, так, як той чалавек прад сказаньнем, катораму мову займе, а потым і сусім замёрлі. Не пакідайцеж мовы нашай беларускай, каб ня умёрлі! Пазнаюць людзей па абліччу ці па адзежы, хто якую носе; отож-гаворка, язык і ёсць абліччэ, адзежда душы.

Ужо больш, як пяцьсот гадоў таму, да панаванья князя Вітанэса на Літве, Беларусь разам з Літвой баранілася ат кры-

жацкіх напасьцей і шмат местаў, як Полацк, прызнавалі над сабой панаваньне князёў Літоўскіх, а пасья Вітэнэса Літоўскі князь Гедымін злучыў сусім Беларусь з Літвой ў адно сільнае каралеўства і адваваў шмат зямлі ад крыжакоў і ад другіх суседаў. Літва пяцьсот дваццаць гадоў таму назад ужо была ад Балтыцкага мора ўдоўжкі аж да Чорнага, ад Днепра і Днестра ракі да Немна; ад Дынабурга і за Краменьчуг, а ў сярэдзіне Літвы, як тое зерня ў гарэху, была наша зямліца—Беларусь! Можна хто спытае: гдзе-ж цяпер Беларусь? Там братцы яна, гдзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Вітэбска за малым на да Чарнігава, дзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...

Мацей Бурачок.

Наш доўг.

„Кожын год, што мінаў, штосьці нам не дадаў“ — жаліцца наш песьняр, Янка Купала, у сваім вершы на Новы год.

Не дадаў... Гэта не зусім справядлівая думка: пара ўжо нам беларусам, у цям узяць, што ніхто і ніколі нам нічога даваць не будзе, бо і шмат ёсць такога, чаго даць нельга. Мы пачынаем новае жыцьцё і ўсё, што для яго патрэбна, павінны стварыць самі: ніхто не здалее дарабіць новых форм да нашай нацыянальнай душы.

Замест жаліцца на „дрэнны год“, на „людзей“, трэба азирнуцца на сябе. Тады убачым, што-ткі і на нас самых ляжыць нявыплачаны Бацькоўшчыне доўг, і доўг гэты — не маленькі.

Аглядаючыся на мінулыя гады, нельга сказаць, каб мы та ўжо нічога не зрабілі: сяўба новых думак, новых ідэй дала ураджай. Маемо газету, ў каторай народ наш можа простым роднымі словам высказываць усё, што мае на сэрцы; маемо жменьку кніжароў беларускіх, каторыя могуць ужо здаволіць шмат каго; маемо хаўрус беларускіе, уселякіе суполкі, таварыствы і т. п.; на розных мейсцох закладаецца беларускі народны тэатр, народныя хоры, гуртуенца ў кружкі і бярэцца за работу наша школьная моладзь студэнты — гэтыя будучыя дахтары, адвакаты, вучыцелі, інжэнеры і вучоныя беларускіе; усё болей і болей развіваецца праца дзеля навуковага пазнаньня роднай старонкі, і усё-ж такі гэта—ня ўсё, гэтаго йшчэ мало.

Работы ёсць больш, чым здаецца, і то работы дужа важнай мы кажэмо аб тым пракляцьці, каторае ляжыць на нашым народзі, раздзяляючы яго на дзьве часьці, што глядзяць адна на адну, як на чужога, як на ворага.

Мы ўжо багата пісалі аб тым, што праваслаўную веру беларус лічыць верай расейскай, каталіцтва—польскай. Поруч з гэтым у каталікоў родзіцца прыхільнасць да ўсяго польскаго; пра

наслаўныя лічаць больш бліжэй усё расейскае. А ведама, што ў нашай старонцы ад вякоў ішло і ідзе змаганьне за ўласць, за культурнае панаваньне над намі, між расейцамі і палякамі. І вось, праз той раздзел беларусоў на дзьве часьці, тая сварка, тая не-навісьць, якая ёсьць між расейцамі і палякамі, пераносіцца ў беларускую вёску, падыймае ў ёй брата проці брата, беларуса-ката-ліка проці беларуса-праваслаўнаго...

Да чаго гэта можа давясці? Падобны прыклад бачылі мы ў сэрбоў: там гэтак сама народ меў дзьве веры—праваслаўную і каталіцкую, так сама, як мы, быў раздзелен на дзьве часьці. І справа скончылася тым, што з аднаго судэльнага народу зрабі-ліся два і, хоць і дагэтуль гутарка у іх адна хаця усё жыцьцё ідзе гэтак сама у абодвух, імя яны маюць не адно: гэта—*сэрбы і харваты*.

Няўжо ж і нас чакае гэтка канец?

Прочі такога ўсенароднаго нешчасьця мы павінны пакіраваць усе нашы сілы. Таго што піша ядвая беларуская газэта, мала: патрэбна жывае слово, патрэбен жывы прыклад еднасьці і згоды між сынамі адной Маткі-Беларусі. Вось, усе сьвядомыя беларусы павінны ўзяцца за такую работу толькі ў еднасьці—сіла, і гэтую сілу прыдбаць можэм мы самі.

Гэта і ёсьць наш доўг: трэба ня толькі *гаварыць* аб еднасьці ўсіх беларусоў, але *жыцьцём сваім* шырць згоду і братнюю лю-боў у народзі. Каб-жэ зніштожыць раздзел, які робіцца між намі, да званьня, трэба звясьці самую прычыну раздзелу: трэба дайсьці таго, каб наша мова здабыла сабе належныя правы у грамадзкім жыцьці, значыць, і у цэркві, і у касьцелі, каб праваслаўе і ката-ліцтва на Беларускай зямлі перэстало быць расейскім і польскім, а было беларускім. Толькі тады гэтыя дзьве рэлігіі ня будуць дзяліць суцэльнаго народу.

Канчаючы гэты год і аглядаючыся назад, мы бачым што вось для гэтай справы зроблена найменш. Ня год быў дрэнны, ня ён „чагось нам не дадаў“, а мы самі спалі. Дык ніхай жэ гэты „Год Новы паправіць!“.

Г. Б.

Родная мова і яе культурнае значеньне.

Родная мова—то скарб народны; ў ім сабрана і захавана усё, што мае народ найлепшаго, найдаражэйшаго, усё, што падыймае чалавека на вышэйшыя ступені культуры,—ўся мінуўшчына і бу-дучына народу. Мова—гэта праца народнай душы, яе жывы твор-дзеля гэтаго яна—родная мова—паказывае нам усе асобнасьці Як чалавека, так і цэлай націі.

Мова чалавека—гэта спосаб выказываць свае думкі, свае жаданьня, спосаб людзей згаварывацца між сабою. Тое, што мовы бываюць рожныя, што лік іх страшэнна вялікі, моцна звязана з раздзелам роду людзкага на племёны і народы. Мы добра ведаем, якую непадобную душу, непадобны характэр маюць рожныя народы, хаця бы і вельмі адзін да анаго блізкіе. А як двое людзей адной націі, маючы рожныя характэры, ніколі ня будуць выказываць сваіх думак адным спосабам, так два племёны людзей гавораць адно з адным рожнымі зыкамі, рожнымі словамі, каторыя зусім залежаць як ад характэру кожнага племені, так і ад варункоў, у якіх ім прыходзіцца жыць.

Адбываючы ў сабе душу і характар народа, дапасаваная да ўсіх асобнасьцей яго, родная мова становіцца найлягчэйшай формай выражэньня думак чалавека, становіцца тым шляхам, ідучы па каторым гэтыя думкі найлепей могуць развівацца.

Натура чалавека так устроена, што ён заўсягды кіруецца ў той бок, дзе для развіцьця яго будзе найменш прашкод. Так і розум людзкі выбірае сабе найлягчэйшы спосаб для свайго выражэньня—тую мову, якую жыцьцё выкавало для кожнай націі асобна і толькі для яе адной,—значыць, родную мову. Такім парадкам родная мова, хаваючы ў сабе глыбока дух націі, як-бы назначае кірунак, якога павінна нація трымацца, каб прылучыцца да ўсесьветнай культуры: бо да ўсесьветнай культуры можа прылучыцца толькі такі народ, каторы развіваючы сваё ўласное, мае душу, здольную прыняць тую культуру. Толькі высокае развіцьце дае народу можнасць зразумець душу другіх народаў, зразумець іх ідэалы і, ступаючы сваёй адвечнай дарогай, убагачываць агульна-людзкую культурную скарбніцу.

Родная мова пераходзіць з роду ў род, ад пакаленьня к пакаленьню, і гэта спадчына ад вякоў апіраецца на законе прыроды. Мы ведаем, што ўсе дзеці, якія раджаліся і будуць раджацца, калі яны гневаюцца, то моршчацца, крываць губу, барукаюцца і падымаюць крык. Але так сама добра вядома, што ніхто іх гэтаго не вучыў: гэта ў натуры іх заложна ад вякоў вечных, гэта закон прыроды, што як у гневі крывіў твар свой первабытны чалавек, так будуць крывіцца і запраўды крывацца ўсе пачатковыя пакаленьня. Вось, па такому-ж закону прыроды ў душы чалавека заложна склоннасць выражаць свае думкі і перажываньня тымі самымі зыкамі, а ў далейшым развіцьці і славамі, якімі карысталіся ад няпомных часоў папярэднія пакаленьня. Навука кажэ нам, што калі родзіцца дзіця, то яго мазгі так ужо нарыхтаваны, што кожная думка, кожнае паняцьце найлягчэй знаходзіць там сабе мейсца, калі ўводзіцца яму ў галаву пры помачы матчынай мовы. Вучыць дзяцей змалку чужой мовы, а тым болей даваць ім навуку ў непанятнай ім мове—гэта значыць забіваць ў іх прыродную склоннасць, звадзіць с прастай дарогі, па якой жыцьцё прысудзіло ім ісьці. Зразумелі гэта ўжо нават кітайцы! ў новых пачатковых школах правіцельство зусім забара-

ніло вучыць чужой мовы, кажучы, што гэта забівае прыродную здольнасць вучнёў.

Калі для развіцця дзяцей родная мова мае такую вялікую вагу, то ешчэ важней яна для народа, каторы, пасля доўгаго сну, прабудзіўся да новаго жыцця. Мы маемо на мыслі адраджэньне беларусоў.

У часі свабод беларускі мужык шырока раскрыў свае вочы, аглядзіўся навакол і разам зразумеў, што ён ня мёртвая машына да працы на раллі, а жывы чалавек; і тады ў душы яго яркім полымем загарэлося жаданьне дайсьці сьвету, дайсьці культурнаго жыцця. А як жа ісьці па гэты сьвет? Дзе сьцежка для беларуса-земляроба?

Найлягчэйшай і канешнай дарогай да самаразвіцця, да культурнаго жыцця, як мы ўжо казалі, ёсьць для народу развіцце сваей нацональнай душы, нацональнай культуры, а для гэтаго патрэбно адраджэньне і развіцце роднай мовы. Гэта—закон жыцця. І па гэтаму закону культурнае адраджэньне беларусоў выявілося ў форме нацональнага адраджэньня, ў форме адраджэньня роднай мовы, пісьменства, артыстычнай творчасці (іскусства). Бо толькі тады беларускі народ здабудзе сабе грамадзянскія правы ў сямі культурных нацый, калі, паставіўшы сваю нацональную культуру на высокую ступень, ён прыйдзе да іх не з пустымі рукамі, а з новым багатым дарам для ўсесьветнай культуры.

Мы кажэмо гэта асабліва для ўсіх тых, хто не разумее, ці ня хочэ зразумець, што беларускі рух—ня выдумка людзей, а гістарычная патрэбнасць, прымус. Кропля па кроплі складалася гісторыя беларусоў, с кожным векам умацавывалася іх нацональная асобнасць ад родных братаў іх, і вось, калі беларус пачуў сябе чалавекам, беларуская нацональная душа *мусіла* вызволіцца з векавых путаў.

І яна вызволіцца.

Г. Б.

За межамі школы.

„Народ у нас цёмны, бо мала граматных, мала школ“.

Гэтак кажучь усе, і гэта—шчырая праўда.

Аб адным толькі у нас заўсягды забываюцца, кажучы аб цёмнаце народнай: каб народ крыху пасьвятлеў, каб зрабіўся больш культурным, каб праясніўшыміся вачыма глядзеў на сьвет Божы,—дзея гэтаго мала толькі навучыцца чытаць. Грамата—гэта той парог, каторы трэба пераступіць, каб папасьці на новую дарогу—дарогу да культуры. Толькі-ж, пераступіўшы гэты парог, чалавек павінен не астанавіцца на мейсцы, а ісьці усё ўперод. Грамата—гэта ключ да кнігі, ў каторай зачынена сусьветная мудрасць і практыка жыцця многіх пакаленьнёў; але, да-

стаўшы ключ. трэба кнігу чытаць: іначэй і грамата ніякай карысьці ні дасць.

Вось аб чым забываюцца тые, што безграмаднасьць лічаць ядынай прычынай цёмнаты народу.

Народная школа небагата ведамасьцей дае чалавеку. Тым часам, скончыўшы яе, людзі думваюць, быццам усю навуку пазналі і больш ім нічога ня трэба. І гэта надта сумна: хто далей сам ня будзе працаваць дзеля свайго развіцьця, хто ня будзе карыстаць с культурнага багацьця, створэннага другімі і зачыненага у нялічэным ліку кніг уселякіх, той астанецца ня менш цёмным як яго неграмацныя браты. А у нас якраз гэтак і вядзецца: толькі рэдка рэдка хлопец скончыўшы школу, рвецца далей да знаньня і навукі.

Вышэйшая навука даступна ня многім выбранцам долі, каторым удалося пайсьці у вышэйшыя, чым народныя школы; для тых-жэ, што такога шчасьця не прыждалі, патрэбна навука бяз школы—за яе межамі.

Як вучыць і вучыцца бяз школ? На гэта ёсьць даволі спосабоў. Першы спосаб—той самы каторым можна шывыць сьвет навукі між самымі цёмнымі і неграмацнымі людзьмі: *жывое слова*.

Сілу жывога слова знаюць ад найдаўнейшых часоў, калі навука пераходзіла ад вучыцеля да вучэнікоў, ад пакаленьня к пакаленьню толькі на славах. Яно—мацней за ўсё: ніякая кніжка, ніякая газэта ня можа ўлажыць у душу людзькую таго, што ўкладывае жывое слова. Усе рэлігіі карыстаюцца ім.

На ўсім сьвеці па вялікіх гарадох заводзяць асобныя курсы, дзе чытаюць лекцыі для неграмацных; такія лекцыі павінны перайсьці з гораду ў вёску. Кожны інтэлігэнт, кожны болей-меней культурны чалавек у вёсцы, у мястэчку можа лёгка служыць тым цэнтрам, ад катораго разыходзіцца сьвет. І тут вочна самы звертаюцца перш на перш на тых, каго самая прафэсія прымушае да такой культурнай работы: на народных вучыцелюў, як у нас ешчэ кажуць, настаўнікоў.

Напрыклад, у чэхоў народны вучыцель можа с праўдзівай гордасьцю казаць аб сваёй прафэсіі, бо ён вучыць не адных толькі дзяцей, а ўсіх жыцелюў у сваёй ваколіцы,—вучыць народ. Кожную нядзелю, ці іншае сьвята у школы, або ў народным доме вучыцелі чытаюць лекцыі для сталых людзей і знаёмяць іх з уселякімі навукамі з усім нашым сьветам. Вучыцель асьветляе незразумелае для цёмнага чалавека цяперашняе жыцьцё людзей і народоў. Гэта—праўдзівы сьветач. За такую работу павінны ўзяцца народныя настаўнікі і у нас.

Праўда, іншыя з іх ужо працуюць на гэтым грунці; але та-кіх мала. Дый тые нямногія блізка ўсе робяць адну абмылку, ад каторай карысьць іх добрай і патрэбнай работы шмат памяншаецца: чытаючы лекцыі для малакультурнага беларускага селяніна, яны прамаўляюць да яго малазразумелай расейскай мовай, гэтак сама, як палякі, навучаючы наш народ, гавораць да яго найчась

цей па польску. А толькі-ж родная мова, толькі зразумелае роднае слово можа збудзіць душу чалавека, найлягчэй трапіць да яго розуму і прамовіць да сэрца; тым часам уселякіе гутаркі з народам вядуцца у нас найчасцей у чужой для яго мове. Затым-то і самая шчырая праца народнага вучыцеля часта дарма прападае, бо яго навуку народ дрэнна разумее.

Калі лекцыі і гутаркі з народамі ня могуць даць вялікай карысці с тае прычыны, што яны вядуцца у чужой мове, дык гэта прычына выявілася ўжо раней у тым, што беларускі селянін, выйшоўшы з народнай ніколы, ня толькі нічога не чытае, але забывае і тое, чаго у школе даведаўся. І тут вялікую вагу мае мова: расейская, або польская кніжка, пісаная для вялікаруса, ці мазура, зусім не падходзіць да духоўнага складу і характэру беларуса; ён ня можа прызнаць яе сваёй, бо ў ёй мова чужая, каторая нічога не гаворыць яго душы і сэрцу. Недахват кніжэк, пісаных па беларуску, займае, бадай, першае мейсце ў ліку прычын, праз каторыя у беларусоў не відаць ахвоты да кніжкі. Толькі ў самыя апошнія гады з'явіліся беларускія кніжкі—як навуковыя, так і літэратурныя, і чым больш будзе іх лік тым хутчэй будзе развівацца культура беларускага народу тым больш сьвету дойдзе да цёмнай селянскай хаты.

Гэта павінны добра памятаць усе, хто шчыра хочэ працаваць для беларускай вёскі: чытаючы лекцыі, ці ў гутарках з народамі трэба гаварыць найбольш зразумелай для яго беларускай мовай; заводзячы бібліятэкі і чытальні, пашыраючы друкаванае слово трэба даваць належнае мейсце беларускай кніжцы і газэці.

Багата ёсць ешчэ спосабоў працаваць дзеля прасьветы народу за межамі школы; але для устройства музэю, выставак, уселякіх паказаў і т. д. патрэбны, вялікіе грошы аткрываць бібліятэкі і чытальні, шырыць друкаванае слово, ды і жывой мовай навучаць народ—гэта пад сілу кожнаму інтэлігенту ў вёсцы, ці ў мястэчку.

Праўда, ў такой рабоці прыходзіцца спатыкаць многа перашкод, так ужо нарыхтавана нашэ жыццё. Але хто шчыра хочэ служыць свайму народу, той заўсягды здалека абмінуць на сваёй дарозі ўсе каменны і каўдобны і можа шмат зрабіць дзеля пашырэння прасьветы за межамі школы.

Н.

Будуйце, браты будуйце!

Будуйце, браты, будуйце!—звертаюся я на вас, беларускіе інтэлігенты! Вялікая праца чэкае вас, будучына нашага народу ў руках вашых, бо тое, што вы засеце ў маладыя душы сыноў дочак нашых, гэта мы пажнём калі-нібудзь, у гэтакім кірунку ўся справа наша пойдзе.

Тое, што мы за кароткі час дугэтуль зрабілі, гаворыць са-мо за сябе, што наша родная ніва маець тлусты грунт, ад като-раго можна ждаць смачных пладоў. Толькі трэба гэты грунт ачышчаць ад каменьнёў, нацягнутых з усіх бакоў... Крыху мы ўжо адгапалі з пад зарасьлёў доўгіх вякоў багаты скарб народу нашага, сабралі паламаные цэгліны знішчэных замчышч нашых. Ужо дайшлі да фундамэнтоў калісь-то багатай культуры, выка-палі свае старасьвецкіе, забытыя іскрыпкі—і дзіву даліся: якая багатая душа была калісь-то ў народу нашаго!... Вы знойдзеце першыя бібліі, Евангеліі і другіе кнігі, друкаваныя на нашай мове йшчэ тады, калі на другіх мовах славянскіх не было дру-кавана нічога; вы знойдзеце законы, дакумэнты і другіе памят-вікі пісьменства на нашай мове; вы знойдзеце наш багаты, дэлі-катны стыль у розных вырабах: у будоўлях і інш., а глаўнае— у тканінах. Узяць, напрыклад сліцкіе паясы: якое багатае май-стэрство ў іх захавана! Колькі старадаўных паэм у іх цудоўных тонах і жывых колерах!..

Самая найвялікшая нація абязсьмерціла бы сябе гэтым, а мы нават мала ведаем, што ў нас ёсць!... І гэта-ж толькі малая частка памятнакоў нашай мінуўшчыны, а колькі ешчэ захавана ў розных кутках і шчэлінах, колькі знішчылі іх у часі войн чу-жынцы у нашым краю!..

Даведаўшыся ўсё гэта ды апасяля паглядзець на нашае ця-перашняе жыццё, то сэрце крывёю абліецца—да чаго мы дажы-ліся! Увесь клёк наш пайшоў на карысць чужыноў... Усе нашы аратаі прапуюць на чужых палёх... Вялікая трагэдыя! Страшэн-ная!.. Але не сьлязьмі гоіцца яна, а новай энэргіяй, новай сілай да збудаваньня новага жыцця!.. Ня можа на векі памерці дзе-сяцімільённая нація: час ад часу вецер здмухваў таўстыя слаі налёту грубай карысьці, бліскучыя іскры асьвечывалі аграмадныя руіны, і нашы паадзінокі пісьменнікі (Баршчэўскі, Вэрыга Дарэў-скі, Марцінкевіч, Бурачок і др.), хоць перэрыванымі славамі, абарванымі мелодзіямі сваімі, будзілі нас ад сну. Ажно ўсхапіла ся жменька гарачых, праўдзівых беларусоў, пайшлі яны змагацца за праўду сваю і ваеваць з адвечнай крыўдай, ахвяруючы дзеля гэтаго ўсё.

Пачалі будаваці зноў будыніну сваю і колькі рук усюдых паднялі, колькі праўдзівых талентоў вародных збудзілі, каторыя з'яўляліся бытцём грыбы пасяля летняго дажджу, бо даўно рваўся народ з цемры да сонейка, даўно рваўся выказаць усяму сьвету думкі свае..

Усюды пачалі гаварыць аб нас, ня то, што ў Расеі, але і па ўсіх славянскіх землях, па ўсяму сьвету. Перэкладываюць творы пісьменнікоў нашых на чужыя мовы і прызнаюць нашу на-ціў здольнай, да новаго жыцця.

Будуйце, браты, будуйце! Вялікая павіннасць ляжыць на вас, стойце толькі крэпка за ўсё сваё роднае, за народ свой! Расейскіе „націоналісты“ вам скажудь, што гэта інтрыга палякоў

а польскіе — скажуць што гэта работа дзеля абрусення. І гэта вас перэканае, што наш рух ня маець нічога супольнаго, ні с першымі, ні з другімі, толькі сваё роднае паказываець сьве-ву ўсяму...

Цяпер трэба шырыць паміж народу родную літэратуру на зразумелай яму мове, трэба болей сеяць друкаванага слова:— тады беларус можа кінець пагубную выпіўку і зразумее, што і ён чалавек... трэба болей пісаць вестак з жыцця нашых вёсак, тады лепей будзем знаёміцца з усімі балючымі ранами нашымі ды агульнымі сіламі будзем іх гаіць. Трэба ўстроіць па вёсках хаўрусныя банчкі, крамкі хаўрусам прадаваць збожжэ і ўсе прадукты ў вёсцы, каб гарапашнік болей карысьці меў з сваёй працы. А глаўнае—трэба у маладых сэрцах раздзьмухаць іскры агульна-людзкаго пачуцьця і будзіць нацыянальнае пачуцьцё. Тады сьвежыя сілы заступяць нашэ мейсцо, тады ня будзе перакіньчыкоў паміж нас, і мы пойдзем разам з сусьветным прогрэсам да лепшаго жыцьця ўсіх народаў...

Будуўце, браты, будуўце! Без вашаго ведама жывець у кожнаго з вас дух праўдзіваго беларуса, толькі пад налётам русізму або полонізму; а як толькі вы хоць крыху пазнаёміцеся з духоўным багацьцем свайго народу, тады зробіцеся праўдзівымі сынамі яго і будзеце класьці на ахвярнік яго адраджэньня самыя лепшыя часткі душы сваёй...

Будуйце, браты, будуйце!...

Змітрок Бядуля.

Вялікі час.

А жывь вокам на хату маю:
І цяжэ, і гніе, і крывае.
І у сярэдзіне гной, і стаіць на гнаю-
І двіўлюся я сам, як трымае.
(Мацей Вурачок: «Не чурайся»).

Каму здарылося быць на Украіне, ці у Падольскай губэрні прыехаць адтуль на Беларусь, таму чорныя і сумныя думкі абсядуць галаву, глянуўшы на край наш Праўда, што ураджайнасць нашай зямлі, культура нашаго краю, умеласць і прадавітасць нашых людзей шмат ніжэйшыя чым мы там бачым, але ўсёж ткі і нашаму цяжкаму брату пара, вялікая пара зварухнуцца з мейсца, шчыра заняцца сваёй доляй, каб не адставаць гэтак вельмі ад нашых вясковых суседзёў с палудня і з заходу, ды і каб самім сабе палепшыць крыху жыцьцё.

Як-жэ выглядае наша перша-лепша вёска на Беларусі? Трэба апісаць, хоць усякі бачыў. Здалёк ужо наша вёска чарнее зрубамі трухлявых хат і гумен с такімі-ж чорнымі, ды густа паазелянеўшымі стрэхамі, здалёк ужо дыміць яна сваімі напоўраваленымі комінамі, а то і проста стрэхамі... Здалёк тарчаць кры-

вые „бабы“ над студнямі. Сям-там тарчыць колькі крывых, на палавіну ссохшых дрэўцоў, што праходжаго болей страшаць, як радуюць, а гаспадару іхняму мала карысьці прыносяць: часам жэрдку якую у плот, часам якое дзікое яблока зваліцца дзецям на пацеху, калі гэтаго яблага яны не дасталі ешчэ перш проста адламаўшы галіну.

Вось і ўся краса нашай вёскі... Нідзе жывейшаго дрэўца, нідзе харошшых кусьцікоў, нігдзе жывейшай зелені, апроч тэй, што па старэхах гнілавата паблісківае...

Уедзеш у сярэдзіну вёскі і найперш угледзіш, ды і на касьцях пачуеш, што надта дрэнная дарога: рытвіны, ямы і каменны, бытцым умысна параскіданы. Летам пылу, гною і усякаго поўна на дарозі; вясной і у восень кола часта грязьне па восі у баляці. Найленш хіба ехаць зімой, бо... тады не раз бывае, што німа саўсім праезду пераз вёску: сьнег на вуліцы ляжыць роўна са стрэхамі, бо... німа каму адкінуць...

А што-ж у самой вёсцы? Найперш кідаецца у вочы цесната будынкаў, а у галаву ціснецца думка, што людзі тут гэтак наўмысна густа будуць, каб на прыпадак пажару агонь ня меў застаноўкі... Хата пры хаце, гумно пры гумне, як адна сем'я, узяўшыся за ручкі.

Каб-жэ хоць сякі-такі садочак аддзяліў прынамсе аднаго гаспадара ад другога, каб-жэ хоць з якім ладам былі абсаджэны будынкі, ніхай сабе хоць і тымі самымі абдзертымі дрэўцамі.

Перэд хатай рэдка дзе засьвеціць якая кветка пад вакном. За тое чуць не пры ўсякай хаці проці самых дзвярэй ляжыць вялікая куча гною, каторы гніе, марнуецца і ляціць па паветры сморад шмат крапчэйшы, як пахнуць тые квеакі перэд вакном.

Мусі гэта той едкі сморад так затуманіў галаву гаспадару, што ён забыўся, аб тым, што разам з гэтым пахам ляціць многа добра с тэй кучы гною разам з вадой, многа багацтва з яго поля.

Сама хата—чорная, добра ешчэ калі не валіцца; ні шалёўкі на ей, ні пабелы, а калі часам ашалаявана дзе, ці пабелена, то як на здзьбекі: толкі з адной, двух старон ад вуліцы, — так, бытцым чыстата і цеплата яе патрэбна была ня тым, што у ей жывуць, але тым, што на яе глядзяць праездам... Увесь выгляд цёмны і сумны, што, здаецца, і у сярэдзіне спаткаешся с цёмнай і брудам. Вокны яе, як тые шчэлкі, глядзяць на сьвет Божы, бо толькі скупы сьвет вайсці праз іх можа, а рэдка бываюць зроблены так, каб можна было адчыняць іх ды выпускаць духату з хаты: надто наш гаспадар шкадуе „духу“... Бо і летам, калі бывае што шыбіну выб'е, то вакно цесна заткнуць аначай, каб нават пах тэй кветкі, што пад вакном, не заляцеў у хату.

А зірнеш у сярэдзіну хаты—што там робіцца?—Дык і тут не пимат чысьцей ня многа пекней. Адно дыму і „духу“ многа. Ад дыму і сьцены, і стальяваньне і печ чорны—сажай пакрыты. Гэтак сама, як сталы, лавы, паліцы і усё. Ешчэ стол—то трохі чысьцейшы, бо яго калі-некалі баба хвартухом абатрэ. А што сьцены

і пол—то нікому нават у галаву ня прыйдзе, каб іх калі пабаліць ці абцерці, бо ўсё роўна, кажучь, ад дыму і „духу“ пачарнеюць.

Рэдка у каторай хаці ня знойдзеш курэй і парасят, сввіней ці падсвінкоў—надта ужо наш гаспадар прывык да іх і нахочэ з імі расцяцца. А ад гэтаго ведама—ні чыстаты, ні здароўя не прыбудзе... Бывае часта, што вялікая сем'я па няволі ціснецца у малой хаці, дзе і старым і малым німа дзе дыхаць. (Калі хто не дбае аб тым, каб быць самому і сям'і здаровымі, то ніхай пашкадуе хоць скаціны каторея чэзне у духаце і брудзе). Нет дзіва тады, што ад усяго гэтаго і наш чалавек сам чорны, санлівы, хмурны і—найбольш бывае брудна адзеты, хоць можа сам і ня ведае, што ён гэткі, хоць можа і ня верыць, што у яго мужыц-ведае, што ён гэткі, хоць можа і ня ахайнасьці, здароўі і вякім быць можна жыць у чыстаце і ахайнасьці, здароўі і вякім сельлі.

Німа дзіва, што ад усяго гэтаго жонка часта „з ветру“ западае на здароўі і дзеткі часта хварэюць ды бледныя, як тые расткі бульбы, што вясной растуць у пограбе—бо ведама найбольш сідзяць у хаці.

Толькі сам гаспадар, то ешчэ дзяржыцца, бо ён у хаці, так сказаць, як не жыве: то у полі працуе, то у лес паехаў, то па надворку круціцца—усяго, што пад'еў ды палежаў на печы.

Чаму-ж той самы гаспадар—мужык інакшы на Украйне, у Літве, у Польшчы, на Валыні?

Ён чысты і ахайлівы, і хораша адзеты, ды сыты і вясёлы, а пры рабоці скоры. Чысты і вясёлы яго твар, яго адзетак, як чыста і вясёла яго сем'я хата і яго вёска.

Глянь на яго вёску! Як вокам кінуць усе будынкi там акружаны садамі, проста тонуць у зелены.

Шырока брукавана, часта абсаджаная дрэвамі вуліца, прасторныя надворкі—нідзе сьмецьця, нідзе гной дарэмна не валяецца.

Перэд хатай уселякія кветкі сьмяюцца да праходжых і яныткі мусі веселяць гаспадаром жыцьцё, бо садзяць іх многа -- не адну, дзье на паказ. Сады поўны яблыкоў, груш і вішэнь, а далей відаць гароды поўны уселякаго варыва. Хаты белыя, або малеваны, міла кідаюцца у вочі... Стрэхі відаць, часта перакрываны, бо моху на іх німа. Чуць не пры усякай хаці ёсць пекны ганак, прыстроены зеленью і кветкамі. Вокны вялікія і чыстыя сьмела глядзяць на сьвет Божы, ды неяк часцей убачыш іх адчыненымі. Увойдзеш у сярэдзіну—дык міла глянуць: сьветла, чыста, бела і ахайна; глянеш на людзей — дык вочы весялейшыя твары румяныя. Паглядзіш на людзей пры рабоце—работа кіпіць у руках. Завядзеш з імі гутарку—дык і у гатарцы лад. Здарыцца пабываць на вясельі, ці на вечарынцы—угледзіш, як шчыра гуляюць Калі ж на Беларусі гэтак удзе?...

Ці не вялікі час?...

Юлька з Моладава.

3 Роднай Нівы.

Чатыры крыжы.

Як Лявон прашчаўся с хатай,
Як стаў ў сьвет збірацца,—
Пакланіўся маме, тату
І Прачыстай Матцы.

Пакланіўся, памаліўся,
Выплёўся за вёску,
На мяжу як сноп зваліўся
Пад крывой бярозкай.

Паліліся самі сьлёзы,
Ходзь даўно не плакаў..
Ўстаў, пайшоў, як нецьвярозы,
Далей небарака.

Смольлю вецер лез у вочы,
Хмары палівалі;
Пушча страшыла у ночы,
Людзі ў дзень чэпалі..

Як Лявон прашчаўся з сьветам,
Як дамоў вертаўся,—
Ні с пацехай, ні с прыветам,
Кажуць, не спаткаўся.

Ўсюды добра, дома—лепей,
Дзе гуляў дзяцінай,
Дзе ніхто цябе ня чэпе
Так, без дай прычыны.

Да сваей даплёўся вёскі
І.. пляпецца далей,
Дзе магілкі, дзе бярозкі
Ля крыжоў стаялі.

Тры крыжы там небарака
Новенькіе ўбачыў..
Сеў пад імі і заплакаў—
Па сваіх, нейначэй.

Першы—маткі, другі—таткі,
Трэці—Паланеі;
Ўмесяц стаў ешчэ адаін крыж
На магільнай кнеі..

Янка Купала.

Маевая песня.

Па над белым пухам вішняў, бытцам сіні аганёк,
Бьёцца, ўбьёцца быстры, лёгкі сінекрылы матылёк.

Навакол усё паветрэ ў струнах сонца залатых,—
Ен дрыжачымі крыламі звоніць ледзьве чутна ў іх.

І ліецца хваляй песня,—ціхі, ясны г і мн вясье.
Ці ня сэрцэ напевае, навевае яго мне?

Ці ня вецер гэта звонкі ў тонкіх зёлках шэпаціць?
Або мо сухі, высокі ля ракі чарот шуміць?

Не паняць таго ніколі, не разведаць, не спазнаць:
Не даюць мне думаць зыкі, што лецяць, дрыжаць, зьвіняць.

Песня рвецца і ліецца на раздольны, вольны сьвет,
Але хто яе пачуе? Можэ толькі сам паэт.

Ярослаўль. Максім Богдановіч.

ВЕРБА

Пытаў ручаёчэк
Ў маладой вярбіны,
Што спусьціла нізка
Гібкіе галіны,
Што к вадзе галоўку
Нудна прыхіліла
І с палудным ветрам
Ціха гаманіла:
— „Ой скажы галубка,
„Ой, скажы, любая:
„Што ты не вясёла,
„Хмурная такая?
„І чаго без часу
„З галавы— кароны,
„Ты губляеш лісьце—
„Свой убор зялёны?

„І чаго галіна
„Сохне-Высыхае?
„Што за журба сумна
„Есць цябе з'едае?—
Зашумела ціха
Жаласна вярбіна:
— „Нудна мне, мой мілы,
„Нудна сіраціне!
„Цяжка маім ножкам:
„Ціснуць іх каменья.
„А твая вадзіца
„Змыла мне карэньня...
„Грунт мой пад нагамі
„Зрыла—раскапала;
„Сокі майго сэрца
„Усе яна забрала.

„Моладасць сваю я
„Марна загубіла...
„Ой, на што-ж так шчыра
„Я цябе любіла?—

На магілках.

На магілках так ціха, спакойна. Чудь-чудь шэпнуць з сабой
Паспускаўшы галінкі свае аж да самай халоднай зямлі.

Між лісточкаў гараць каплі рос, як гарачыя сьлёзы,
Бытцым з жалю па тых, што у гэтых магілках зляглі.

Ціш нямая тут... Вечер лісточкоў бяроз не чэпае;
Адзін раз адважней ён між іх закруціў, зашумеў,
Посьле як-бы прыпомніў, што ўмершых спакой нарушае,
Сціх і негдзе, сарваўшыся, ў даль паляцеў...

Гдзесь над берэгам рэчкі, што тут ля магіл працекае,
Сьвіснуў раз і другі заблудзіўшыся якісь салавей,
Не, у царстве памершых пяць ён ня можа, ня ўмеє:
Ён—каханьня песьняр; ён песьняр маладзёжы усей!

І замоўк... І нішто ужо больш цішыні не трывожыць.
Між пахілых крыжоў нейкі сумны, пануры спакой.
Ні жывой душы. Толькі часам матыль крыльля зложыць,
Задзержаўшыся на міг над магільнае кветкі расой.

Жадзен голас жывы не даходзіць с паветранай хвалай
Ў царство тых, што з зямлі ужо нашай зышлі.
І так добра між тымі, што сьвет і жыцьцё пакідалі
І на вечны спачынак у матцы зямельцы ляглі...

Коўна.

Констанція Буйло.

Родному краю.

Чаму з маленства, з урадзеньства, Твае курганы, лясы, паляны,
Цябе, мой рай, Дубкоў тых шум,
Ня ўмеў, як маці, шанаваці Палёў абшары, люд—бедныя
Я, родны край. Я шары

То-ж яё з тваёю ключавою Мне далі дум.
Вадой-крышталем А дум тых многа... Не, не убогі
Напіўся болю і нядолі, Ты даў мне іх
Напіўся жалем. І ты-ж, як маці, наўчыў спевань
Аб думках тых.

То-ж ты, мой хмуры, даў мне панурыры Узяў я многа, ў адмен нічога
І ціхі гнеў, Табе нідаў.
А днём падчасным, так пекным, Бо счараваны, ў цябе ўкахань
ясным Цябе пізнаў.

Надзею граў.

Цяпер хоць знаю, ды сіл німаю
Німаю й волі.
У чужой краіне здароўе гіне
І дух паволі.

Вазьміж хоць сьпевы, думпе-
трапевы
Лясоў тваіх.
З тваёй глебы, з тваёга неба
Узяў я іх.

Алесь Гарун.

Вецер—падуу.

Ой, падуу ты вецер,
Шумна і сіберна,
Падыймі ты хвалі
На рацэ бязмерна!
Ніхай гоняць човен
Мой пудінай вернай!
Я грабсці ня кіну,
Я дзяржуся прутка;
Паглядзі, як вёслы
Закідаю хутка!
Што вярсту уперад
За адну мінутку!
Ой, падуу ты, вецер,

Сілай разганіся!
Паглядзі, як рукі
Швыдка разышліся!
Вось к грудзям да сэрца
Толькі прылажыся,
Ды паслухай пільна,
Як яно там бьецца,
Што мацней за гултвой,
Стук яго нясецца,
То жаданьнем праглым
Плыць яно пражэцца,
У той край шчасьлівы,
Дзе зара сьмяецца!

Цішка Гарты.

Сьмерць мужыка.

Сонейко усходзіць,
Ласкава сьмяецца,—
Пад яго лучамі
Усё жыцьцём забьецца.
І набраўшы сілы,
З новаю ахвотай
Пойдзе кожны ў поле
За сваёй работай.
Толькі ты не ўстанеш,
І не ўстрэпянешся,
Толькі це ня будзе,
Ты не адзавешся...
За сахой ня пойдзеш,
Як хадзіў, бывала.
Для цябе ні поля
Ні сахі нестала.

І ляжыш, ня чуеш:
Па тббе ўжо звоняць,—
То цябе суседзі,
Вьнясьлі хароняць...
Зы кзваноў маркотных
Аб табе гаворэ,
Тваю долю кажэ
Поўну сьлэз і гора,
І ад гэтых казак
Маё сэрцэ плачэ,
Што без шчасьця, долі
Ты пражыў, бедача!
Разам абарваўся
Звон і змоўк у полі...
Сьпі, мой братка родны
Не знайшоўшы долі...

М. Арол.

Жальбай зноў спатыкаю вясну...

Вось і птушкі пяюць, вось і кветкі
цвітуць—

Прыляцела весна!

Ратай ў полі гарэ, весяло на дварэ,
Зелянее трава...

А ў мяне у грудзях стогне сэрце
ў сьлезе—

Ах, чаму-ж гэта мне жыццё сумна
плыве,

Журба мучыць душу...

Жальбай зноў спатыкаю вясну?!

Гальяш Леўчык.

Варшава.

На сходцы.

Ад начальства з Мінску ў во-
ласць

Нейкі ўказ прыслалі;
Відаць, важны, бо у вечэр
Зараз сход сабралі.

Канцэлярыя ў рабоце:
Гоман, тлум і спрэчка...
За сталом сядзіць старшыня,
Ніканор Авецка.

Поруч з ім дыбаты пісар
Савясьцей Камоцкі,
А на лаўках сідзяць члены:
Стараста і соцкі.

Грамады найшло ўсю хату
Ані павярнуцца!
Бабы ціснуцца цікавюць,
Каб чаго дачуцца.

Душна ў хаці, печка грэе,
Верне дым с табакі;
Сморад, затха, з гарачыні
Прапацеў усякі

Ды мужчыны не ўважаюць:
Крэпка заняліся
Толькі бабы круцяць носам—
—Ім хоць задушыся!—

Альбэрт Паўловіч.

Сонцэ ўстае.

Даень разсьветляецца, цемень спаўзае, Лес зашумеў. як-бы радасьцю дзіўнай,
 Процьма рэдзее, дарогу дае; Птушкі пчабечуць песьні свае,
 Ранная зорка сьвяціць пачынае Сонцэ ўстае. Хвоі пакрылісь акрасай чароўнай,—
 Сетка туманоў трывожна тра- Сонцэ ўстае.
 сецца,
 Траўка прачнулася—сьвежасьць дае. Гэй, прачыхайцеся, сонныя людзі
 Стрэньце вы новае жыцьце свае:
 Небо так хочэ з зямлёй пагладзецца. Доля і радасьць асьвежыць вам грудзі!
 Сонцэ ўстае. Сонцэ ўстае!

Ф. Чэрышэвіч.

Капыля.

Слаўцо адно, а часам другое

Сказана мудра у пору,

Душу адсьвежыць, мысль за-
спакое

Як-бы адверне с плеч гору.

Стары Улас.

Валожын.

Тры калысцы.

— Пакалыш малога Цішку, — „ Гля! Чаго-ж ты зноў пры-
 Плаксу гэту, хаця крышку! стала?
 Мо засьне, як спаткі ляжэ?“ — Маці трэ каб калыхала!
 Мужыку так жонка кажэ. Не маё з калыскай дзела!“ —
 — „Мы-ж абое маем сына: Так муж жонцы кажэ сьмела.
 І твая ён палавіна, — „Ты сваю вось палавіну
 Папалам трэ калыхаці: Можеш цэлую гадзіну
 Крыху бацька, крыху маці!“ — Калыхаць, аж сон пачнецца,
 А мая—няхай дзярэцца!“ —

Гальяш Леўчык.

Толькі што бярозка пукацца пачала.

Толькі што бярозка пукацца пачала вясной, толькі што чуліся над ёй сорабраныя званочкі жаваронкоў, як пастух завуў сякеру за паяс, закінуў даўбню на плечы і пайшоў за пуку у малады бярознік, выбраў самую гладкую, маладую і стрыжкую бярозку, крыкнуў „гэ!“ размагнуўся і разсек яе вышэй пояса.

Бытцым сьлёзы маладой дзяўчынкі, бытцым сьветлая раіна на кволых пралёсках раніцай, буйнымі кроплямі пацёк сакава белаго, як сыр, мяса бярозкі...

Ай! што робіш, пастух, нашто губіш жыцьцё маладое?... і гэтаго мала—ешчэ шчырэй крыкнуў ён „гэ!“, ешчэ шырэй пуха махаўся і ёмка ўехаў сякерай у самае сэрце бярозкі...

Задрыжэлі яе цененькія галіны, задрыжэла яна ўся з маладаўкаўкі пад небам да карэньнёў пад мохам зялёным...

Пацяклі з самаго затаённага стрыжня ручайкі салодкага жыжкі па белай карэ да бруднай зямлі...

прылажыўся пастух вустамі к глыбокай ране пачаў смактаць з нейкай дзікай смагласьцёю, ніба ваўкалак кроў чэлавеччу...

Ай! што робіш, пастух, нашто губіш жыцьцё маладое?...

і гэтаго мала—скінуў пастух сваю залатаны кажух, ускарабіўся спрытна на бярозку, выняў з-за падпярэжыны востры нок і давай зрэзваць на венікі сочныя, мяккія, кволыя галіны бярозкі, і пагубіў жыцьцё маладое...

а ён сам, як той камень бяздушны—не дбае, ня рупіць сумленьні і памёрла маладая бярозка без пары... Высахла, асталася памац таварак сваіх, нібы ацярэблены дрынголь...

Не паялі болей жаваранкі пад ёй, бо драцяныя веткі вельмі калоліся.

Не ківалася яна, як другія ад лёгкага ветру, бо як кося ацвярдзела, толькі калі ўжо моцны сухавей штурхануў яе, з нейкім енкам, бытцым бабуля на пяколку, стагнала, енчыла, чуюць-чуюць прыхілілася.. Прыхілілася да светлай лужыны на дачыне і ешчэ мацней скрыгнула з крывавай крыўдай у другі бо убачыла у люстэрнай вадзе голы шкілет свой і анямела перэляку...

Змітрок Вядуля.

це, нішто, я і тут паўслухаюся!“—А жонка з-за плячэй яго.—Наста, значыцца,—трымаючы ў руках хвартух (бо ужо плакаць збіралася) кажа: „Не таміце, вашэ, душы! чытайце, мы і тут пачуем...“

Мікіцёнкоў сын узлезшы на лаву пачаў чытаць:

„Панас гуляе“ *)

Тут усе зірнулі на Панаса.

— „Што мне жонка, што мне дзеці.“

Ех, Папас, ва ўсё гуляй!

Есць йшчэ мерка жыта ў кледзі,

Хаім! піва падавай!“

— „А няўжо-ж не!? ўсё вынясе с хаты, ўсё прапье, пьяніца гэты!“—загаласіла за Апанасавымі плечамі жонка, крэпка сморкаючы ў хвартух.

Дзеўчаты і маладзіцы захіхікалі, а гаспадары, пыкаючы льюлькі, цікава ждалі, што далей будзе. Апанас, спусьціўшы вочы, моўчкі церабіўся за вухом усёй пецярнёў.

...Наплеваць мне на падатак!

Што мне земскі, старшына?!

Хаім! льюльку на ў задатак,—

Дай мне белаго віна,

Дай мне булку на паўзлоты,

Ды прыпраў мне селядца!

Ўсё прапье: кабат і боты.

Пачынай, Панас, с канца!“

Ўсе зарагаталі, а Пятрок бондар адазваўся да Апанаса:

— „А што, куме, ці гэтак было там?“

— „А няўжо-ж як?—галасіла жонка,—,навіосенькіе боты прапіў, што матка на сьмерць сабе справіла; а сьвітку новую дзеён надзеў?“—выпамінала жонка Апанасу, а за ёй і другіе бабы пачалі сваім мужыком дакараць.

Апанас маўчаў і дурнавата усьміхаўся, а Мікцёнкаў сын чытаў далей:

...„Вось, ідзе Панас, сьпевае,

Страшыць жонку і дзяцей,

Кулаком усім махае,

Пабудзіў усіх людзей...“

Цяпер ужо Апанас ня вытрываў і загаманіў, апраўдваючыся—„Страшыць дзяцей?! дзяцей страшыць?! А, каб ты слух! Што ж гэта я—Ірад які, ці што, каб дзяцей страшыць?! Калі-ж я страшыў? Ну Наста!“—звярнуўся ён да жонкі,—„скажы-ж ты, калі я страшыў дзяцей, калі?“—„А можа не? можа выпірацца пачнеш?! Э в, ты, буян, пьяніца горкі,—забыўся, як на Прачыстую зьверам раз'юшэным бегаў?! А?! Забыўся!“—крычала баба.—„Ну, на Прачыстую...“ апраўдваўся, прыпамінаючы нешта Апанас садовячыся на ўслончыку.

*) Верш гэты друкаваўся ў № 8 „Нашай Нівы“ 1908 году.

— «Сабацы шалёнаму ня зычу долі такой, якую я маю з гадам гэтым!»—гаманіла усхліпываючы Наста, за ёй і другіе бабы. хто на Апанаса, а хто за яго, а малыцы, седзячы на пяколку і карыстаючы з агульнага гоману, падхапіўшы першую зваротку, крычалі на увесё голас у старану Апанаса:

...Што мне жонка, што мне дзеці,

Эх, Панас, ва ўсё гуляй!

З адной стараны Апанасу прыкра было, што жонка яго перад усей вёскай лае і выпамінае старыя грахі, а з другой—радасна стала, што аб ім ведаюць аж у Вільні і складаюць такія складанне вершы, што аж слухаць любя.

Доўга ў той вечэр гаманілі селяне то аб Апанасе, то аб га-дзедзі, то аб песні, аб каторай не мала было дагадак хто яе з-ла-жыў і падаў у газету; але усім яна прыпала да спадабы так, што Мікцёнкоў сын прымушэны быў раз-по-раз перачытваць яе да-туль, пакуль дзеўчаты і хлопцы не навучыліся на памяць.

У другую нядзелю, калі Апанас варочаўся з мястэчка, крышку дзюбнуўшы гары, ўздоўж вуліцы беглі за ім дзеці гур-бой і на розныя тоны гаманілі:

„Што мне жонка, што мне дзеці?!

Эх, Панас, ва ўсё гуляй!

Е йшчэ мерка жыта ў клеці,

Хаім, піва падавай!..“

Сперша Апанас пробаваў лавіць малых жэўжыкоў, але ба-чучы, што ногі ня слухаюць, махнуў рукой і цішком, як воўк с падкорчэным хвостом, пёрся да хаты, а суседзі, угледаючыся на яго праз вокны і вароты, пакладаліся ад сьмеху і прыпевалі роз-ныя звароткі тэй песні.

Толькі што дапаў ён да сваёй хаты і зачыніў за сабой дзвя-ры ад сяней, як на парозе спаткала яго жонка песняй:

...Наплеваць мне ня падатак,

Што мне земскі, старшыня?!“

— „Ах, ты памак гнілы! Як п'ян, то капітан, а як прасьпіц-ца, то і свінныі баіцца? Падатак не аплочэны, дзеці голые, а ён п'янствуе! Каб на це звод, паганец ты!“—крычала жонка.

Апанас стануў, як стоўп. у дзвярох, а пасья пачаў:

— „Настанька, дарагая мая, пакінь ты,—супакойся! пакуль жыцьця майго піць ня буду... дадушы, ня буду! Апрацівела мне гэта песня... У-у-у, гады!... марматаў кладовячыся на печы.

І праўда, што зарокся с таго часу. Якое зарокся? знелюбіў на сьмерць карчму, гарэлку і Хаіма, але і газеты сьцеражэцца с тэй самай пары!

Вільня, 25 VII—1910 г.

Власт.

Шчасьлівая.

Ня першына: калі шанцуе, то і Халімон танцуе, а іншаму куды ня кінь, усюды клін. Вось гэтакіе кліны скрозь спатыкаў на сваім жыцці Юрка Сухавей. Вёска вялікая, земля удалася, усё жывуць дастатна, багата, адзін Юрка канец с канцом чуць чуць звязе. І каб-то сам'ёй праз лад ужо абсыпаўся, ці там гультаём такім ужо ўдаўся, або, ня тут кажучы, да чортава зелья ласым быў,—ані думаць! А тым часам, як не завіхаўся, як ні кідаўся Сухавей,—усюды спудлуе. Нажывае парсюка корміць—ня есць купіць карову—прычэпіцца нейкае ліха—капыты задзярэ; коні на роўнай дарозі ў легцы—нагу зламае... але гэта што! Мо Юрка купляць ня ўмее, мо даглядаць, абхадзіцца з жывёлай не складзен,—хай і так. Чамуж, калі воўкарэзіна барана с поля сьцяг не—то пэўна Юркі каршун курыцу дзярэ—толькі Юркі; сабак ашалеў—ну, значыцца Юркі; жэрабё у студні утанілося—і не пятай—Юркі! Усё Юрку не ўдавалася, а найгорш не ўдалася яму паміж намі кажучы, жонка—Тадора. Апісьввць яе вам ня буду хто такую жонку мае—той сам ведае, а хто не мае—хай пажыве (Тадор хапае на сьвеці)—вось і будзе ведаць.. Мусіць-то не дарма казалі суседзі а Сухавею, што мае дзьве пілы ў хаці: адна—сам дровы рэжэ, а другая—яго самога пілуе.. А найгорш пілавала свайго мужыка Тадора за беднасць у хаці. А як тут было разбагацець Сухавею пры гэтакім яго шчасці? Добра і то што галоднымі не сядзелі. Добра каму але не для Тадоры. Хай бы лепш прыгаладаць, абы грошы ў запасе былі, багатырам звацца.

Тымчасам гады мінаюць, а багатыця як німа, так німа. Што тут рабіць? Вось і надумалася Тадора выправіць свайго да знахара па раду: мо з'вачэй ім гэтак вядзецца. Доўга скроб патыліцу Юрка, але такі паехаў. На трэці дзень ледзь вярнуўся Сухавей, і то ў ночы. Тадора і ня чула (на што Богу граць: паспаць любіла смачна), як увайшой ён у хату як доўга капашыўся, пакуль ня узлез на палок і так сама смачна і моцна не захроп.

На заўтра, як толькі накінулася с пытаннямі на мужыка Тадора, ён і прызнаўся, што ўся віна ў нешчасці з дабыткам яго—Юркі (так знахар яму і сказаў).

А віна вась у чым. Нябошчык бадька пакінуў замазаны гаршчочак з грашмыма, а ён крыўся з ім дагэтуль перад жонкай, ды Бог за тое, відаць, і кару наслала на яго дабро. І зьбедзіўся ся, ня сьмела аддаў Юрка той гаршчочак жонцы.

Тадора, першы раз трэснуўшы кулаком мужа з радасці (тыя кулакі, што бывалі—заўсёды у злосьці), і схапіўшы у дрыжачыя свае рукі скарб, стала трэсьці ім каля вуха: там і звіне-

ла, і шуршала; былі відаць, і пабрэзгачы, былі, мусіць—то і паперкі.

Як кот с салам, лётала Юрчыха з гаршчком, каб дзе лепшы яго захаваць; урэшці упхнула яго сабе пад сянбнік.

З гэтаго часу, хоць праўда кажучы, гаспадарка так сама не ладаілася, але жыць стала спакайней. Тадора моўчкі соўгалася па хаці, ня лезла больш у вочы мужыку, Юрка ажно павесялеў.

Не раз, бывала, дагаварыўся, усьміхаючыся, Юрка да таго гаршчочка, каб як пажывіцца падмогі на гаспадарку, але Тадора і слухаць не хацела; не хацела нават атпечатаць і палічыць сваё багацьце. Выйме гаршчочак, патрасе яго, прыслухаючыся, каля свайго вуха, патрасе ім каля вуха Юркі, ды і зноў, запхнуўшы пад сянкі, радасная, шчасьлівая клалася на пасьцель, цешчыся, як гэты скарб муляў яе бакі.

Але, ці то гаршчочак гэты такі ўжо цвёрды быў, ці то думкі неспакойныя а цэласьці скарбу дакучалі Тадору, а мо адно і другое, толькі сон зусім прапаў у яе. Прапаў сперша сон, а пасья прапала і ахвота да яды. Стала Тадора ў вачах бялец, сохнуць. Раілі суседкі Тадору ўдацца да знахара, але яна і слухаць не хацела. Не жалела Юрчыха апошняй двузлоткі на знахара, каб разбагадзець, але цяпер хоць-бы і сабе—ні за што ня згодаілася-б надпачаць скарбу.

Дый на што ей лячыцца, калі ей нічога не баліць. Галава толькі кружыцца, іншым разам млосна крыху робіцца,—дык ня дзіва: ня спіць, зусім ня спіць. Вось каб хоць разок заснула як даўней спала: моцна, смачна і ўсё-б было добра.

І Тадора заснула, моцна заснула: на векі, а па яе высахшэй, збялеўшай твары відаць было, што умірала радасная, шчасьлівая—умірала багатая.

А Юрка, дастаўшы ешчэ с пад дэплаго цела жонкі гаршчок, выйшоў на двор і бразнуў ім а камень. Адтуль пасыпаліся брудныя паперкі газэцін і бляшанне гузікі.

Ядвігін III.

НАВАЛЬНИЦА.

Над вялікім, даўно ўжо пакінутым і заглохшым садам, збіралася навальніца. Цяжкіе хмары паўзлі па шэрэм, як арыштанцкі армяк небі, і, выцягваючы свае лапы, падпаўзалі бліжэй к сонцу каб згасіць яго. Чорныя цені, што палаглі на зямлі ад хмар, навазілі на ўсё жывое страх.

Спужаўся і задрыжэў сад, бо прачуваў, што можа стацца, калі навальніца пачне крышыць бяз міласьці худзенькіе дрэўцы, між каторымі толькі стары дуб стаяў сьмела і адважна, паглядаючы вяседа ў вочы цёмным хмарам.

Што значыць яму навальніца?

Ці раз бывала, што віхры парываліся схіліць яго к зямлі, але ўсё дарма: ён мала дбаў і толькі сьмеяўся над непагодай.

Ды і так сказаць, чаго, здаецца, было пужацца, калі ён пад вямлэй крэпка умацаваў свае карэньня, даючы ім вольна расьці і ў шыр і ў доўж, а над зямлэй высока дзержаў—векавую зямлёвую карону.

Добра ведаў стары дуб, што ўвесь сад ня меў вока на яго за тое, што карэньня забіралі ад іх пажыву з зямлі, а вечная засасень глушыла маладыя ўсходы. Ды такой бяды: ён меў толькі адну думку, каб, як небудзь, зніштожыць, ненавісных суседзёў сваіх, а на іх мейсцы выгадаваць дубовы гай.

Цярпліва перанасілі крыўду заглохшыя дрэўцы і, час ад часу, выміралі праз ласку дуба, жадаючы у атплату і яму пагібілі, а той толькі рос і радаваўся з-высока глядзеючы, як канчалі жыцьце цененькіе лазінкі і алешынкi. І ніхто з іх ня ведаў, якая доля чакае таго дуба—велікана..

Тым часам пад вямлэй, дзе крэпка спляліся яго карэньні, жыло шмат маленькіх ворагоў, каторыя дзень і ночь вялі пільную працу; хоць гэта і марудная была праца, але пэўная, і праз іх ласку дуб даўно ўжо пачаў траціць сілу ў карэньнях. І на стаў дзень, калі на падмогу працы скрытных маленькіх чэрвякоў наляцела шалёная навальніца, як-бы зрабіўшы з імі хаўрус дзеля згубы таго, хто так горда глядзеў у неба і не схіляў прад ёй сваёй галавы.

Хмары, як непрытомныя, паўзлі ўсё бліжэй і бліжэй к сонцу; халодны вецер гнаў з дарог пьня і скруціўшы у стоўп, рас-трасаў з боку ў бок;—брызнуў густы дождж, і ударыў пярун.

Глянуўшы на сілу навальніцы, стрэпянуўся дуб—і, выпрастаўшы шырокія грудзі, прыгатаваўся спаткаць націск, як калісь бывала; тымчасам хмары ўжо напauзлі на сонца, згасілі яго і сунуліся у цемнаце далей.

Задрыжэлi цененькіе дрэўцы, прыляглі к зямлі і чэкалі сьмерці. Задрыжэў і дуб, і пад дзікім націскам ветру пачала хіліцца яго зялёная карона.

— „Глядзі, суседка!—Шэптаў арэшнік, прытуліўшыся к сосне. Глядзі! „такі дуб хінецца, цяжка і яму прышлося“...

Але не дакончыў арэшнік і не пачула яго сосна: ударыла маланка, задыміўся і зваліўся апалены дуб, і бяз ліку пахаваў пад сабой маленькіх дрэўцоў.

Навальніца, як цёмны аграмадны птах, уцекала далей. Дождж сціхаў, і дзе-не-дзе з-за хмар паказывалася яснае неба.

Шмат палягчала тым дрэўцам, што асталіся у старане; с прывычкі ешчэ пудліва паглядалі яны на дуб, што расплатаны лежаў у саду, але ніхто цяпер ня гінуў ад вечнай засені, і ўсім стала прасторна.

Пачарнеўшы пень старога дуба, дзіка глядзеў у высь і адзначаў мейсцо, дзе жыла векавая сіла.

П Е Н Ь.

Падышоў мужык да пня, стукнуў разы два абухом і каже: будзеш мой.

Разняслася ёхо ў лясным гушчары і злосна адазваўся пень: —

Не, напрасна твая паманка: табе ня здолець мяне! Мае смалістыя карані глыбока заселі ў зямлі, у бябе ня хопіць сілы выдзерці іх.

— Эх, пень ты пень! У мяне крапчэйшыя рукі за карані твае і я імя змагу асіліць цябе!

Расперэзаўся мужык, скінуў сваю сермягу і закасаўшы рукавы пачаў старанна ачышчаць дзірван каля пня.

Адкапаўшы каля каранёў зямлю, ён узяў тапор і с плеча пачаў перасекаць адзін каранёў за другім.

— А што, пень, ужо і лапы твае перасек, каторымі ты мяне пужаў, ужо і ты сам дрыжыш.

— Хоць дрыжу, ды не дастанеш: у мяне ёсць стаян, ён сядаіць глыбока у зямлі і да яго твайму востраму тапару цяжка дабрацца, дый сам ты аслабеў вельмі, ўвесь потам зліўся...

Абцёр мужык пот рукавом с твары і кажа:—нічога твой стаян не паможэ табе; тапор не дастане, то, на тое, у мяне ёсць хітрасць, каторая дасць раду твайму стаяну.

Не, мабыць, мала у цябе сілы; зліўся ты потам, ешчэ зліешся крывёй, а ўсё роўна не дасі рады!

— Упярод с цябе пацяча смала, як з мяне кроў.

Ссек мужык бярозу, ачэсаў гальё, зайстрыў адзін канец, за садзіў яго пад каранёў, падлажыў кавалак дрэва пад жэрдку і налёг крэпка грудзямі на канец яе. Затрэшчаў стаян, паднялася земля і пень вылез.

— Вось як! Напрасна ты спіраўся, хваліўся сілай каранёў сваіх! Крэпак ты, гэта праўда, але мужычая сіла здолела тваю.

А. Гурло.

Хвароба над хваробамі.

Жыў сабе адзін чалавек. Быў ён ня тое што каб багаты, а так сабе добры гаспадар; гараваў, не ленаваўся, дык і меў куток хлеба і грош на патрэбу. Толькі даў Бог яму нешчасьце: быў у яго адзін сыноч, гэтак хланчук гадоў дванаццаць. Гожа быў, ціхі хланчук. Радаваўся Сёмка, так называўся той гаспадар. Што ні рабілі Сёмка, з жонкаю, якіх толькі варажбітоў не звалі, якіх зельлёў не давалі,—нічога не памагло. Праўду кажуць: калі Бог не дасць, то людзі не памогуць. Пакачаўся Янка з нядзельку дый памёр...

Горка заплакаў Сёмка і стаго часу пачаў піць. А Матруна, Сёмкава жонка, з жалю аж білася аб сцвну галавой. Каб добрыя людзі не прытрымалі, то-б яна і голаў размажджыла.

Яна хоць была ешчэ і маладая, але не даў Бог ей больш дзяцей. Ня можа Матруна нават плакаць, сьлёз німа, вочы высахлі. Пойдзе яна на могільцы і сядзіць там цэлы дзень ды галодзіць. А Сёмка усё часьцей ды часьцей паседжывае у карчме. Ведама без гаспадара й гаспадыні стала гаспадарка нішчыцца.

Паглядзіць Сёмка на Гаспадарку, возьме яго жаль і ешчэ горэй зацьпе.

От раз ужо мо у самую поўнач вышоў Сёмка с карчмы. Быў ён падвыпіўшы; падышоў каля дарогі да крыжа, спатыкнуўся ды й сунуўся ў канаву. У канаве вады не было, толькі трохі гразі. Ночка цёплая.—Атдыхну,—думае Сёмка і палажыў голаў на траву. А трава мяккая, як падушка. Ляжыць Сёмка дагары і глядзіць, колькі зорак на небі. Вось адна зорка пакацілася й па тухла.—Мо гэта душачка майго Янкі,—думае Сёмка.

Толькі ён гэта падумаў, бачыць, ажно Янка, от так, як жывы, стаіць каля крыжа.

Спужаўся Сёмка, а Янка падышоў да яго бліжэй ды кажа:—„ня бойся, бацька, гэта мяне Бог паслаў к табе, каб я перасьцярог цябе. Хадзем я табе усё пакажу:

Падняўся Сёмка і падышоў к сыну, узяў Янка бацьку за руку і паляцелі яны, як вяхар. Лятуць яны, аж вецер каля вухэй сьвішчэ. Доўга яны ляцелі, ці каротка, толькі апынуліся на гарэ.

Тупнуў Янка нагой аб камень, і адчыніўся склеп. Паляцелі яны ў склеп, як у калодзець; даляцелі да дна.

Стукнуў Янка кулаком у сьцену і атчыніліся дзьверы. Увайшлі яны туды.

Бачыць Сёмка, ажно гэта вялікая хата, пасярод стаіць як-бы стол, зроблены с чэлавечых касьцей, а пры сценах—лавы. Хацеў Сёмка прасіць сына каб ён вывёў яго з гэтаго калодзеця, але бачыць, што Янка нет ведама куды дзеўся. Спужаўся Сёмка і схаваўся пад лаўку.

Сядзіць ён у самым куче і ня дышэ ад страху: душа ў пяткі схавалася, цуць с цела ня выскачыць. Сядзіць ён. Але вась разступілася земля і выйшлі дзьве якісь нечысьці ў пастаці чэлавека, толькі вельмі касматые і з рагамі, паскладавалі яны у кучу чэлавечыя чэрапы, паветрылі насамі бы сабакі, ці німа чаго непатрэбнаго і ляглі каля кучы.

Па немалым часе трэснула сьцена і нарабіла такога гуку, што ў Сёмкі дух спёрла і ў вачу пацямнела.

Ачухаўся ён трохі, бачыць, ажно з дзіркі вылазіць такая страшная нечысьць што ня можна й сказаць. А чэрці уселякаго калібру вядуць гэтую нечысьць пад рукі, шапкуюць, услугоўваюць, от нераўнуючы бы архірэя. Дагадаўся Сёмка, што гэта мабыць самы старшы чорт—Люцыпар. Хацеў перахрысціцца, дык пад лавай так цесна, што нельга рукі пашэвяліць.

Вось Люцыпар узабраўся на кучу с чалавечых касцей ды ды ўсеўся, бы пан на крэслі. Сядзіць, а чэрці стаяць на баках ды зубы скаляць. Трэснула йшчэ адна сьцена, і пачалі вылазіць адтуль,—на перад сьмерць с касою (от акурат, як малюць), а за ей уселякіе хваробы. Налезла гэтай пошкудзі поўна хата.

— Ну,—кажэ Люцыпар,—ты, сьмерць, садзіся каля мяне, а вы, Мае пахолкі, кажэце, што вы зрабілі, ці многа людзей перабавілі с таго сьвету?—

Разселася сьмерць каля Люцыпара на кучы касцей так, што ўсе рэбры яе забражджалі.

— Ну, — кажэ Люцыпар,—падхадзіце ды кажэце, што вы зрабілі. І пацягнуліся хваробы бліжэй да кучы.

Перш падыйшла хондзя, ці як Кажуць трасца,—зялёная, худая, от бы тая жыдоўка, што анучы збірае, Дрыжыць, бы асіна і кажэ тоненькім пісклявым галаском:—кепская настала пара цяпер; зельлёў многа: трасу—трасу, гняту—гняту, нічога не параджу. Цяпер людзі Кажуць, што пурмы не сьвята, а трасца не хвароба.—

— Глядзі ў мяне!—закрычаў Люцыпар,—я дам табе такога дыхту, што с цябе й духі выпрэ. Пашла вон!—

Знікла трасца. Падходзіць хвароба сухоты.—Я,—кажэ,—многа атпраўляю людзей на гэты сьвет, многа падгатавала. Дзякаваць п'янству,—пры гэтых славах яна пакланілася якойсьці бочцы, а с тае толькі тырчыць аблезлая галава с сінім носам,—дзякаваць, яно мне шмат памагае.

— Добра, добра,—кажэ Люцыпар,—зраблю цябе старастаю.

Далей пашлі: воспа, рэзачка, халера, гарачка водра і многа другіх хвароб. Усе яны Кажуць, што вельмі памагало п'янство.

Слухаў, слухаў Люцыпар, дый пытае:—Якое—такое п'янство, што ўсе яму дзякуюць? Што-ж яно зрабіло?—

Падсунулася бочка, ці бо тое самае п'янство, дый кажэ:—го го го! што я зрабіло? Я тое зрабіло, што цяпер, каб не я, то-б ўсе хваробы ніводнаго чалавека не ўмарылі; сьмерці прышлося-б ці зубы палажыць на паліцу, ці суздром здохнуць.

— Праўда,—кажэ сьмерць,—п'янство верна мне служыць: яно робіць больш, чым ўсе хваробы разам. А сколькі яно ешчэ прыгатаўляе З ім што па гатоваму хадзіць! Посьле п'янства возьме і трасца і пухліна і рэзачка, і ўселякая хвароба. Не, а от ты папробуй к цьварозаму прыступіцца! калі ты сунешся к яму у жывот, а ён цябе давай варыць; круцішся, круцішся дый вон скарэй бяжыш, бо ён і камень зварыць.

— Хвалю, п'янство!—закрычаў Люцыпар,—раблю цябе самай старшай хваро бай над хваробамі Цяпер ўсе цябе будуць слухаць Хадзі каханае п'янство камне, садзіся каля мяне.—

Запішчалі, захрыпалі ўсе хваробы, сталі віншаваць п'янство, ды такі паднялі гоман, што дол разступіўся, і ўсе яны паляцелі у пропасць.

Дрыжыць Сёмка пад лаваю ня сьмее адтуль выпаўзіці, азірнуў, ажно Янка стаіць каля яго. Узаяў Янка бацьку за руку і ўзноў яны паляцелі. Доўга ляцелі яны каля самых зорак, чуюць не зачэпіліся за месяц, пакуль не вярнуліся на тое-ж мейсца пад крыж, дае Сёмка лежаў у канаўцы.

— Ну, — бацька, — бачыў? — пытаецца Янка.

— Бачыў, — кажэ Сёмка.

— А Калі бачыў, то йдзі з Богам да гасподы і раскажы другім. —

Сказаў Янка і знік.

Глядзіць Сёмка, ажно ён усю ноч у канаве у гразі праляжаў. Сьцюдзёна, зуб на зуб не пападзе. Дрыжыць увесь, як ён яго траспа трасе. Падняўся гэта ён, перахрысціўся ды да гасподы ды суваю бы хорт. Але мабыць с тае пары Сёмка больш ня пойдзе ў карчму і ня будзе піць. Мо й гэтак.

А вы як думаеце?

З. А. Сержпутовскага

(Сказкі і разказы Бёлоруссавь Польшукоў).

Жарты.

У браме вiленскага мясьніка.

Разгаварыліся.

Мясьнік (да свайго хлопца). Ну, што занёс ты прыставу, яго цялячую галоўку?

Хлапец. Завёс

Мясьнік. Дык вазьмі цяпер адсячы заднюю нагу палкоўніцы „Панамарскай“, павесь „Папоўскую“ тушу на кручок, а вучыцелевы трыбухі злажы у карзінку: сам прыйдзе і возьме, не вялікі пан.

Ага! Вось ешчэ трэба перэмяніць мазгі тку таўстому пану, што жыве на рагу вуліцы, бо тые у яго ўжо пратухлі.

Раз баба захварэла і пайшла да дохтара. Нудык ён палядзё і кажэ:

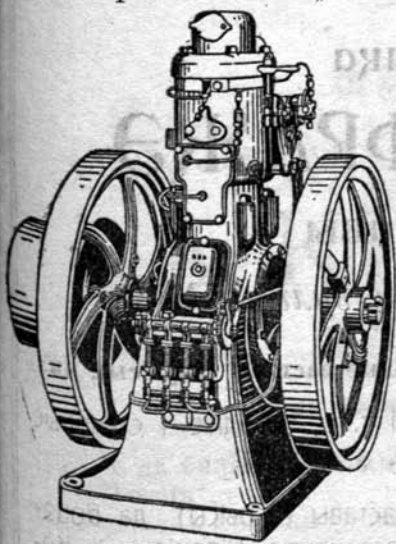
— Нічаво, бабушка, пустэкі, будзе всё хорошо, тольба пакупі себе очкі.

Баба прыйшла дамоў ды бядуе:— Мусі ўжо нічога з маё ачоў ня будзе, бо казаў дохта купі сабе, дабка, новыя дочка калі кішэнь не пустуе. А, пугібель, яго ведае можэ ён не кпіны гэтак сказаў, гэта-ж нішто на сьвеці ачоў не прадае!

Ажно, якраз сядзеў чэлавек у хаці, што ў маскалэх служыў, дык ён кажэ:— гэта ён табе маскі акуллары загадаў купіць?

ГАСПАДАРЫ!

Хто з вас мае хоць крыху грошы, а хоча мець ешчэ больш, хай купіць млын, толькі ня водны ды не ветраны, а такі, што мелець пры помачы нафтавага мотора **Боліндэра**.

Гэткі млын з моторам Боліндэра можа стаяць у кожным мейсцы, не вымагае асобнага механіка ды ў кожны час яго дужа лёгка можна пусьціць у ход, бо кожны гаспадар сам патрапіць яго акуратна даглядзець; апроч таго ён моцны, трывалы, зусім базпечны ад таго, каб зрабіць пажар, ды прыносіць вялікі даход, бо зужывае мала паліва, а дае шмат мукі.

Тыя млыны можна купляць гэтай велічыні: Мотор Боліндэра 5 НР модель А і швэдзкі млын „Эканом“ „15“ — Рб. 1410 00

У гадзіну дае каля 10 пудоў мукі, а нафты зужывае на 8 кап. Мотор Боліндэра 7 НР модель А і швэдзкі млын „Эканом“ „18“

с каменьямі з галандзкага крэмя — Рб. 1785 00

У гадзіну дае каля 15 пудоў мукі, а нафты зужывае на 12 к. Мотор Боліндэра 9 НР, модель А і швэдзкі млын „Эканом“ „24“

с каменьямі з галандзкага крэмя — Рб. 2190 00

У гадзіну дае каля 20 пудоў мукі, а нафты зужывае на 15 кап. Мотор Боліндэра 12 НР модель А і млын „Плянэта“ „42“ с ка-

меньнем „Сатурн“ Рб. 2740 00 У гадзіну дае ад 25 да 40 пудоў мукі, а нафты зужывае на 20 кап.

Тыя самыя моторы могуць круціць і іншае як гэта: крупярні, малатарні, пілы да пілавання ў поперак і ў доўжкі, пральні і т. д. У гэтых цэнах ужо палічэна і дастаўка на станцыю, на якую загадае той, што купляе. Гаспадары каторыя дадуць пэўную паруку, палову наладжасьці; могуць плаціць часткамі. Млыны гэтыя ўжо разам з моторамі Боліндэра прадае склад

Зыгмунта Наградзкага у Вільні.

Вул. Завальная № 11.

Каб паставіць млын і пусьціць яго ў рух, склад дае свайго мэханіка дарма. Кожын, хто захочэ атрымае акуратнае апісаньне млыноў і мотороў. На складзе прадаюцца усякія прылады: малатаркі, сечкаркі, сечкі і т. д. Прайс курант высылаецца дарма. Нафту, якой пуд каштуе 55-70 к., можна купіць у кожным горадзе

Магазын срабных і плятэраваных вырабоу

Фабрыка

ЯЗЭФА ФРАЖЭ

з Варшавы

у Вільні на Вялікай вуліцы № 58

суліць акуратна дабраныя сталовыя заставы (сэрвісы), як:

Нажы, Відэльцы, Ложкі, Ложэчкі і т. д. гладкіе і сталовыя
у наймаднейшыя узоры, а таксама:

Самавары, Імбрычкі, Цукерніцы, Заставы (сэрвісы) да Воцэ-
ту, алівы і лікероу, Постумэнты, Піраміды і Ко-
шыкі да фруктоу і цеста,

Тацы, Пауміскі, Рондлі і Вазы да супы, Вазоны да віна і
крушону, Масьляніцы, Компотьеры, Жардзіньеры,

Кандэлябры, Ліхтары, Люстры, Шчоткі і іншыя туалетныя рэчы

а так сама уселякіе галянтэрыійныя рэчы, што
вырабляюцца у фабрыцы.

Р. С. Магазины у Вільні нідаўна адчынен дзеля таго, каб
Паважаныя Пакупцы маглі дастаць праўдзівы тавар с
фабрыкі „Фражэ“, а не падрабляны, нічога неварты, толь-
кі з выгляду падобны да праўдзіваго, бо шмат дзе ў апош-
ніх часах пачалі прадаваць фальсыфікаты заместа выра-
боў з маеі фабрыкі.

Заложэная
ў 1840 гаду.

Першая
у краю.

фабрыка

фарб, лякероу і хэмічных прадуктоу

I. A. КРАУССЭ

у Варшаві

суліць першараднай вартасці:

Сіньку да бялізны „Інды-
го-Кармін“,
Сіньку да бялізны ў па-
лачках,
Ультрымарыну,
Клей універсальны „Сын-
дэкон“,
Пасту і крем да абуца,
Воск шавецкі,
Цьвякі драўляныя амеры-
ганскія да абуца,

Ляк да лістоў і бутэлек,
Фарбы алейныя,
Фарбы сухія,
Лякеры сьпіртусовыя,
Лякеры эмалевыя „Околін“
Лякеры транспарантовыя,
Пакост, Тэрпатыну,
Сьпіртусовыя палітуры,
Англіцкія Бэйцы,
Тэрпатынавыя заправы,
Васковыя масы і т. п.

фабрыка і кантора: вул. Боніфратэрская № 9.

Тэлефоны: № № 18—48, 86—75, 86—76.

Фабрычны склад:

вуліца Мядовая № 3. — Тэлефон № 35—78.

Асьцярога: Просім звертаць увагу на нашу марку фабрыч-
ную „Вока“, бо у гандлі бываюць падробленыя
тавары.

Агрономічнае Бюро

К. Карповіча

двор Мухоука пачт. тэлегр. станц. Новагрудак
Мінск. губ.

Усім, хто толькі звернецца у Бюро да Карповіча даюцца безплатна рады, як ужываць штучныя навозы (попелы): каліт, потасовую соль, салетру, томасшляк і сунэрфосфат на полі, на сенажацях, у садах і гарадах.

Тым, хто будзе мець ахвоту запрабаваць дзейство штучных навозоў на сваей зямлі Бюро высылае іх на пробу дарма

Язэп Возніцкі

артыста рэзьбар і прэдыпрыемца
будоуніцтва.

Будуе цэркві, касьцёлы, капліцы, памятнікі, да-
мы і др. Прыздабляе рэзьбой і статуямі цэркві,
касьцёлы і палацы. Будуе іконостасы, аўтары,
амбоны з гіпсу, цэменту, штучнага мармуру
і з дрэва.

Будоулі жалезна-бэтонныя.

ВІЛЬНЯ. Свято-Юрскі праспэкт №10—15.

Працоўня на Завальной вуліцы № 11, Тэлефон 1154.

Віленскае Бюро Таварыства Апекі над Эмігрантамі Вільня, Казанская 3.

Дзеля таго, што страшэнна ашуківаюць эмігрантоў (лю-
дзей каторыя едуць у Амэрыку на заробаткі) у Вільні
аткрылося Таварыства Апекі над эмігрантамі. Бюро Тавары-
ства дае безплатна уселякія рады, вылічае акуратна
кошт падарожы па сушы і морэм, памагае купляць біле-
ты на караблі аберагаючы эмігрантоў ад зьдзірства роз-
ных тайных агентоў. Дзеля гэтаго, кожны, хто выбіраецца
на сельска-гаспадарскія работы заграніцу, або хочэ па-
ехаць у Амэрыку, павінен звярнуцца сам, або напісаць
пісьмо (кладаючы марку за 7 кап. на атказ) у Бюро Та-
варыства каторае сумленна і жычліва даець раду кожна-
му. Таварыство выдало па беларуску кніжку „Рады для
эмігрантоў, каторыя едуць у Амэрыку“ з гэтай кніжкі кожны
беларус можа за час дарогі у Амэрыку лёгка навучыць-
ца разгаварыцца па англіцку.

ТЫЕ, КАТОРЫЕ ПАСТАНАВІЛІ ЗАСТРАХАВАЦЦА НІХАЙ ЗВЕРНУЦЦА У

Першае Узаемнае Таварыство Страхованья Жыцця 1902 г.

длея таго, што аснаўной думкай арганізатараў гэтаго чыста ўзаемнага Таварыства было зрабіць страхаванье жыцця агульнадаступным, спадзеючыся, што страхавальні самі патрапяць раздзяліць свае ашчаднасці між сабой і абойдзецца без дарагіх услуг акцыйных кампаній.

Беручы пад увагу гаткую сур'ёзную і важную мэту „Першаго ўзаемнага Т-ва Страхованья Жыцця“, пры апрацаваньні уставы, варункоў страхаванья і тарыфоў была звернена асаблівая увага на тое, каб не парушыўшы асноў устойчывасці і моцы Т-ва і не вымагаючы пры тым кругавой парукі ад членаў Таварыства даць найбольшыя льготы, якіх толькі можна дабіцца ў дзеле страхоўкі жыцця.

Вынікам гэтаго кірунку сталіся аснаўныя льготы страхавальцёў „Першаго ўзаемнага Т-ва Страхованья Жыцця“.

Усе страхавальцы ёсць праўдзівыя члены Т-ва, каторым устава Т-ва і полісныя варункі заручаюць:

1) Поўную ўзаемнасць без кругавой парукі (атвечтвеннасці членаў), а іменна: учасьце у агульных сабраньнях, ў выбарах с паміж сябе Праўленья і Рэвізійнай Камісіі, с правам быць выбраным, ў зацьверджаньні тарыфоў, сьмет і атчотоў, ў раздзеле даходаў і др.

2) Самыя танныя прэміі з учасьцем усіх страхавальцёў ў даходах;

3) Самыя льготныя варункі разсрочкі аплаты прэміі;

4) Поўную свабоду падарожы і заняцця.

5) Нетыкальнасць і бязспорнасць полісоў;

6) Найвышэйшая сума выкуна на выпадок перадтэрміновай астаноўкі страхаванья, права прыстаноўкі і аднаўленьня страхаванья.

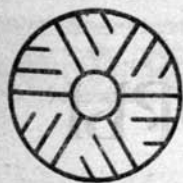
7) Спеціальныя назычкі для выплаты прэміі;

8) Выкупныя і рэдуціраваныя суммы—вышэй другіх і паказываецца ў полісах.

Упраўленьне Літоўска Беларускаго Округа.

Вільня, Георгіеўскі праспэкт 4.—Тэлефон № 830.

ПАТРЭБНЫ РУКНЫЯ АГЕНТЫ.

Для МЛЫНОУ

Жернавыя камні ўсякіх сартоў, зярно-ачыстныя машыны, вальцовыя паставы, крупадзёрні і рожныя млынарскія прылады. Фабрыка млынарскіх машын і каменняў.

Лангевскій Гартвіг і К^о

Варшава (Прага) вул. Широкая № 11.

Кравец

А. НОССОВИЧ

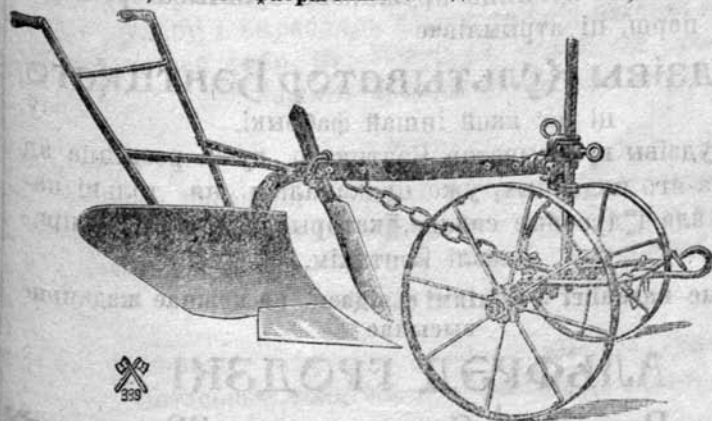
Вільня, Вяліка вул. 14,

проціў скапоукі.

Выбар ангельскіх і тутейшых матэрыялоў.

Фабрычны склад СЕЛЬСКА-ГАСПАДАРСКІХ Машын і прыкад у Вільні. Сніпінкі, „КОЛУМБІЯ“ Кальварыйская 5.

паведамляе, што на фабрычным складзе мас усялякія машыны і прылаен.

Фабрычны склад для дробных гаспадароў больш за ўсе сюліць: параконныя цапавыя малацікі, якія рэзанаць ад штыфавых тым, што цаповыя аддзяляюць зяро, а штыфавыя збіваюць рэзак з саломой і гэтак працэдураюць

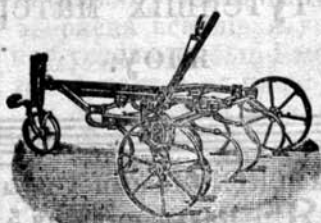
у далейшай рабоце. Акуратныя і пэўныя гаспадары могуць выплачваць праз 2 гады. На складзе ёсць попелы, як „Супэрфосфат“, „Томасоўка“ і т. д. Мастэрыя пры складзе робіць усякія попраўкі, а так сама мае занасныя часці да машын. На жаданне каталогі і цэннікі высылаю дарма цэны Фабрычныя. За акуратнасць нашых машын і за добры ход Оклад атказывае праз год. За належнай пашанотай Фабрычны склад „КОЛУМБІЯ“.

ПРУЖЫНОВЫЕ КУЛЬТИВАТОРЫ

праудзівые

Вэнтцкага

этакія акуратныя і добрыя, што нялічаныя фабрыкі рупяца іх насьледаваць, але ўсё-ж такі толькі Вэнтцкі гэтак вырабляе пружыновыя культыватары, што кожны знаток проста дзівуецца

Выраб стальной рамы і пружыных зубоў, гартаваных у алёу, так рупна робіцца у фабрыцы Вэнтцкага, што смела можна сказаць, што ўся душа фабрыкі Вэнтцкага аддана гэтай спецыяльнасьці. Дзеля таго вырабы Вэнтцкага такія ідэальныя, і хай ко-

жын, хто маніцца купляць пружыновы культыватар, перэканаецца перш, ці атрымлівае

Праудзівы Культыватар Вэнтцкага

ці мо' якой іншай фабрыкі.

Што праудзівы культыватар Вэнтцкага дужа розніцца ад іншых, на яго надобных, ужо праканаліся ня толькі памешчыкі але і дробныя селяне, якія калі небудзь працавалі Вэнтцкім.

Надробныя каталогі з копіямі сьвідзец. на кожнае жаданьне высьлае

АЛЬФРЭД ГРОДЗКІ

Варшава Сэнаторская 33.

СКЛАД

Віленскаго Сельска-Гаспадарскаго Хауруса

у Вільні, Завальная вуліца № 9.

паведамляе, што мае найвялікшы, чым усюды, выбар сельска-гаспадарскіх машын і прылад, насення кормных раслін, а так сама уселякаго попелу (штучных гнаёў).

У адзеле гаспадарскіх машын і прылад Склад найлепш суліць: плугі адноскібовыя арыгінальныя Суханаго; плугі двухскібовыя Завадзкаго і Вэнтцакаго; пружыновыя амерыканскія бароны культыватары, розныя струменты, каб садзіць бульбу і вырабляць зямлю пад яе; касяркі і жніваркі найлепшай фабр. Мас Согміска. Мелатарні ручныя і маэжныя моторы „Пэркун“.

У адзеле насення кормных расьлін Склад суліць: канюшыну, лубін, сэрэдэлю, буракі, моркву, конскі зуб і усякія насення траў на пожны і пашы, — усё гэта с парукай за чытасць і усхожасць.

Адзел попелюў (штучных гнаёў): тамасоўка сунэрфосфат, Потасовыя солі, Кайніт, Чылійская салетра.

Усе попелы высылаюцца с парукай за працэнт карысных солей.

КУПЛЯЙЦЕ

толькі вядомае са сваей дабраты

НАСЕНЬНЕ

варыва

кветак

сельска-гаспадарскіе

ДРЭВЫ, КУСТЫ

фруктовые

аздобные

Агародніцкіе прылады у агародніцкім складзе

Д. УЛЬРЫХ

у Варшаві, Цегляная 11.

Цэннікі на жаданьне высылаюцца дарма.

Найлепшае гліцэрынавае мыла

акцыйнаго хаўруса

ФРЫДРЫХ ПУЛЬС

у Варшаві

Купляць можна ва усіх лепшых магазынах.

Цэна 15 кап.

B0000002598024